

МУЛЬТИМЕДІЙНИЙ ПІДРУЧНИК

клас

ДЛЯ ПЕРСОНАЛЬНОГО КОМП'ЮТЕРА

8

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

ЧАСТИНА 1

Конструктор уроків і тестів

Мережева версія

Електронний журнал

НОВА ШКОЛА®
МУЛЬТИМЕДІЙНІ ПІДРУЧНИКИ

УДК 373.5:78
ББК 85.31я721

Музичне мистецтво, 8 клас: Методичний посібник / Під ред.
Гумінської О.О. – Рівне: ПП «Контур плюс», 2009. – 54с., компакт-диск.

ISBN 978-966-2274-06-6

Над педагогічним програмним засобом працювали:

Директор: Ловченко Сесен. **Керівник проекту:** Крук Тарас. **Режисери:** Дейнеса Тетяна, Черенков Василь, Сисенарій та методичні розробки: Вишневський Артем, Гадамаха Олена, Гумінська Оксана, Дейнеса Тетяна, Денисюк Лія, Томецька Оксана, Леус Тетяна, Лисова Оксана, Масол Людмила, Мосійчук Світлана, Оботєта Тарас, Опанасець Ірина, Тимченко Тимур, Ульянов Оксана. **Редактори:** Ніколаса Наталя, Оніщенко Наталя, Юрченко Наталя; **Звуорежисери:** Глібчук Юрій, Трускі Валерій, Черенков Максим. **Дикторський супровід:** Ніколаса Наталя, Ващук Василь, Віник Тетяна, Довишук Оксана, Лозовський Станіслав, Оніщенко Наталя, Парфенюк Вадим, Черенков Василь, Дьомині Галина, Дігалін, аніматор та 3D-графіка: Гук Валерій, Личук Тарас, Мазальчук Альона, Мичка-Ловченко Юлія, Мостічук Оксана, Парфенюк Вадим, Спотонович Роман; **Інформаційне забезпечення:** Музичук Сергій, Радай Денис, Черенков Максим; **Відеорежисер:** Антонович Аморій; **Флеш-програмування:** Герасимович Олена, Івахюк Сергій, Канціола Юрій, Качанов Сесен, Ковальчук Роман, Клепнар Микола, Сподарчук Вадим, Ткачук Ігор, Храновський Сергій, Шилин Сесен, Яцишин Олександр; **Програмні розробки:** Долженська Оксана, Кшиков Михайло, Рабешко Аморій, Шилин Сесен; **Технічна підтримка:** Ткачук Василь, Федорюшин Олександр.

У методичному посібнику розкриті особливості викладання музичного мистецтва на основі мультимедійних технологій, описана специфіка роботи з Педагогічним програмним засобом «Музичне мистецтво, 8 клас» для загальноосвітніх навчальних закладів, який спрямований на вивчення музичного мистецтва на основі синтезу вербальної, візуальної, звукової та рухової інформації, поєднання абстрактно-логічних та предметно-образних форм наочності.

Мета посібника – допомогти вчителю у проведенні запропонованих уроків, а також розробці власних уроків із використанням мультимедійних засобів навчання.

Посібник адресований учителям ЗНЗ, студентам вищих навчальних закладів педагогічного профілю, а також слухачам системи післядипломної педагогічної освіти.

*Охороняється Законом України «Про авторське право і суміжні права»
Жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-2274-06-6
© ПП «Контур плюс», 2009

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗНЗ	5
1.1 Мультимедійні технології навчання	5
1.2 Використання мультимедійних технологій у позаурочній роботі	5
1.3 Використання мультимедійних технологій на уроці музичного мистецтва	6
1.4 Структура мультимедійного уроку мистецтва	6
1.5 Підготовка до проведення уроку мистецтва з використанням ППЗ	8
1.6 Типи мультимедійних уроків	9
2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ППЗ " МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО, 8 КЛАС"	10
2.1 Специфікація програмного виробу	10
2.2 Підготовка до роботи	10
2.2.1 Інсталяція ППЗ	10
2.2.2 Активізація продукту	11
2.2.3 Демонстрація ППЗ	14
3. РОБОТА З ППЗ	16
3.1 Заголовок вікна	16
3.2 Перегляд уроку	16
3.3 Додаткові можливості	17
3.4 Завершення роботи з уроком	18
3.5 Робота з довідкою	18
3.6 Додатки	18
3.6.1 Конспект уроку	18
3.6.2 Посилання на джерела	18
3.6.3 Додаток «Характеристики музики»	20
3.6.4 Глосарій	20
3.6.5 Іменний покажчик	20
4. ПЛАНИ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ	22
Урок № 1 Відлуння бахівських образів	22
Урок № 2 Відлуння почуттів	24
Урок № 3 Вічні почуття	25
Урок № 4 Відлуння народних мелодій	27
Урок № 5 Класична чи розважальна?	28
Урок № 6 Духмяна музична квітка	30
Урок № 7 Відлуння національного і світового	32
Урок № 8 Відлуння та поєднання	35
Урок № 9 «Джем сейнз»	36
Урок № 10. Легенди світової рок-музики	39
Урок № 11 Французькі кумири	41
Урок № 12 «Російські шансоньє»	43
Урок № 13 Вістоки української естрадної пісні ступ	45
Урок № 14 Пісня буде поміж нас	47
Урок № 15 Відлуння епох у музичному мистецтві (узагальнення)	49
Відлуння мистецтва	50
Урок № 16. Пісенні відлуння (урок-концерт)	51
ПІСЛЯМОВА	52
ГЛОСАРІЙ	53
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	54

ПЕРЕДМОВА

Сучасна школа знаходиться на етапі докорінного перегляду з позицій інноваційності усього навчально-виховного процесу. Орієнтир на інноваційний педагогічний процес скерує учителя на оновлення, удосконалення змісту, засобів, форм та методів навчання. Об'єктивними чинниками новизни сьогодні безумовно є комп'ютерні технології, які відкривають нові можливості для педагогіки мистецтва, для підхудожнього виховання школярів.

В арсеналі сучасного учителя музичного мистецтва є різні мультимедійні засоби: енциклопедичні видання, ігрові програми. Тематика таких проєктів найрізноманітніша: класична музика, сучасна музика, окремі музичні твори, музичні інструменти, теорія музики, художня культура, культура певної історичної епохи, народна творчість тощо. Але дані продукти є виданнями загального вжитку.

Педагогічний програмний засіб «Музичне мистецтво, 8 клас» (Частина I) розроблений відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти і відповідає програмі «Музичне мистецтво» для 5 - 8 класів загальноосвітніх навчальних закладів (укл. Б. М. Фільц, І. М. Белова, Г. Б. Букрєва, М. С. Демчишин, Л. М. Масол, О. В. Мильченко, О. М. Павленко). ППЗ є зразком створення мультимедійних підручників з музичного мистецтва, за допомогою яких може бути організована навчально-пізнавальна діяльність учнів ЗНЗ протягом всього курсу. Вони розраховані на використання як для колективної форми навчання, так і для самостійної роботи учнів, а також для проведення тестування.

Створення педагогічного програмного засобу «Музичне мистецтво, 8 клас» виправдано тим, що саме при вивченні музичного мистецтва необхідно синтезувати вербальну, візуальну, звукову та рухову інформацію, поєднувати абстрактно-логічні та предметно-образні форми наочності, підвищувати мотивацію навчання за рахунок єдності пізнання та розваги, емоційності, образності форми викладу навчального матеріалу, мати можливість вибору вчителем та учнями темпу та послідовності діяльності, об'єму матеріалу, що вивчається.

У методичному посібнику «Музичне мистецтво, 8 клас» (Частина I) розкриті особливості викладання музичного мистецтва в першому семестрі восьмого класу на основі мультимедійних технологій, описана специфіка роботи з Педагогічним програмним засобом «Музичне мистецтво, 8 клас» для загальноосвітніх навчальних закладів.

Для підготовки до уроку музичного мистецтва з використанням ППЗ учитель може скористатись даним методичним посібником, методичними рекомендаціями, тематичним плануванням уроків, сценарієм уроку в режимі «Підручник».

Комп'ютерні технології можуть стати дієвим засобом відкриття нових шляхів спілкування учнів з музичним мистецтвом. Для цього вчитель має чітко усвідомлювати мету, яка визначає результат його діяльності та діяльності учнів. Тому завданням даного посібника є висвітлення методичних аспектів застосування ППЗ учителями музичного мистецтва, що дозволить розширити кордони їх професійної діяльності.

Посібник адресований учителями музичного мистецтва загальноосвітніх навчальних закладів, студентам вищих навчальних закладів педагогічного профілю, а також слухачам системи післядипломної педагогічної освіти.

1. ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗНЗ

1.1 Мультимедійні технології навчання

Мультимедіа – спектр інформаційних технологій, що використовують різні програмні і технічні засоби з метою найбільш ефективного дії на користувача, що став одночасно і читачем, і слухачем, і глядачем. Для цього комп'ютерні технології поєднують декілька видів інформації (текст, звук, фото, малюнки, анімація, відео та ін.) в єдиний блок.

Мультимедійні технології навчання поєднують елементи аудіальної, візуальної та кінестетичної інформації, стимулюють виникнення у школярів психологічного феномену кінестезії – міжсенсорних асоціацій, промовою розв'язують розвиток інтегративного типу мислення.

Урок із застосуванням таких технологій поєднує словесні тексти та музичні звуки, яскраві візуальні образи та лапідарні символи, якісні ілюстрації та захоплюючу анімацію. Комп'ютерні технології – це потужний інструмент для отримання дитиною найрізноманітнішої інформації, ефективний засіб підвищення інтересу до навчання, а також мотивації, наочності, науковості тощо.

Саме мультимедійні засоби навчання, на думку Л.М. Масол, відкривають нові технологічні можливості для педагогіки мистецтва, унікальні можливості підхудожнього виховання школярів, мають переваги порівняно з традиційним навчанням.

Такі мультимедійні засоби навчання створені в Україні вперше.

Педагогічний програмний засіб (ППЗ) для загальноосвітніх навчальних закладів є своєрідним мультимедійним підручником, орієнтованим на сучасні форми навчання, що відповідає державним нормативним документам.

Основою структури ППЗ є мультимедійний урок, який забезпечить учителя необхідним навчальним матеріалом у певній послідовності. На основі готових мультимедійних уроків учитель може змоделювати власний комп'ютерний урок, а також відрегулювати запропоновані розробниками уроки. Для цього необхідно скористатись режимом «Конструктор».

У тому випадку, коли матеріальні умови школи не дозволяють учителю музичного мистецтва застосувати програмно-методичний комплекс навчального призначення для проведення уроків, ППЗ можна використати:

- в позаурочній роботі (факультативні чи індивідуальні заняття);
- як музичну хрестоматию для учителя музики;
- як інформаційно-ілюстраційний довідник при підготовці учителя до уроку;
- як матеріал для підготовки учителя до тестового контролю знань;
- як методичний довідник учителя музики (методи та прийоми пояснення, проведення опитування, методи організації слухання музики, розумування піснi).

1.2 Використання мультимедійних технологій у позаурочній роботі

Мультимедійні технології відкривають учням доступ до нових джерел інформації. За відсутності технічно забезпеченого кабінету мистецтва у школі, коли є неможливим використання ПК на уроці, можна створити умови для самостійно-творчої роботи учнів з новими джерелами інформації в позаурочний час. Ефективність такої роботи залежатиме, окрім об'єктивних причин (технічне забезпечення навчального закладу спеціалізованими аудиторіями та мультимедійною технікою), від різноманітності форм та завдань, запропонованих учням.

Будь-яка форма роботи над мистецтвом з використанням персонального комп'ютера сприяє розвитку просторового та асоціативно-абстрактного мислення, пам'яті, уваги, забезпечує розвиток інтересу та позитивного ставлення до предмету. У різних видах пошуково-творчої, продуктивної діяльності школярі можуть проявити власну творчу активність, здатність до новаторства, самостійність дій.

Пропонуємо деякі форми позаурочної роботи з музичного мистецтва:

- підготовка презентацій;
- моделювання художньо-творчого процесу;
- організація музичної та мистецької освіти;

- проведення віртуальних екскурсій,
- засвоєння матеріалу використовуючи ігрові форми навчання,
- створення самостійних творчих робіт на основі музичних творів,
- упорядкування словників, довідників,
- участь у створенні веб-сайтів,
- створення форумів,
- участь у формуванні мережних спілчоварств.

Ці форми навчальної діяльності цікаві учням, оскільки вони отримують можливість виявити творчі здібності в підборі, аналізі й оцінці матеріалу, а також в організації нетрадиційних форм навчання та його презентації.

1.3 Використання мультимедійних технологій на уроці музичного мистецтва

ППЗ «Музичне мистецтво, 8 клас» (Частина I) складається з 16 мультимедійних уроків, кожен з яких розкриває конкретну тему згідно навчальної програми та містить засоби для пояснення необхідної теми: малюнки, світлинки, текст, анімації, аудіо- та відеофрагменти тощо.

Структурною основою педагогічних програмних засобів з музичного мистецтва є поурочне планування уроків музичного мистецтва для основної школи. Матеріал ППЗ поданий послідовно, доступно, об'єднано.

Представлений навчальний матеріал динамічно відображає вивчувані процеси, містить безперервний звуковий супровід, а також фонограми творів, передбачені програмою. У будь-яку мить учитель може призупинити процес, тим самим дати можливість учням самостійно продовжити хід думки чи відповісти на поставлене запитання.

Для перевірки знань передбачено контрольні запитання та завдання, тести для самоконтролю та контролю.

Крім того, програмний засіб містить довідникову інформацію для уроку: словник термінів і понять, іменний покажчик, додаток-схему «Характеристики музики».

Використання ППЗ «Музичне мистецтво, 8 клас» на уроці дозволяє:

- створити комфортні умови комп'ютерної підтримки традиційних і новаторських технологій навчання;
- структурувати зміст навчання;
- актуалізувати опорні знання;
- активувати увагу та мислення учнів;
- підвищити пізнавальний інтерес учнів.

За допомогою «Конструктора уроків» вчитель може створити уроки за власною методикою, а також при потребі відредагувати запропоновані розробниками уроки.

1.4 Структура мультимедійного уроку мистецтва

Для підготовки та проведення уроку мистецтва із застосуванням ППЗ «Музичне мистецтво, 8 клас» учителям слід знати структуру пропонованого уроку, зміст кожного етапу.

Уроки музичного мистецтва структуруються з дотриманням дидактичних закономірностей, а послідовність і взаємодія їх основних елементів умовно поділяється на такі етапи, що забезпечують цілісність уроку.

- підготовчий, що включає організаційний момент, актуалізацію знань і способів діяльності учнів, повторення попередньо вивченого матеріалу (пригадати проаналізовані на попередніх уроках художні образи, зміст елеметарних термінів або відомості про митців, творчість яких уже вивчалася, заспівати вивчену пісню тощо).

- основна частина, що передбачає виклад і організацію засвоєння нового матеріалу (бесіда, організація сприйняття творів мистецтва та художньо-практичної діяльності учнів).

- підсумок — лаконічне оцінювання, зокрема «акордна» форма оцінки за різні види діяльності та загальний висновок у спільну роботу.

Мультимедійний урок музичного мистецтва складається з кроків (логічно-обґрунтованих частин). Зміст змісту (інформаційно-ілюстративного наповнення) кожного структурного елемента допоможе учителям в підготовці до уроку, написани власного плану-конспекту з використанням запропонованого нами підручника.

Структурні компоненти мультимедійного уроку музичного мистецтва мають таку послідовність:

- Тема уроку;
- Вступ (вступна бесіда),
- Відлуння мистецтва,
- Демонстрація пісні,
- Розумчвання пісні (робота над пісню);
- Караоке;
- Співасмо з зірками (інтерпретація пісні);
- Відомості про епоху, стиль, розповідь про композитора, про музичний твір,
- Вікторина;
- Слухання музики;
- Аналіз прослуханого твору;
- Творче завдання;
- Тестові завдання;
- Підсумки уроку.

Послідовність частин (кроків) може змінюватися: блок слухання музики стояти в першій частині уроку, а блок розумчвання пісні – в другій. Незмінними за розміщенням кроками є: тема уроку, вступ (вступна бесіда), тестові завдання, підсумки уроку.

Зміст змісту (інформаційно-ілюстративного наповнення) кожного структурного елемента допоможе учителям в підготовці до уроку, написани власного плану-конспекту.

Тема уроку

На екрані з'являється запис теми уроку. Учитель разом із дітьми читає запис.

Вступ (вступна бесіда)

На екрані з'являються головні герої, які розповідають про музичне мистецтво. Вони вітаються з учнями, ведуть діалог за темою уроку. Учитель (за бажанням) може продовжити з учнями цей діалог.

Відлуння мистецтва...

Крок введений в зв'язку з темою першого розділу восьмого класу «Відлуння епох у музичному мистецтві». На екрані з'являються вислови за темою уроку видатних музикантів, композиторів, діячів мистецтва. Мудрі думки мають стати основою для діалогу або дискусії.

Демонстрація пісні

Звучить зразковий варіант виконання пісні (голос із супроводом) перед її розумчванням.

Розумчвання пісні

На екрані – нотний текст і слова пісні.

Текст куплетів пісні допомагає в роботі над образом пісні, незрозумілими словами.

Нотний запис пісні введений до структури мультимедійного уроку перш за все для учителя – він може не звертатися до друкованого посібника. Але ноти дозволяють учням слідувати за на «графікою» мелодії (рух мелодії вгору, вниз, на місці, стрибками). Методикою розумчвання пісні учитель обирає сам – на слух, із графічного (нотного) запису. Вивчення нотної грамоти та спів із нот не передбачені державними вимогами до рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

Караоке

Звучить супровід до пісні, на екрані – текст у режимі караоке.

У такому режимі вчитель опрацює зміст кожного куплету, виконавський розвиток вокального твору. Учні готуються до «концертного» виконання пісні.

Співасмо з зірками (інтерпретація пісні)

На екрані - відеозапис виконання вивченої пісні з текстом оригіналу (українською, російською, англійською). Учні мають можливість ознайомитися з різними інтерпретаціями пісень, що ще раз доведе значення аранжування в сучасному музичному мистецтві.

Відомості про епоху, стиль, розповідь про композитора, про музичний твір

Головні герої в діалогічній формі розповідають про музичне мистецтво, обговорюють твір для слухання, пригадують історію його створення, розповідають про композитора, дають визначення окремих музично-теоретичних понять і термінів.

Інформаційний звуковий ряд ілюструється світлинами, портретами, слайд-шоу, творами живопису, відеофрагментами тощо.

Педагог може продовжити з учнями діалог про музику, повторити теоретичні визначення, поглибити музично-естетичні знання.

Кроки цього типу передбачають питання та завдання учням для активізації уваги під час сприймання музичного твору.

Вікторина

Використовуються теоретичні вікторини – на знання представників епох, стилів, національних шкіл, класичної та естрадної музики, музичні – на розпізнавання конкретних творів, їх авторів і виконавців. Відгадування учнями завдань вікторин може носити як індивідуальний, так і колективний характер.

Слухання музики

Продухування музичного твору. На моніторі – прізвище та ім'я автора і назва твору. Заставка деяких кроків «нейтральна», що зумовлено акцентом на слухові перцептивні дії, а деяких – з портретами виконавців.

Аналіз прослуханого твору

Учні відповідають на поставлені питання (завдання) самостійно, іноді – за допомогою підказок на моніторі (слов-характеристик музики при включенні функції F12). Головні герої також можуть давати відповідь і продовжувати аналіз твору – його засобів виразності, форми, особливостей втілення певного образу тощо.

Педагог може доповнити аналіз прослуханого твору власними питаннями, завданнями.

Творче завдання

Учням восьмого класу передбачені наступні творчі завдання: продекламувати вірш М. Рильського на фоні звучання фіналу Другої Симфонії Л. Ревуцького, створити хореографічну композицію, в якій були б послідовні елементи класичної та сучасної хореографії (під музику «Менуетту» А. Шнітке).

Тестові завдання

Питання для перевірки знань матеріалу уроку з варіантами відповідей.

Підсумки уроку

Діалог головних героїв, який підсумовує вивчений матеріал відповідно до теми уроку. Учителю, за бажанням, може продовжити з учнями цей діалог.

1.5 Підготовка до проведення уроку мистецтва з використанням ППЗ

Дотримуючись загального алгоритму структури уроку, запропонованого розробниками мультимедійних уроків, бажано заздалегідь орієнтовно розподілити навчальний час на окремі етапи, ураховуючи при цьому структуру уроку педагогічного програмного засобу.

Матеріал комп'ютерних уроків має бути зрозумілим та близьким учителю музичного мистецтва з точки зору інформаційних та технічних можливостей застосування, для чого учитель має ретельно вивчити матеріал кожного уроку.

Потрібно творчо підходити до застосування уроків ППЗ чи їх окремих компонентів (кроків) у власній напрацьованій системі-методиці. Таке застосування має бути органічним та коректним.

Потрібно творчо підходити до організації активного сприймання матеріалів ППЗ: співучасть у діалозі з головними героями, створення проблемних та ігрових ситуацій навколо окремих інформаційних кроків-блоків.

Потрібно творчо підходити до організації активної діяльності учнів при перевазі діяльності сприймання матеріалів ППЗ.

Слід органічно включати, поєднувати матеріал ППЗ з елементами інших технологій (ігрових, інтегративних, інтерактивних тощо).

Слід варіативно підходити до плану-сценарію одного й того ж самого уроку з ППЗ: варіювання, зміновання, комбінювання, синтезування різних елементів залежать від теми та змісту уроку, конкретної педагогічної ситуації, навіть від настрою педагога та учнів.

Варто особливо увагу приділяти якості вокально-хорової роботи (особливо на етапі аналізу власного виконання вивчених пісень), тому що такий самоконтроль, поки що, не може бути передбачений подібними ППЗ.

Відповідно до власних методичних уподобань педагог може редагувати запропоновані розробниками уроки або створити власний. Для цього необхідно скористатися режимом «Конструктор», в якому ППЗ забезпечить

- перейменування та переміщення фрагмента уроку,
- видалення існуючого фрагмента уроку,
- створення нового фрагмента уроку,
- створення фрагмента уроку за допомогою імпорту файла,
- створення нового уроку за власною темою,
- створення тестового завдання,
- збереження створеного уроку при виході з конструктора.

Образно кажучи, мультимедійний підручник є тими нотами, по яких кожному учителю-диригенту разом з учнями належить виконати унікальний авторський твір – урок музичного мистецтва із застосуванням ППЗ.

1.6 Типи мультимедійних уроків

Уроки, що увійшли до складу Педагогічного програмного засобу «Музичне мистецтво, 8 клас», можна поділити на декілька основних типів: урок-уведення в тему, комбінований (урок засвоєння нових знань), урок-загальнення теми.

Комбінований урок є уроком, на якому вивчають новий матеріал, повторюють і засвоюють вивчене, застосовують отримані знання та вміння в різних формах мистецької діяльності (виконання, сприймання музики, сприймання художніх творів, виконання практичної роботи, засвоєння теоретичних понять і термінів) та пізнавальної діяльності (сприймання, усвідомлення, аналіз навчальної інформації та перевірка її засвоєння).

Урок-загальнення є уроком, що підсумовує, узагальнює семестрову тему і здійснює перевірку засвоєних знань (уроки 15, 16). Він містить декілька складових: тестові завдання, різноманітні питання та завдання вікторини. Такий тип уроку може бути використаний учителем для тематичного оцінювання, оскільки перераховані форми роботи на уроці дозволяють бачити результати загальноосвітньої підготовки учня.

Урок-загальнення (урок контролю знань) є уроком, що підсумовує, узагальнює семестрову тему і здійснює перевірку засвоєних знань. Він містить декілька складових: тестові завдання, питання музичної вікторини. Такий тип уроку може бути використаний учителем для тематичного оцінювання, адже перераховані форми роботи на уроці дозволяють бачити результати загальноосвітньої підготовки учня.

У педагогічному програмному засобі «Музичне мистецтво, 8 клас» на уроках контролю знань передбачені ігрові форми роботи («Асоціативний ряд», урок № 15).

Урок-загальнення у формі уроку-концерту проводять в кінці семестру. Це художньо-виконавський звіт учнів про вивчені вокально-хорові твори. Але одночасно, як в уроці №16, такий урок пригадуються календарно-обрядові пісні та обряди, пов'язані з Різдом та Новим роком.

2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ППЗ " МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО, 8 КЛАС"

2.1 Специфікація програмного виробу

Назва версії виробу

Повна: Педагогічний програмний засіб «Музичне мистецтво, 8 клас»
Коротка: ППЗ «Музичне мистецтво, 8 клас»
Версія: 2.0

Інформація про авторські права

Розроблена науково-технічна продукція та кожна з її частин є предметом авторського права Приватного підприємства «Контур плюс».

Призначення та функції програмного засобу

ППЗ призначений для вивчення курсу музичного мистецтва згідно з чинною навчальною програмою для восьмого класу, затвердженою Міністерством освіти і науки України. ППЗ можна використовувати як для колективної форми навчання, так і для самостійної роботи учнів.

Зміст інформаційних модулів ППЗ розроблений відповідно до навчальної програми для середніх загальноосвітніх шкіл. У процесі розробки сценарію та архітектури ППЗ авторами враховані як змістові, так і технологічні особливості таких програмних засобів.

Вимоги до операційної системи

ППЗ працює в операційних системах Microsoft Windows 98, Microsoft Windows 2000, Microsoft Windows XP, Windows Vista.

Вимоги до технічного забезпечення

Мінімальні вимоги до комп'ютера:
Процесор 1100 МГц;
Оперативна пам'ять 256Мб;
Оптичний привід DVD-ROM;
Операційна система Windows 98/XP.

2.2 Підготовка до роботи

2.2.1 Інсталяція ППЗ

Вставте дистрибутивний диск із ППЗ у дисковод для читання компакт-дисків. Відкриється меню (Рисунок 1).

Рисунок 1

Виберіть рядок «Встановити курс».

У вікні, що з'явилось, ознайомтеся з наданою інформацією, натисніть кнопку «Далі». У наступному вікні з'явиться текст ліцензійної угоди. Після ознайомлення з нею натисніть кнопку «Гаразд» для продовження інсталяції або «Скасувати» для відмови і виходу з інсталлятора.

Кнопка «Назад» призначена для повернення до попереднього вікна інсталлятора (на крок назад).

Для продовження інсталяції натисніть кнопку «Далі». У наступному вікні виберіть директорію для встановлення ППЗ (Рисунок 2).

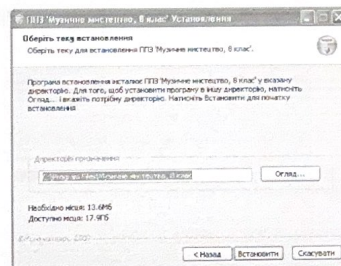

Рисунок 2

У нижній частині екрана відобразиться інформація про те, який об'єм пам'яті потрібний для встановлення ППЗ, і ссилка є на обраний диск.

Для продовження інсталяції натисніть кнопку «Встановити». Відкриється вікно процесу інсталяції.

Після завершення інсталяції з'явиться відповідне повідомлення. Після натиснення кнопки «Завершити» це вікно зникне. Можна розпочати роботу з програмою.

При першому запуску ППЗ відбувається індексування бази даних інстальованих уроків. Це може тривати кілька секунд або хвилин залежно від конфігурації комп'ютера.

2.2.2 Активіяція продукту

ППЗ «Музичне мистецтво, 8 клас» захищено від несанкціонованого копіювання. Для користування продуктом необхідно виконати процедуру активізації.

Серійний номер програми увведіть при першому запуску ППЗ (Рисунок 3).

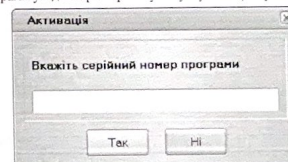

Рисунок 3

Увага! Серійний номер цієї копії програми знаходиться на конверті з диском.

У наступному діалоговому вікні (Рисунок 4) Вам потрібно обрати зручний для Вас варіант активізації і натиснути кнопку «Далі».

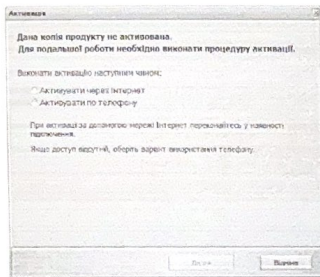

Рисунок 4

Варіант активіації через Інтернет

Обравши варіант активіації через Інтернет потрібно зайти на сторінку активіації, натиснувши в діалоговому вікні (Рисунок 5) кнопку «Зайти».

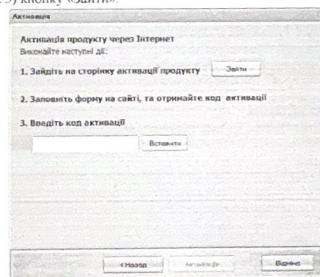

Рисунок 5

У вікні інтернет-браузера (Рисунок 6) з'явиться сторінка активіації з формою для заповнення. Занесіть інформацію у поля форми і натисніть кнопку «Отримати код активіації».

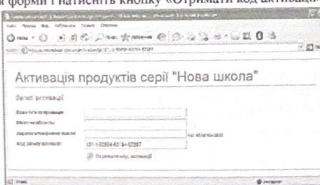

Рисунок 6

У вікні інтернет-браузера (Рисунок 7) з'явиться результат – код активіації

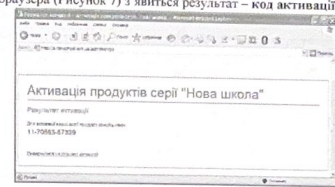

Рисунок 7

У діалоговому вікні активіації (Рисунок 8) необхідно внести код активіації у відповідне поле і натиснути кнопку «Активіація».

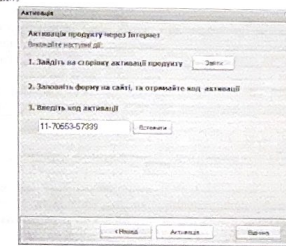

Рисунок 8

Увага! При виникненні проблем з активіацією через мережу Інтернет скористайтесь варіантом активіації по телефону.

Варіант активіації по телефону

Обравши варіант активіації по телефону (Рисунок 9) потрібно:
- набрати номер служби технічної підтримки 8 (0362) 22-14-55;

Увага! Служба технічної підтримки працює з понеділка по суботу з 09⁰⁰ до 18⁰⁰. Неділя - вихідний

- надати оператору необхідну інформацію для проведення активіації;

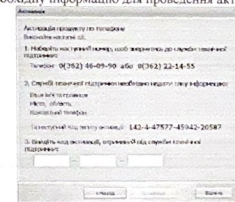

Рисунок 9

- ввести отриманий від оператора код активації у відповідне поле форми (Рисунок 10) і натиснути кнопку «Активация».

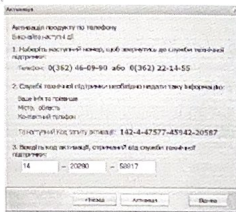

Рисунок 10

До уваги користувачів Windows Vista!

Якщо при введенні відповіді на контрольне запитання некоректно відображається український шрифт (наприклад, «?????»), зверніться до системного адміністратора. Вам необхідно встановити оновлення до операційної системи Windows6.0-KB936060-x86.msu, яке можна безкоштовно завантажити з мережі Інтернет за одним із таких посилань:

1. Для 32-бітних версій: <http://thethotfixshare.net/board/index.php?autocom=downloads&showfile=2640>
2. Для 64-бітних версій: <http://thethotfixshare.net/board/index.php?autocom=downloads&showfile=2753>

2.2.3 Демонтаж ППЗ

Для видалення ППЗ або певних його компонентів із жорсткого диска комп'ютера виконайте такі дії:

- Натиснути кнопку «Пуск» на панелі задач операційної системи, вибрати «Програми», «Музичне мистецтво, 8 клас», «Демонтаж». З'явиться вікно демонтажатора.
  - Викликати демонтажатора можна також через «Панель управління» операційної системи.
1. Натиснути кнопку «Пуск» на панелі задач операційної системи.
  2. Вибрати в меню, що відкрилося, пункти «Налаштування», «Панель управління», «Установка та видалення програм».
  3. У списку, що з'явився, активувати курсором «Музичне мистецтво, 8 клас».
  4. Натиснути кнопку «Замінити/Удалити», що з'явилася поряд із назвою програми.

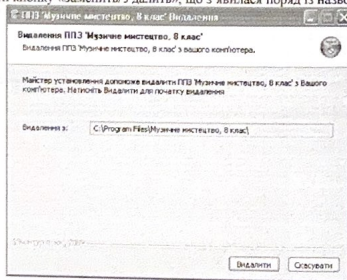

Рисунок 11

У вікні демонтажатора, що з'явилася, для продовження натисніть кнопку «Видалити», для відмови – «Скасувати».

Відкриється вікно демонтажатора. Після завершення демонтажу з'явиться відповідне повідомлення (Рисунок 12).

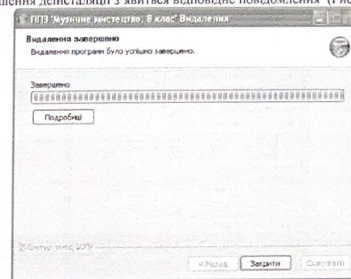

Рисунок 12

Для виходу з демонтажатора натисніть кнопку «Закрити».

3. РОБОТА З ППЗ

Щоб розпочати роботу з ППЗ, натисніть на відповідний ярлик на Робочому столі операційної системи. Після цього відкриється список уроків (Рисунок 13)

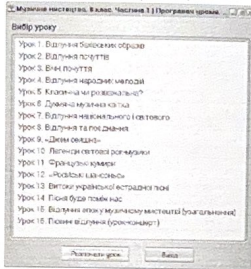

Рисунок 13

3.1 Заголовок вікна

Заголовок містить стандартний набір кнопок для керування вікном.

Розгорнути вікно програми на весь екран або повернути її в початковий стан можна за допомогою клавіші **F11**.

Для того, щоб згорнути програму, натисніть **Alt+F4**, щоб вийти – **Alt+F4**.

3.2 Перегляд уроку

Список уроків зберігає назву уроку, який під час попереднього запуску програми переглядали останнім.

Виберіть урок із списку і натисніть **Enter**.
Почнеться перегляд уроку (Рисунок 14).

Рисунок 14

У заголовку вікна відображається назва уроку, номер поточного кроку, загальна кількість кроків.

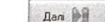
На екрані відображається демонстраційна частина уроку: текст, анімації, малюнки, фотографії, аудіо- та відеофрагменти, які використовує вчитель при проведенні заняття або самостійної роботи учнів із використанням ППЗ.

Кожний урок складається з певної кількості кроків, а крок може складатися з декількох кадрів. Після кожного кроку та кадру передбачено паузу.

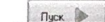
У нижній частині екрана розташовані кнопки для керування переглядом уроку. Якщо навести на кнопку курсор миші та почекати одну секунду, з'явиться підказка: коротка назва команди і пов'язаний з нею значок.

Для послідовного перегляду всіх кроків використовуйте **клавішу наступної дії**, яка набуває різного вигляду залежно від того, який елемент кроку є наступним.

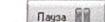
Ця кнопка може набувати такого вигляду:

1. **Далі** – перехід на наступний крок або кадр.

2. **Пуск** – запуск відеофрагмента.

3. **Пауза** – триває перегляд відеофрагмента. Його можна призупинити натисканням цієї кнопки.

Перехід від одного до іншого кроку здійснюйте натисканням **Page Down** («Page Up») та **Page Up** («Page Down») на клавіатурі комп'ютера.

Перехід від одного до іншого кадру здійснюйте натисканням **Right Arrow** («Стрілка праворуч») та **Left Arrow** («Стрілка ліворуч»).

Кнопки переходу доцільно використовувати, коли потрібно пропустити певний крок (чи кадр) або повернутися до попереднього.

У нижньому рядку екрана міститься також повзунок **Progress Bar**, який фіксує поточний кадр. За допомогою повзунка можна перейти до будь-якого кадру відеофрагмента: для цього курсором перетягніть повзунок праворуч (перехід на кадр уперед) або ліворуч (перехід на кадр назад).

Регулювання гучності звукового супроводу відеофрагмента здійснюйте перетягуванням за допомогою курсору повзунка регулятора гучності **Volume Control**.

Для повного вимкнення звуку натисніть кнопку **Mute**, вона змінить вигляд: **Mute Icon**. Повторне натискання на цю кнопку відновить рівень звуку.

3.3 Додаткові можливості

У режимі перегляду уроку можна переглянути зміст уроку, а також примітки до нього. Для цього натисніть на відповідну кнопку (Рисунок 15).

Рисунок 15

Щоб заховати додаткове вікно, повторно натисніть на цю кнопку.

Рисунок 16

За допомогою закладки «План роботи» можна одразу перейти до потрібного кроку (Рисунок 16). Для цього активуйте курсором його назву.

У вікні «Примітки до кроку» міститься короткий зміст обраного кроку.

У полі приміток можна зберігати свої нотатки. Для цього введіть необхідну інформацію і натисніть .

Для відмови від збереження натисніть . Якщо потрібно видалити раніше збережену інформацію, виділіть увесь текст (чи його частину) і натисніть , а потім - для збереження внесених змін.

Для виведення текстової інформації на друк натисніть .

3.4 Завершення роботи з уроком

Для того, щоб повернутися до списку уроків, натисніть F3 або в меню «Урок → Вибір уроку...».

Для виходу з ППЗ натисніть Alt+F4 або в меню «Урок → Вихід».

3.5 Робота з довідкою

Довідка містить настанову користувача по роботі з ППЗ.

Щоб викликати довідку, натисніть кнопку F1 або виберіть у меню «Допомога» рялок «Допомога».

3.6 Додатки

Додатки можна викликати, обравши в меню «Додатки» відповідний рядок.

3.6.1 Конспект уроку

Додаток містить конспект уроку у форматі html-документа.

3.6.2 Посилання на джерела

У додатку розміщено список посилань на джерела інформації, які використані при розробці уроків.

3.6.3 Додаток «Характеристики музики»

Для виведення на екран додатку «Характеристики музики» натисніть кнопку F12 (Рисунок 17). Якщо під час уроку передбачено аналіз прослуханого твору, то відповідна підказка з'явиться в нижній частині вікна.

F12

Викликати додаток можна також, натиснувши курсором миші на кнопку .

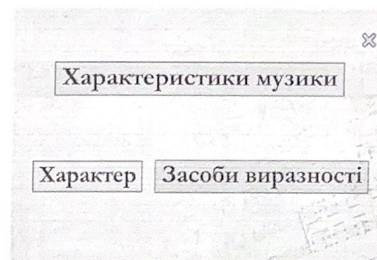

Рисунок 17

Для натисніть курсором миші на кнопку «Характер» або «Засоби виразності». З'явиться перелік відповідних характеристик (Рисунок 18).

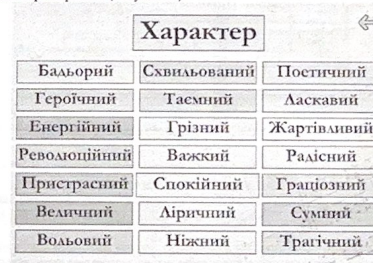

Рисунок 18

Для вибору характеристики натисніть курсором миші на її назві. З'явиться опис відповідного терміну (Рисунок 19).

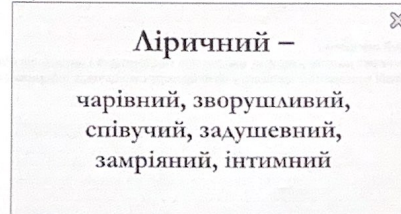

Рисунок 19

Щоб закрити це вікно, натисніть **X**.
 Для повернення у головне вікно натисніть **←**.
 Для виходу із додатку натисніть **X** (або Alt+F4).

3.6.4 Глосарій

Глосарій містить перелік понять і їх визначення (Рисунок 20)

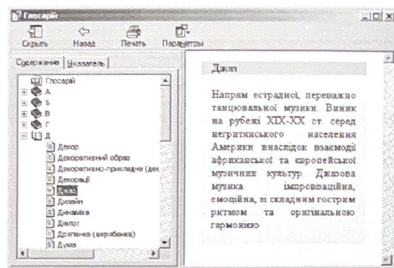

Рисунок 20

Ліва частина вікна глосарію містить дерево навігації.

У вкладці «Содержание» терміни впорядковані в алфавітному порядку.

Для пошуку необхідного терміна натисніть на значок **#**, розташований поряд із літерою, з якої починається слово. У списку, що відкрився, натисніть курсором на рядок із терміном, який шукаєте.

У вкладці «Указатель» (Рисунок 16) для пошуку введіть необхідне слово і натисніть «Enter» або кнопку «Показати». У правій частині вікна відобразяться визначення цього терміну.

Якщо потрібне слова не знайдено, в нижній частині вікна відобразяться терміни, найближчі за алфавітом до шуканого.

Для виведення визначення на екран двічі натисніть на терміні лівою кнопкою миші.

Для виходу з глосарію натисніть кнопку **X**.

3.6.5 Іменний покажчик

Іменний покажчик містить історичні довідки про композиторів і виконавців (Рисунок 21).

При натисканні курсором на прізвище у вікні праворуч виводиться інформація про нього.

Рисунок 21

Для виходу з іменного покажчика натисніть кнопку **X**.

4. ПЛАНІ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ

Розділ I. Відлуння епох у музичному мистецтві

Урок № 1. Відлуння бавіських образів

Вступ

Музика весь час з нами. А чи могли б ви, колеги, уявити своє життя без музики? Що означає музика у вашому житті? Музика існує для їхнього гарного настрою. Але передусім музика є мистецтвом, яке зберігає спокійні орієнтири людства - Гармонію, Красу, Ідеал!

Ми й направились на пошуки цих орієнтирів. І знайдемо їх у музичному мистецтві різних стилів: від бароко та класицизму до сучасних напрямів легкої музики.

Відома про стилі

Кожна епоха створює у мистецтві свій неповторний стиль. Він відображає та узагальнює типові для певної епохи теми, ідеї, образи та їх взаємодію, а також своєрідність виразних засобів та художніх прийомів. Отже, стиль - це сукупність засобів та прийомів художньої виразності, що служать для відображення певного образного змісту. Художні стилі або напрями відображають естетичні погляди та особливості розвитку мистецтва певної епохи. Наприклад: бароко, класицизм, романтизм, реалізм та інші.

Бароко - художній напрям у мистецтві кінця XVI - середини XVIII століття. Для нього характерними є пишність і декоративність. Музичі бароко властиві монументальність, величність, наявність сильних ефектів. У цей період вершини свого розвитку досягла поліфонія, утвердилася мажорно-мінорна система, а також нові музичні форми - партита, сюїта, фуга. «Королем інструментів» став орган. До стилю бароко належить творчість Антоніо Вівальді, Георга Генделя, Йоганна Баха.

Класицизм - напрямок XVII-XVIII століть - дотримувався ідеї про розумність і гармонійність буття, про єдність та порядок у світі. Музичі класицизму властиві високі ідеали довершеності, досконалості, гармонійності. Композитори-класицисти віддавали перевагу жанрам опери, симфонії, сонати, інструментальному концерту. З класицизмом пов'язана творчість Христовора Глюка, Йозефа Гайдна, Вольфганга Моцарта, Людвіга ван Бетховена, в Україні - Максима Березовського, Дмитра Бортнянського.

Романтизм - напрямок кінця XVIII - початку XIX століття. Музика романтизму - це голос серця, голос внутрішнього світу людини - світу почуттів та мрій. Композитори-романтики надають перевагу жанру мініатюри - як вокальній так і інструментальній. Своє відображення (більш чи менш яскраве) цей напрям знайшов у творчості Франца Шуберта, Роберта Шумана, Ференца Ліста, Едварда Гріга, Фридеріка Шопена, Ріхарда Вагнера, Михайла Глінки, Миколи Римського-Корсакова.

Реалізм як напрямок заявив про себе у другій половині XIX століття. А як принцип мистецтва - принцип правдивого відображення реальності, дійсності, - існує й по сьогодні. Музика реалізму глибоко і правдиво відтворює та багатогранно змальовує основного героя - звичайну людину. Досягнення реалізму пов'язані з іменами Джузеппе Верді, Жоржа Бізе, Йоганнеса Брамса, Петра Чайковського, Модеста Мусоргського, Миколи Лисенка та багатьох інших.

Відлуння мистецтва...

Крилаті вислови видатних діячів культури є безшумними перлинами мудрості. Вони по-своєму знаходять відлуння у наших думках та серцях і до сьогодні. Відомий російський композитор і музикознавець Борис Асаф'єв сказав: «Якими інтонаціями насичена епоха, те вона бажає чути і в музиці». Поясніть, як ви розумієте цей вислів.

Слухання та аналіз музики. Й. Бах. Токата і фуга ре міно

Спробуємо розпізнати в музиці епоху... Отже, послухайте і розпізнайте за музикою епоху та композитора. За певними ознаками слухач цього твору, навіть не знаючи його назви, безпомилково визначить, що він належить видатному німецькому композитору - Йоганну Себастьяну Баху. Творчість Йоганна Себастьяна Баха є вершиною розвитку музичної культури XVIII століття - епохи бароко. Найочевидніші ознаки цього стилю та музики Баха - звучання органа, поліфонічний склад музики з його найвищою формою - фугою. Але ж поліфонічну музику для органа, зокрема фуги, писали багато композиторів. Так, але ні в кого з них ми не знаходимо такої величності широти розгортання твору, що нагадує сущинний, безупинний потік, такої величезної життєствердної

сили і свободи духу, такої глибини почуттів і думок, втілених у творі. Твір, що прозвучав, є токатою з поліфонічного циклу, що складається з токати і фуги.

Токатою називають віртуозну інструментальну п'єсу для клавішних інструментів, витриману, зазвичай, у швидкому, розміреному, чітко ритмованому русі. Призначення токати - створити відповідну атмосферу для сприйняття більш складної поліфонічної форми - фуги.

Фуга - це найдосконаліша форма поліфонічної музики, в основі побудови якої лежить послідовне проведення однієї теми в різних голосах. Тема фуги ре міно інтонаційно пов'язана з музичним матеріалом токати. Уже перша поява теми насичена активним рухом, потім, виникаючи в різних тембрах і регістрах по голосах, вона розростається, охоплюючи широкий діапазон. Акордове звучання стає шалішим і динамічнішим. Заключний розділ фуги (кода) своєю масивністю, імпровізаційністю різноманітних епізодів нагадує токату, яка й визначила характер ре-мінорної фуги, а тим самим - і єдність усієї композиції.

Аналіз музики. Й. Бах. Токата і фуга ре міно

Про що «говорили» голоси у фугі?

Чому музику Баха й до сьогодні вважають взірцем духовної та музичної гармонії?

Кожну людину сповнюють різноманітні думки й почуття, подекуди переплітаючись одні з одними, перебуваючи в багатьма голосами... Поліфонічне мислення Йоганна Баха є ідеальним інструментом для розкриття таких думок і почуттів, внутрішнього світу людини. Пліднесно патетичні, яскраво величні образи Токати та фуги ре міно сповнюють нашу душу особливим захватом і натхненням. А могутні звуки органа захоплюють відчуття перебування в незвичайному величному соборі, стіни й повітря якого ніби зіткані зі звуків та небесної краси гармоній. Славознаменна Токата і фуга ре міно була створена Йоганном Себастьяном Бахом у молоді роки. Юнацьке натхнення переповнює цю музику, яка народилася, мабуть, з блискучою імпровізацією, а потім була записана і відшліфована.

Розповідь про Й.Баха

За життя Бах здобув славу талановитого віртуоза-органіста, майстра імпровізації та чудового педагога. Проте, його творчість залишалася невідомою широкому загалу слухачів та шанувальників музики ще впродовж століття. Шлях до безсмертя музики Йоганна Себастьяна Баха проклад юний композитор-романтик Фелікс Мендельсон-Бартольд. Саме під його керівництвом у 1829 році пролунав великий вокально-оркестровий твір Баха «Пристрасті за Матфємом». Могутня постать істинного Баха з'явилася у всій своїй величчю. Так, з XIX століття почалося відродження, видання, широке поширення та вивчення творів Йоганна Себастьяна Баха. З того часу кожне нове покоління слухачів знаходить в музиці Баха щось «нове», нове, вчиться розуміти її шонайліше та найповніше.

Що саме вражає Вас у музиці Баха?

Тестове завдання 1

Позначте правильні твердження
Стиль - це сукупність засобів та прийомів художньої виразності, що служать для відображення певного образного змісту

Стиль - це назва певної епохи

Стиль - це вид музичного мистецтва

Стиль - це особливий склад багатоголосної музики

Тестове завдання 2

У переліку термінів оберіть назви стилів (напрямів)

Бароко

Класицизм

Романтизм

Реалізм

Поліфонія

Токата

Тестове завдання 3

Оберіть зміст, який відповідає токати й фугі ре міно Й. С. Баха

Пліднесно-патетичний

Яскраво-величний

Сонячно-веселий

Лірично-спічний

Тестове завдання 4

Цикли, що відносять до поліфонічних

Токата і фуга
Прелюдія і фуга
Сюїта
Соната
Симфонія
Підсумки уроку

У характері музичних творів, їх побудові відображаються і характерні риси стилю, і особливості життя епохи, її ідеали, погляди, смаки. У музичному творі ми чуємо й відчуваємо людину, композитора - все багатство його думок і почуттів, втілених у музичних звуках. Духовний світ композитора є музичним відлунням далекі епохи. Наприклад, майже триста років живе в мистецтві ім'я Йоганна Себастьяна Баха. А кожне нове покоління відкриває в музиці Великого Майстра співзвучність своїм почуттям і думкам. Послухайте, як по-сучасному звучать слова Фелікса Мендельсона: «Якщо життя забере в тебе надію і віру, один бахівський твір здатен все повернути».

Урок № 2. Відлуння почуттів

Вступ

У кожній історичній епохи - певний стиль музики. Художніх стилів за останні 100 років з'явилося стільки, що не вистачить часу до кінця уроку їх перерахувати. Ми згадаємо основні стилі та напрямики.

Відомості про музичну культуру XX століття. Вікторина

У музичній культурі XX століття існує академічна та естрадна музика. А вже в них сформувалося багато яскравих стилів та напрямів - модернізм, авангард, джаз, рок, поп-музика і т.д. Академічна музика пройшла серйозне випробування часом. Вона створена у відповідності до певного стилю, традицій та відповідає певним правилам та зразкам. Академічна, або так звана серйозна музика, сьогодні пропонує слухачам нові видатні імена і творчі надбання. З творами деяких представників музичної класики XX століття ви вже знайомі.

Назвіть відомих Вам композиторів XX століття за їхніми портретами.

Естрадна, тобто легка, розважальна музика - це музика нескладна за змістом, переважно проста за формою, доступна для сприйняття найширшими колами слухачів. В основному - це естрадні пісні, поп-музика, танцювальна музика, оперета, більшість напрямків джазу і рок-музики. Більшість представників естрадної (легкої) музики нам добре відомі, завдяки засобам масової інформації - радіо, телебаченню, Інтернету...

Розізнайте представників естрадної музики - джазу, рок-музики, поп-музики - за їхніми портретами.

Демонстрація та розуміння пісні «Зрастуй, світ!» (сл. В. Кострова, муз. Л. Квінт)

Пісня написана наприкінці XX століття, а саме у 1986 році. Вперше ця пісня прозвучала на закритті грандових спортивних змагань - Ігор Дobreй Волі. Пісня передає нам піднесений дух молодості, світлої віри в майбутнє... Майбутнє молоді людини, яка сміливо йде назустріч радості й печалі.

Слухання музики. Л.Бетховен. Соната №14. I частина

Послухайте, якими яскравими є почуття людини, що жила 200 років назад. Почуття німецького композитора Людвіга ван Бетховена. В 30 років він чи не вперше в житті відчув велике шастя і радість кохання. «...Зміна, що відбулася в мені тепер, викликана милою чудовою дівчиною, яка кохає мене і кохана мною. Після двох років знову кілька світлик миттєвостей, і ось - я вперше відчув, що одруження могло б скласти мого шастя...», - писав він другові 1801 року. Людвіг кохав Джульєтту Гвіччарді, дочку знатного аристократа, яка була його ученицею гри на фортепіано. Композитор сподівався, що кохання допоможе йому побороти недугу, що насувалася. Як же міг композитор відкрити свої почуття? Як осядчитися? Звичайно ж, музикою... Бетховен створив сонату №14, написавши на титулі «Соната на зразок фантазії Графині Джульєтти Гвіччарді». І до сьогодні, це музичне освітлення є одним з найпрекрасніших. Отож, послухаємо першу частину сонати...

Аналіз прослуханого твору

Які почуття виразив композитор у музиці?

Якими засобами музичної виразності створений зосереджено-стриманий, скорботний образ?

Які прояви сонатного циклу порушиє Бетховен у I частині Сонати №14?

В багатій аристократичній родині Джульєтти зверхньо ставилися до хоча й знаменитого, проте незнатного, бідного композитора, який до того ще й втрачав слух. Незабаром батьки видали

Джульєтту заміж за графа Галленберга, який навіть вважав себе композитором. Ось чому соната №14 має такий скорботний початок. І відлуння цих почуттів ми відчули на собі завдяки безсмертній музиці...

Тестове завдання 1

Позначте правильні твердження

Естрадна музика - це музика, нескладна за змістом

Естрадна музика - це музика переважно проста за формою

Естрадна музика - це музика, доступна для сприйняття найширшими колами слухачів

Тестове завдання 2

Позначте правильні твердження

Академічна музика - це музика, серйозна за змістом

Академічна музика - це музика, створена у відповідності до певного стилю, традицій,

відповідає певним правилам та зразкам

Академічна музика - це музика, яка пройшла випробування часом і донині є взірцем

досконалості

Тестове завдання 3

Закінчіть речення: «Сонату №14 для фортепіано Л.Бетховен присвятив...»

Другові

Учениці

Пієстові

Мамі

Тестове завдання 4

Який образний зміст відповідає I частині Сонати №14 Людвіга ван Бетховена?

Зосереджено-стриманий

Скорботний

Піднесено-радісний

Героїчний

Тестове завдання 5

Які ознаки відповідають першій частині класичного сонатного циклу?

Сонатна форма

Швидкий темп

Повільний темп

Тричастинна форма

Підсумки уроку

Музика так збагатила мій внутрішній світ, що тепер я розумію почуття інших людей, незважаючи на те, що вони жили в минулі історичні епохи. Музика - це такий емоційний концентрат, послухав - і переживав почуттями!

Урок № 3. Вічні почуття

Вступ

Соната №14 Бетховена - твір, що втілює вічні почуття. Відкриємо їх для себе. Ознайомимось з почуттями, що втілює композитор у наступних частинах Сонати №14.

Розповідь про Сонату №14 Л.Бетховена

Соната №14 створена Бетховеном у 1801 році. Перша її частина зовсім не типова за своєю формою і звучанням. Як відомо, перша частина сонатного циклу зазвичай створюється у сонатній формі та в рухливому або стрімкому темпі. Але ця частина передає скорботний, зосереджено-стриманий образ, пов'язаний з почуттями нерозділеного кохання... «Соната на зразок фантазії», - пояснив на титульній сторінці автор. Старшокласникам, мабуть, відомо, що Соната №14 має назву «Місячна». Проте, не автор дав їй цю назву, а німецький пост-романтик Людвіг Рельштаб, якому здалося, що музика I частини сонати змальовує переливчасту гру відображеного у вод місячного світла. Та чи можна давати назву твору, маючи на увазі лише його частину, фрагмент? На мою думку, назва «Місячна соната» є занадто поверховою. Вона розділяє сонату, відтинаючи інші частини, а це - неможливо. Образний зміст твору є набагато глибшим, ніж будь-яка неважлива пейзажна замальовка. Недаремно один із музичних критиків сказав, що ця соната ніби висвічена з однієї мармурової брили. Отже, соната як тричастинний твір має продовжуватися? Пропонуємо послухати II наступні частини... І довідатися, які думки й почуття втілює в них композитор.

Слухання та аналіз музики. Л. Бетховен. Соната №14. II частина

Які думки й почуття втілює композитор у II частині?

Легкий та витончений образ II частини навіює думки про колишнє щастя

Слухання та аналіз музики. Л. Бетховен. Соната №14. III частина

Які думки й почуття втілює композитор у III частині?

Киплячі струмені пристрасті линуть зі звуками III частини сонати. Ніби раніше стримувани почуття, що вирвалися назовні. Гнів і захоплення, радість й трагічне збентеження, несамовитий відчай та триумф. Це - кульмінація драматургічного розвитку твору. Стає зрозумілим, що людина не скорилася під тягарем скорботи, а намагається перемогти її. У Сонаті №14 ми почули і відчули, як композитор передає складну гаму пристрастей. І робить це з неймовірною силою і витонченістю. А сонатна форма допомагає зосередитись на внутрішній боротьбі в душі людини, глибоко особистій, проте надзвичайно драматичній. Творчість Бетховена належить класицизму. Саме спосіб класицизму властиве утвердження сонатної форми, як необхідного елементу сонат, ансамблів, концертів, симфоній. Але глибокий драматизм був виражений серед представників класицизму лише у Бетховена. Навіть Сонату №14 згодом назвали «вікном у романтизм».

Робота над пісню «Зарастуй, світ!»

Життєстверджуючі образи та піднесені, радісні почуття панують в пісні «Зарастуй, світ!» сучасного композитора Лори Квінт. Повторимо перший куплет та приспів. А потім – розучимо другий куплет.

Караоке. «Зарастуй, світ!»

Співаємо з зірками

Перше виконання пісні «Зарастуй, світ!» зірками російської естради.

Тестове завдання 1

Характерні особливості, за якими можна визначити музику Бетховена

Боротьба почуттів

Устремління до перемоги, радості, світла

Глибокий драматизм

Оригінальність оркестровки

Звучання органу

Гумористичні образи

Тестове завдання 2

Риси, за яким можна скласти короткий портрет Людвіга Ван Бетховена

Органіст-віртуоз

Людина титанічної волі

Людина високих помислів та глибоких почуттів

Людина безмежного життєлюбства

Музичний критик

Тестове завдання 3

Композитори, творчість яких відносять до класицизму

Йозеф Гайдн

Вольфганг Моцарт

Людвіг ван Бетховен

Фрідріх Шопен

Сергій Прокоф'єв

Тестове завдання 4

Музична форма, що утвердилася в епоху класицизму

Сонатна форма

Форма рондо

Сюїта

Фуга

Підсумки уроку

Почуття музики Бетховена і про тебе, і про мене, і про всіх. Вони особисті - і вони

універсально людські. Сплетені з контрасту надій і розчарувань, драматизму піднесення і падіння.

Шукайте свою музику в житті!

Урок № 4. Відлуння народних мелодій

Вступ

Народні мелодії довгий час передавалися від покоління до покоління без запису. Лише в XIX-ом столітті їх почали записувати нотами, укладати у збірники. Згодом народні мелодії отримали нове життя в академічній музиці. Одні композитори почали їх використовувати як зразок - писали у народному стилі, інші - створювали обробки або цитували мелодії у власних творах.

Музична вікторина

Сьогодні ми пропонуємо дві народні мелодії, тобто назвемо, виголосимо... З цими народними мелодіями ми ознайомилися ще в початковій школі. Тож пропонуємо їх розпізнати.

Звучить «А ми просо сіяли»

Звучить «При долині мак»

Мелодії цих народних пісень отримали нове життя у музиці Левка Ревуцького. Послухайте уважно музичний твір Левка Ревуцького і визначте його жанр та форму.

Слухання. Л. Ревуцький. Симфонія №2. Фінал

Аналіз прослуханого твору

Який жанр та форма прослуханого твору?

Перша, головна тема - обрядова пісня «А ми просо сіяли» - розвивається варіаційно, видозмінюється в оркестровому звучанні і набуває при цьому урочистого настрою. Побічна тема - обрядова пісня «При долині мак» - світла, ясна за звучанням, нагадує плавний жіночий танок, що прийшов на зміну загальному танцю-трі. Образи головної та побічної партій вже в експозиції не конфліктують між собою, а доповнюють один одного, спільно розвиваючись. Яскравого динамічного розвитку теми набувають у розробці, яку змінює ще більш урочиста й святкова реприза. Кожа узгадує в собі тематичний матеріал усього твору. Отже, прослуханий твір написаний у сонатній формі. Твір, який ми прослухали, є частиною, а саме фіналом симфонії. Другою симфонією українського композитора Левка Ревуцького. У цьому святковому фіналі яскраво відчуття прославлення життєдайних сил природи і творчої праці! В основі I-ої частини симфонії, що звучала на одному з уроків у 7 класі, лежать мелодії народних пісень «Ой, весна, весниця» та «Ой не жаль мені». Поет Максим Рильський так висловлювався про цей твір: «Друга симфонія сповнена красою українського поля, благоприємством народного серця, непереможними чарми народної пісні у дорогоцінній оправі симфонічної майстерності».

Творче завдання.

Друзі, продекламуйте вірші Максима Рильського. А для натхнення і акторської виразності скористайтесь музичними інтонаціями фіналу Другої Симфонії Ревуцького. Інтонаціями прославлення життєдайних сил природи і творчої праці!

Слава сонцю молодому

В світоносній вишині.

Слава першим хвилям грому,

Слава птиці й звірині.

Слава розуму і волі,

Що підносять на землі,

Де були пустині голі,

Освітлених будов итилі.

Розповідь про Л. Ревуцького

Симфонію №2 Левко Ревуцький написав у 1927 році, а в 1940 році - здійснив її другу редакцію, в якій вона й виконується по сьогоднішній час. Кожен такт симфонії овіяний ароматом українського фольклору; основні теми, що побудовані на справжніх народних піснях, видозмінюються в широкому симфонічному розвитку. Симфонія брала участь у конкурсі на кращий симфонічний твір із запозиченням народних мелодій і перемогла. Проте, не лише умови конкурсу привернули увагу Левка Ревуцького до народної пісні. Серйозне і тривале вивчення української народної музики, створення ним численних обробок народних пісень стали фундаментом його авторського стилю. А спілкування з його видатним учителем - Миколою Лисенком - сформувало творчу особистість композитора.

Демонстрація та розучування пісні «Моя стежина» (сл. А.Малишка, муз. П.Майбороди)
Пісня, створена Платоном Майбородою, видатним учнем Левка Ревуцького. Платон Майборода - дійсно відомий музичний діяч XX століття, народний артист. А пісня «Моя стежина»,

створена на вірші поета Андрія Малишка, є насправді одним із шедеврів української пісенної творчості.

Тестове завдання 1

Позначте правильні твердження

Народні мелодії композитори цитують у власних творах

На основі народних мелодій композитори пишуть обробки

Композитори створюють твори у народному стилі

Народна музика передавалась із покоління до покоління завдяки нотному запису

Тестове завдання 2

Закінчіть речення: «В основі 1-ої частини Другої симфонії Л.Ревуцького звучать мелодії народних пісень...»

«А ми просо сяяли»

«При долині маю»

«Ой, весна, весниця»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

«Ой не жаль мені»

Вже вечір надворі і тихо в діброві,
Ми слухати казку до ранку готові.
Бо сонце заже і ранок настане,
А казка в серденьку навіки зостане.

І дійсно, фольклор назавжди з нами, це - серце національної музики. Відтуння народних мелодій ми впізнаємо на кожному кроці - в естрадних піснях, кінотреках і складній професійній музиці.

Урок № 5. Класична чи розважальна?

Вступ

Розважальна музика легка для слухання, але вона вимагає від композиторів професійного підходу. Це стає зрозумілим, коли виникає бажання самому зв'язати до купи хоча б дві ноти.

Яку роль у вашому житті відіграють розважальні жанри?

Чи можна танці вважати жанрами серйозної музики?

Відомості про танці, творчість Йоганна Штрауса

Кожна епоха народжує нові танці без цього неможливий розвиток музичної культури будь-якого народу. Серед усіх видів музичного мистецтва танцювальна музика найбільше пов'язана з емоціями, побутом людей та підвладна впливу моди. Тому поява і масове розповсюдження нового танцю в будь-яку епоху викликало пристрасні суперечки, обурення музичних критиків та навіть заборону його виконання. Така доля спіткала у різні часи сарабанду, менует, вальс, польку, танго, рок-н-рол, твіст, шейк. Однак, популярні ритми та мелодії танців знаходили своє місце в серйозній музиці — операх, балетах, симфоніях. Одна лише поява модного танцю в академічному творі авторитетного композитора сприяла його «узаконенню» серед інших музичних жанрів.

Йоганн Штраус ще за життя здобув шалену популярність. Його таланту винахідливого мелодиста, аранжувальника заздрили професіонали. А публіка просто носила композитора на руках, наспівувала, навістувала, награвала його мелодії, цінуючи їх сонячність та енергійність. Музична обдарованість Йоганна Штрауса найяскравіше розкрилась у жанрі танцювальної музики. Він створив

понад 500 танців для струнного оркестру - вальсів, польок, галопів, мазурок, а також багато маршів, скерцо та 16 оперет. Штраус часто давав своїм творам несподівані й дотепні назви. Так, у його творчому доробку є вальс «Ранкові газети», полька «Шампанське», «Трикс-трак», скерцо «Regretful mobile» («Вічний двигун») тощо. А його вальси - улюблена музика мільйонів. Неларма ж сучасники назвали Штрауса «королем вальсу». Дивовижно, що із плином часу, більшість мелодій маестро Штрауса не втрачає своєї чарливості. У творчості Йоганна Штрауса зникла, здавалося б, непереборна межа між «високими» класичними жанрами та розважальними.

Відомості про твір Й. Штрауса «Полька-пічкато»

Відому «Польку-пічкато» Йоганн Штраус написав разом зі своїм братом Йозефом. Ця яскрава мініатюра справляє незабутнє враження, завдяки оркестровій майстерності та винахідливості! Виродок звучання твору жодні зі скрипалів, альтистів, виолончелістів, контрабасистів - учасників струнного оркестру не бере до рук смичка! Назва твору - пічкато - означає прийом гри на струнно-смичкових інструментах - шипання струн пальцем. Таке звучання створює ефект легкості, прозорості, ніби іграшкості танцю. Інший дотепний прийом теж додає польці захоплюючого неочікуваного ефекту: під час кожного повторення головної теми ніби випадково затримується її перший звук. Пропонуємо послухати «Польку-пічкато». Під час звучання твору змінітьте гру на скрипках прийомом шпикато.

Слухання та рухи від музики, Й. Штраус. «Полька-пічкато»

Аналіз прослуханого твору

Які ознаки розважальної музики ви відчули в «Польці-пічкато»?

Які ознаки академічної музики ви відчули в «Польці-пічкато»?

Який настрій подарувала нам «Полька-пічкато»?

Який із сучасних танців міг би підійсти до рівня танцю Й. Штрауса?

Що у творчості Йоганна Штрауса найбільше подобається вам як слухачам музики?

Робота над пісню «Моя стежина»

Пісня «Моя стежина» також можна вважати зразком серйозної музики. Зміст цієї пісні цілком серйозний. А музика - проста і досконала. Отож, продовжимо її розучування.

Карaoke. «Моя стежина»

Тестове завдання 1

Позначте правильні твердження

Й Штраус - «король вальсу»

Й Штраус - «король симфоній»

Й Штраус - «король менуету»

Й Штраус - «король рок-н-ролу»

Тестове завдання 2

Музичні жанри, що відносяться до танцювальних

Сарабанда, менует

Вальс, полька,

Танго, рок-н-рол

Твіст, шейк

Прелюдія, токато

Тестове завдання 3

Закінчіть речення: «Полька-пічкато» захоплює слухачів...»

Радістю

Бадьорістю

Оптимізмом

Величчю

Тестове завдання 4

Значення терміну «шпикато»

Прийом гри на струнно-смичкових інструментах (шипання струн пальцем)

Прийом гри на клавішно-духових інструментах

Прийом гри на ударних інструментах

Прийом гри на струнно-щипкових інструментах

Підсумки уроку

Йоганн Штраус у XIX-ому сторіччі він був найвідомішим композитором! Дар створювати радісну музику, надихати людей красою, незабутніми мелодіями прославив ім'я Йоганна Штрауса назавжди!

Урок № 6. Духмяна музична квітка

Вступ

Геніальний мелодист Петро Чайковський назвав оперу «Кармен» «Духмяною музичною квіткою дивовижної краси!»

Перегляд фрагменту фільму-опери «Кармен»

Як і в будь-якій опері сольні номери є характеристиками головних героїв. Тобто слухачині арії, арії, аріозо ми одразу розпізнаємо почуття, наміри, а подекуди навіть долю головного героя... Головну героїню опери Бізе циганку Кармен характеризує не арія чи аріозо, а хабанера.

Хабанера - народний танець-пісня, що виник на Кубі, а пізніше отримав популярність в Іспанії.

Оскільки події опери відбуваються саме в Іспанії, то музична характеристика Кармен пов'язана з піснями й танцями іспанського та циганського народів (хабанера, сегіділья, циганський танець), що вирізняються вогняним темпераментом. Послухаємо хабанеру Кармен! І з'ясуємо, як ця музика характеризує головну героїню.

Аналіз музики

Як характеризує хабанера Кармен?

Які особливості мелодії та ритму цієї пісні-танцю?

Темпераментна музика Хабанери передає спокійну красу циганки, її горду владу, розкриває здатність до сильних і пристрасних почуттів. Кармен співає про любов, вільну, як пташка, про любов, котра підкоряє світ. Красуня-циганка Кармен стала в опері символом жіночої краси й пристрасної волевістості. У її примхливій мелодії та заворужуючому ритмі відчувається дика грація і владна сила прекрасної циганки. Хабанера звучить як виклик Хосе, а квітка, кинута до його ніг, обіцяє любов... Хосе - інший герой опери «Кармен». Але щоб мати уяву і про Хосе, і про Ескамільйо давайте ознайомимося зі сюжетом опери. Сержант Хосе, на якого в селі чекає наречена Мікаела, закохався в циганку Кармен. Заради цієї любові він кидає службу, наречену, стає контрабандистом, і, врешті-решт, убиває Кармен, захопану в тореадора Ескамільйо.

Сюжетна та аналіз музики з опери «Кармен» Ж.Бізе.

Чий музичний образ - Хосе чи Ескамільйо - став популярнішим? Послухаємо музичну характеристику одного з чоловічих персонажів опери. І визнаємо за музикою Хосе чи Ескамільйо.

Якою героєм опери охарактеризувала музика? Чому Ви так думаете?

У Куплетях Ескамільйо, так називався цей номер з опери, змальовано характерні риси одного з найкращих персонажів опери. Ескамільйо із запалом розповідає про своє життя, наповнене ризиком, небезпечною і тривогами. А нагорода за перемогу - слава та любов красуні!

Відомості про оперу «Кармен», творчість Ж.Бізе

Понад два роки французький композитор XIX століття Жорж Бізе створював свою оперу «Кармен» за новелою письменника Проспера Меріме. З-під пера Жоржа Бізе народжувалася лірична й, одночасно, трагічна музика опери, сповнена життям та світлом. Прем'єра опери «Кармен» відбулася навесні 1875 року і... завершилася приголомшливим провалом. Ж. Бізе, зазнавши потрясіння від провалу своєї улюбленої опери, не втратив мужності і вже почав замислюватися про майбутні твори, але раптово хвороба зломилася його. Через 3 місяці після прем'єри «Кармен» композитор помер у передмісті Парижа на 38-му році життя. Але вже з наступного після прем'єри, 1876 року, починається триумфальна хода опери «Кармен» сценами оперних театрів.

І сьогодні мільйони людей у всьому світі відвідують театри, щоб насолодитися неперевершеними мелодіями опери «Кармен».

Жорж Бізе народився в 1838 році поблизу Парижа в сім'ї музикантів. У чотири роки хлопчик вже знав ноту, а в десять - навчався в Парижській консерваторії. Коли Жоржу виповнилося 19 років, він був удостоєний Великої Римської премії за досягнення у виконавстві та композиції. Але зрештою юнак відмовився від кар'єри піаніста на користь написання музики. За своє коротке 37-річне життя Бізе написав чимало творів (8 закінчених опер, 15 незавершених замислів, блискучі зразки симфонічної музики). Улюблений жанр у творчості Жоржа Бізе - опера. Серед шести оперних творів композитора «Кармен» є вершиною. Більше того, «Кармен» - визнана вершина реалістичної опери всього XIX століття, завдяки унікальній достовірності образів, силі та яскравості музично-сценічної виразності.

Відомості про «Кармен-сюїту» Ж.Бізе-Р. Шеддіна

У 20 столітті історію Кармен - вічну й сучасну - намагалися передати також і мовою балету. «Хореографія під силу виразити всю повноту гами людських почуттів. Потрібно розвинувати людину - в цьому одне з найважливіших завдань будь-якого мистецтва, у тому числі й балету», -

писав композитор Родіон Шедрін. У 1967 році в Москві на сцені Великого театру відбулася прем'єра одноактного балету «Кармен». Головну партію в ньому танцювала відома балерина Майя Пліссель, а постановку здійснив видатний кубинський хореограф Альберто Алонсо. Музикою балету стала блискуча оркестрова транскрипція на тему однойменної опери Жоржа Бізе - «Кармен-сюїта», яку створив композитор Родіон Шедрін.

Транскрипція - вільна обробка музичного твору для інших інструментів, яка має самостійне художнє значення. «Балетний оркестр має звучати на декілька градусів «гарячіше» оперного», - пояснив композитор вибір незвичного, на перший погляд, складу оркестру - струнні й ударні інструменти. Але саме ці інструменти змогли досить переконливо компенсувати відсутність співу. А розмаїття ударних інструментів (*перераховувати повільно*) - кастаньети, бубон, маракас, вібрафон, двони, там-там, барабани - надали танцювальному ритму необхідної чіткості та рельєфності. Особливістю сюїти є те, що в ній якнайвиразніше підкреслені танцювальність і трагічні контрасти, закладені в опері.

У балетній постановці особливо контрастним виглядає яскрава індивідуальність Кармен на фоні групи «масок» - людей, позбавлених індивідуальності. Вся дія балету відбувається на арені, що наводить на порівняння життя, сповненого пристрасної боротьби, з коридором Друж, упізнайте героїв музики XIX століття в музиці століття XX-ого.

Перегляд фрагменту фільму-балету «Кармен-сюїта» Музика Ж.Бізе-Р.Шеддіна (ур.1)

Який герой представлений в балетній сцені?

Охарактеризуйте музику та хореографію

Ми побачили яскраву балетну сцену, що характеризує головну героїню - «Вихід Кармен і Хабанера».

Перегляд фрагменту фільму-балету «Кармен-сюїта» Музика Ж.Бізе-Р.Шеддіна (ур.2)

Який герой представлений в балетній сцені?

Охарактеризуйте музику та хореографію

Ми побачили блискучий вихід-портрет тореадора - «Тореро». Відома й популярна мелодія куплетів Ескамільйо звучить не явно, а ніби підсвідомо на фоні акордового супроводу. Але чому в «Кармен-сюїті» Шедрін використав саме музику опери? Чому він не написав власних мелодій? Композитор вважав, що образи драми «Кармен» у нашій пам'яті назавжди пов'язані з музичними образами безсмертної опери. «Образ Кармен став узагальненим завдяки музиці Жоржа Бізе. «Кармен» без Бізе буде завжди нести якийсь розчарування... Публіка завжди буде чекати знамениту арію тореадора, без неї вважатиме себе обманутою у кращих сподіваннях...».

Творче завдання

Спробуємо і ми втілити безсмертні образи Бізе та Шеддіна засобами хореографії. Отже, спробуйте втілити образ Кармен за допомогою пантоміми та хореографії. Під музику Жоржа Бізе в транскрипції Шеддіна.

Робота над пісню «Моя стежина»

Радість і печаль, любов і смерть, мить і вічність - все це зустрілося на життєвій стежині волелюбної красуні Кармен. Цікаво, а що зустріне кожен з нас на своїй життєвій стежині? Життєві пристрасні нікого не оминуть. А поки що спитаємо про це в авторів пісні «Моя стежина» - поета Андрія Малишка та композитора Платона Майбороди. І продовжимо її розучування.

Караоке. «Моя стежина»

Співаємо з зірками (відео)

Пісня проживає нове життя з кожним новим виконавцем. Адже кожна людина при виконанні вкладає в слова та музику власний досвід та почуття.

Але взірцем піснених інтерпретацій є виконання пісень видатними співаками минулого та сучасності. Ось і сьогодні пісня «Моя стежина» - український хіт 60-років XX століття - прозвучить у виконанні Дмитра Гнатюка. Відчайте голос іншої епохи!

Тестове завдання 1

Позначте правильні твердження
Хабанера - кубинський народний танець-пісня
Хабанера - мексиканський народний танець-пісня
Хабанера - французький народний танець-пісня

Тестове завдання 2

Закінчіть речення: «Улюблений жанр у творчості Жоржа Бізе - ...»

Опера

Балети
Симфонії

Пісні

Тестове завдання 3

Відмінності опери «Кармен» та «Кармен-сюїти»

Жанр

Оркестровка

Герой

Мелодії

Тестове завдання 4

Основна ідея опери «Кармен» та «Кармен-сюїти»

Власновидносини володіння особистості з «суспільством масок»

Власновидносини Кармен та Хосе

Власновидносини Кармен та Ескамільйо

Власновидносини Хосе та Ескамільйо

Тестове завдання 5

Назва вільної обробки музичного твору для інших інструментів, що має самостійне художнє

значення

Транскрипція

Каленція

Секвенція

Підсумки уроку

Переважає більшість людей на нашій планеті впізнає, і навіть зможе наспівати мелодію куплетів Торедора. Недарма вважають, що опера «Кармен» є музичним еталоном цієї епохи. У свій час Петро Чайковський, сам геніальний методист, написав: «Я впевнений, що років за десять «Кармен» буде найпопулярнішою оперою в світі...».

Урок № 7. Віалунія національного і світового...

Вступ

Геніальний мелодист Петро Чайковський назвав оперу «Кармен» «Духмяною музичною квіткою дивовижної краси!»

Перегляд фрагменту фільму-опери «Кармен»

Як і в будь-якій опері сольні номери є характеристиками головних героїв. Тобто слухачи арії, арії, аріозо ми одразу розпізнаємо почуття, наміри, а подекуди навіть долю головного героя... Головною героїною опери Бізе циганку Кармен характеризує не арія чи аріозо, а хабанера.

Хабанера - народний танець-пісня, що виник на Кубі, а пізніше отримав популярність в Іспанії.

Оскільки події опери відбуваються саме в Іспанії, то музична характеристика Кармен пов'язана з піснями й танцями іспанського та циганського народів (хабанера, сегодія, циганський танець), що вирізняються вогняним темпераментом. Послухаємо хабанеру Кармен! І з'ясуємо, як ця музика характеризує головну героїню.

Аналіз музики

Як характеризує хабанера Кармен?

Які особливості мелодії та ритму цієї пісні-танцю?

Темпераментна музика Хабанери передає споклину красу циганки, її горду владу, розкриває здатність до сильних і пристрасних почуттів. Кармен співає про любов, вільну, як пташка, про любов, котра підкоряє світ. Красуня-циганка Кармен стала в опері символом жіночої краси й пристрасної володінності. У її примхливій мелодії та заворожуючому ритмі відчувається дика грація і владна сила прекрасної циганки. Хабанера звучить як виклик Хосе, а квітка, кинута до його ніг, обіцяє любов... Хосе - інший герой опери «Кармен». Але щоб мати уяву і про Хосе, і про Ескамільйо давайте ознайомимося зі сюжетом опери. Сержант Хосе, на якого в селі чекає наречена Мікаєла, закохався в циганку Кармен. Заради цієї любові він кидає службу, наречену, стає контрабандистом, і, врешті-решт, убиває Кармен, закохану в торедора Ескамільйо.

Слухання та аналіз музики з опери «Кармен» Ж. Бізе.

Чий музичний образ - Хосе чи Ескамільйо - став популярнішим? Послухаємо музичну характеристику одного з чоловічих персонажів опери. І впізнаємо за музикою Хосе чи Ескамільйо. Якого героя опери охарактеризувала музика? Чому Ви так думаете?

У Куплетів Ескамільйо, так називався цей номер з опери, змальовано характерні риси одного з найяскравіших персонажів опери. Ескамільйо із запалом розповідає про своє життя, наповнене ризиком, небезпесою і тривогами. А нагорода за перемогу - слава та любов красуні!

Відомості про оперу «Кармен», творчість Ж. Бізе

Понад два роки французький композитор XIX століття Жорж Бізе створював свою оперу «Кармен» за новелою письменника Проспера Меріме. З-під пера Жоржа Бізе народжувалася лірична й, одночасно, трагічна музика опери, сповнена життям та світлом. Прем'єра опери «Кармен» відбулася навесні 1875 року і... завершилася приголомшливим провалом. Ж. Бізе, зазнавши потрясіння від провалу своєї улюбленої опери, не втратив мужності і вже почав замислюватися про майбутні твори, але раптово хвороба зломилася його. Через 3 місяці після прем'єри «Кармен» композитор помер у передмісті Парижа на 38-му році життя. Але вже з наступного після прем'єри, 1876 року, починається триумфальна хода опери «Кармен» сценами оперних театрів.

І сьогодні мільйони людей у всьому світі відвідують театри, щоб насолодитися неперевершеними мелодіями опери «Кармен».

Жорж Бізе народився в 1838 році поблизу Парижа в сім'ї музикантів. У чотири роки хлопчик вже знав ноти, а в десять - навчався в Паризькій консерваторії. Коли Жоржу виповнилося 19 років, він був удостоєний Великої Римської премії за досягнення у виконавстві та композиції. Але зрештою юнак відмовився від кар'єри піаніста на користь написання музики. За своє коротке 37-річне життя Бізе написав чимало творів (8 закінчених опер, 15 незавершених замислів, блискучі зразки симфонічної музики). Улюблений жанр у творчості Жоржа Бізе - опера. Серед шести оперних творів композитора «Кармен» є вершиною. Більше того, «Кармен» - визнана вершина реалістичної опери високого XIX століття, завдяки унікальній достовірності образів, силі та яскравості музично-сценічної виразності.

Відомості про «Кармен-сюїту» Ж. Бізе-П. Щедрина

У 20 столітті історію Кармен - вчуну й сучасну - намагалися передати також і мовою балету. «Хореографії під силу виразити всю повноту гами людських почуттів. Потрібно розвивати людину - в цьому одне з найважливіших завдань будь-якого мистецтва, у тому числі й балету», - писав композитор Родіон Щедрін. У 1967 році в Москві на сцені Великого театру відбулася прем'єра одноактного балету «Кармен». Головною партію в ньому танцювала відома балерина Майя Пліссєвська, а постановку здійснив видатний кубинський хореограф Альберто Алонсо. Музикою балету стала блискуча оркестрова транскрипція на тему однойменної опери Жоржа Бізе - «Кармен-сюїта», яку створив композитор Родіон Щедрін.

Транскрипція - вільна обробка музичного твору для інших інструментів, яка має самостійне художнє значення. «Балетний оркестр має звучати на декілька градусів «гарячіше» оперного», - пояснив композитор вибір незвичного, на перший погляд, складу оркестру - струнни й ударні інструменти. Але саме ці інструменти змогли досить переконливо компенсувати відсутність струн. А розмаїття ударних інструментів (перераховувати повільно) - кастаньети, бубон, маракас, вібрафон, дзони, там-там, барабани - надали танцювальному ритму необхідної чіткості та рельєфності. Особливістю сюїти є те, що в ній якнайвиразніше підкреслені танцювальність і трагічні контрасти, закладені в опері.

У балетній постановці особливо контрастним виглядає яскрава індивідуальність Кармен на фоні групи «масок» - людей, позбавлених індивідуальності. Вся дія балету відбувається на арені, що наводить на порівняння життя, сповненого пристрасності і боротьби, з коридом. Друзі, упізнайте героїв музики XIX століття в музиці століття XX-ого.

Перегляд фрагменту фільму-балету «Кармен-сюїта» Музика Ж. Бізе-П. Щедрина (ур.1)

Який герой представлений в балетній сцені?

Охарактеризуйте музику та хореографію

Ми побачили яскраву балетну сцену, що характеризує головну героїню - «Вихід Кармен і Хабанера».

Перегляд фрагменту фільму-балету «Кармен-сюїта» Музика Ж. Бізе-П. Щедрина (ур.2)

Який герой представлений в балетній сцені?

Охарактеризуйте музику та хореографію

Ми побачили блискучий вихід-портрет торедора - «Тореро». Відома й популярна мелодія куплетів Ескамільйо звучить не явно, а ніби підсвідомо на фоні акордового супроводу. Але чому в «Кармен-сюїті» Щедрін використав саме музику опери? Чому він не написав власних мелодій? Композитор вважав, що образи драми «Кармен» у нашій пам'яті надавали пов'язані з музичними

образами безсмертної опери. «Образ Кармен став узагальненням завдяки музиці Жоржа Бізе. «Кармен» без Бізе буде завжди нести якийсь розчарування... Публіка завжди буде чекати знамениту арию тореадора, без неї вважатиме себе обманутою у кращих сподіваннях...».

Творче завдання

Спробуйте і ми втілити безсмертні образи Бізе та Шедрина засобами хореографії. Отже, спробуйте втілити образ Кармен за допомогою пантоміми та хореографії. Під музику Жоржа Бізе в транскрипції Шедрина.

Робота над пісню «Моя стежина»

Радість і печаль, любов і смерть, мить і вічність - все це зустрілось на життєвій стежині волелюбної красуні Кармен. Цікаво, а що зустріне кожен з нас на своїй життєвій стежині? Життєві пристрасті нікого не оминуть. А поки що спитаємо про це в авторів пісні «Моя стежина» - поета Андрія Малишка та композитора Платона Майбороди. І продовжимо її розучування.

Караоке. «Моя стежина»

Співаємо з зірками (відео)

Пісня проживає нове життя з кожним новим виконавцем. Адже кожна людина при виконанні вкладає у слова та музику власний досвід та почуття.

Але взірцем пісенних інтерпретацій є виконання пісень видатними співаками минулого та сучасності. Ось і сьогодні пісня «Моя стежина» - український хіт 60-років XX століття - прозвучить у виконанні Дмитра Гнатюка. Відчувайте голос іншої епохи!

Тестове завдання 1

Позначте правильні твердження

- Хабанера - кубинський народний танець-пісня
- Хабанера - мексиканський народний танець-пісня
- Хабанера - французький народний танець-пісня

Тестове завдання 2

Закінчіть речення: «Улюблений жанр у творчості Жоржа Бізе - ...»

Опери

Балети

Симфонії

Пісні

Тестове завдання 3

Відмінності опери «Кармен» та «Кармен-сюїти»

Жанр

Оркестровка

Герої

Мелодії

Тестове завдання 4

Основна ідея опери «Кармен» та «Кармен-сюїти»

Взаємодієносини волелюбної особистості з «суспільством масок»

Взаємодієносини Кармен та Хосе

Взаємодієносини Кармен та Ескамільйо

Взаємодієносини Хосе та Ескамільйо

Тестове завдання 5

Назва вільної обробки музичного твору для інших інструментів, що має самостійне художнє значення

Транскрипція

Каденція

Секвенція

Підсумки уроку

Переважає більшість людей на нашій планеті візнає, і навіть зможе наспівати мелодію куплетів Тореадора. Нездарма вважають, що опера «Кармен» є музичним еталоном цілої епохи. У сій час Петро Чайковський, сам геніальний методист, написав: «Я впевнений, що років за десять «Кармен» буде найпопулярнішою оперою в світі...».

Урок № 8. Відлуння та поєднання...

Вступ

Я пропоную прислухатися до відлуння епох. Відлуння епохи можна відчутти, слухаючи твори композиторів минулого. Стилiстичні смаки композиторів XX століття об'єднують авангардизм та традицію, академічну музику та популярну.

Відомості про полістилістику, стилізацію

Поєднання різних художніх стилів в одному творі називається полістилістикою. Елементи полістилістики здавна існували в європейській музиці. **Полістилістика** – це найменше сполучення в одному творі різнорідних стилістичних елементів. Пропонуємо розглянути, які форми полістилістики існують. Основною формою полістилістики є цитування - несподіване введення фрагментів з чужих творів, що різко контрастують за стилем з авторською мажею написання. Ще однією формою полістилістики є колаж. Колаж в музиці – це механічне поєднання різнорідних елементів, що викликає враження парадоксальної несумісності музики. Також формою полістилістики є алюзія. **Алюзія** – використання в музичному творі знаменитої мелодії, що натякає на якийсь-небудь загальновідомий мистецький або побутовий факт. У полістилістиці все таке різнорідне, суперечливе. Якщо чужий тематичний матеріал органічно звучить в авторському тексті, то у такому випадку різнорідних стилістичних явищ не виникає. Тому до полістилістики не можна відносити численні варіації на започитувану тему, а стародавні часи з їх мовою, смаками стануть нам ближчими та зрозумілими. Якщо старовинний чи народний твір і переробити його у сучасному стилі? Музичний твір збагатиться сучасними елементами, а стародавні часи з їх мовою, смаками стануть нам ближчими та зрозумілими.

Стилізація - це імітація художнього стилю, характерного для будь-якого автора, жанру, народності, епохи тощо.

Слухання музики. А. Шнітке. «Сюїта в старовинному стилі» (фрагменти). Творче завдання

У 1972 році на замовлення скрипаля Марка Лубовського російський композитор Альфред Шнітке написав твір під назвою «Сюїта в старовинному стилі». В її основі - кіномузика композитора. Сюїта складається з наступних частин: «Пастораль», «Балет», «Менует», «Фуга» та «Пантоміма».

Створюючи музику, Шнітке намагався поєднати стилістичні елементи минулого та атмосфери галантного XVIII століття: камерне звучання інструментів, витончені мелодії, сповнені піднесеного благородства, стрункість гармонії і форми, елементи поліфонії.

Пропонуємо послухати фрагмент «Сюїти в старовинному стилі» - «Пантоміма». І спробувати відчутти поєднання минулого і сучасного.

Які стилістичні особливості музики бароко ви упізнали в музиці А. Шнітке?

За якими ознаками можна стверджувати, що «Сюїта в старовинному стилі» — твір сучасного композитора?

До якої форми композиторського твора можна віднести «Сюїту в старовинному стилі»: стилізацію чи полістилістику? Поясніть свою думку.

«Сюїта в старовинному стилі» є відвертою стилізацією, у якій композитор, за його словами, «вдягнув маску Баха». Друзі, запропонуємо своє «бачення» фрагментів «Сюїти в старовинному стилі». Спробуйте створити хореографічну композицію під музику «Менуету», в якій були б поєднані елементи класичної та сучасної хореографії.

Розповідь про А. Шнітке

Альфред Шнітке — один із славетних російських композиторів XX століття, якого ще за життя називали генієм. Він мав незвичайний дар чути світ у безлічі вимірів, у перетині часів і просторів. Феноменально органічно Шнітке робив повороти від авангардизму до попередньої традиції, від високого академічного стилю до доступного популярного. Головне, про що говорить музикою Альфред Шнітке - це сенс буття, моральність змісту мистецтва і творчості, добро і зло... Альфред Шнітке народився і виріс у німецько-сверейській родині. Музичні здібності хлопчика були помітними вже змалечку, проте своєчасно навчати його музики не було можливості через воєнні події 40-х років. Лише в десять років у Альфреда з'явився його перший інструмент — акордеон, на якому він навчився грати самотужки. Відчуваючи потребу в музично-теоретичних знаннях та виконавських навичках, Альфред сам знайшов для себе вчительку, яка мешкала в їхньому будинку. Величезне враження на майбутнього композитора справило відвідування концертів та оперних вистав. У 14 років Альфред почав професійно навчатися музики на диригентсько-хоровому відділенні музичного училища. Під час навчання батьки придбали для Альфреда перший в його житті рояль. По закінченні училища Шнітке вступив на теоретико-композиторський факультет Московської

консерваторії. Вже там його педагог Євген Голубєв, передаючи геніальність Шнітке, зазначив: «...Історія не знає видатних композиторів, які мають вузький суспільний та загальнокультурний кругозір, і тому людина з обмеженим кругозором ніколи не стане видатним композитором».

Перегляд м/ф «Скляна гармоніка» (реж. А. Хржановський) (фрагмент)

Альфред Шнітке є автором музики майже до сімдесяти кінофільмів, мультфільмів, вистав. Пропонуємо переглянути фрагмент мультіплікаційного фільму «Скляна гармоніка», де звучить музика Альфреда Шнітке.

Робота над піснею «Кисє мій»

С міста, в яких відчували відлуння далеких епох і поєднання різноманітних стилів сучасності. З віршами Дмитра Луценка та музикою Ігоря Шамо лине до нас любов до мальовничого, старовинного і вічно юного Києва. «Як тебе не любити, Києве мій...». Повторимо перший куплет та приспів. Розуємо другий та третій куплети.

Караоке. «Кисє мій»

Інтерпретація пісні «Кисє мій» (відео)

Тестове завдання 1

Позначте правильні твердження

Полістилістика – навмисне сполучення в одному творі різних стилістичних елементів

Полістилістика – імітація художнього стилю, характерного для будь-якого автора, жанру, народності, епохи тощо

Полістилістика – поєднання художніх стилів, характерних для будь-якого композитора

Тестове завдання 2

Закінчіть речення: «Імітація художнього стилю, характерного для будь-якого автора, жанру, народності, епохи тощо називається...»

Стилізацією

Кольором

Цитатою

Алюзією

Тестове завдання 3

Твори, що входять до «Сюїти в старовинному стилі» Альфреда Шнітке

«Пастораль»

«Балет»

«Менует»

«Фуга»

«Пантоміма»

«Арія»

«Танго»

Тестове завдання 4

Тематика творчості Альфреда Шнітке

Глобальні проблеми буття

Моральність змісту мистецтва і творчості

Історія народу

Сучасне життя молоді

Підсумки уроку

Відлуння епох найкраще відчуваються у творчості Альфреда Шнітке. Саме він, перебуваючи в обмежених рамках сучасності, мислив століттями і тисячоліттями...

Урок № 9. «Джем сейнзі»

Вступ

На початку ХХІ століття джаз важко назвати «ною» музикою! Але джаз і надалі розвивається. Окрім того він проник в інші музичні сфери - симфонічну, камерну, рок-музику, поп-музику. Пропонуємо сьогодні влаштувати джазову вечірку. Краще «джем сейнзі». Так називалися в Чикаго зібрання любителів джазу.

Творче завдання

Кожен музикант, який відвідував «джем сейнзі», вмів імпровізувати, демонструючи всю свою творчу фантазію й винахідливість. Панувала на такому зібранні імпровізація. Її ще називають «чаринго джазу». Імпровізацією називають створення музики на момент її виконання. Друг, пропонуємо імпровізувати ритм за допомогою так званих «звучних жести». Ми що будемо кланати

пальцями, плескати або стукати долонею по парті? Для імпровізації потрібна джазова тема. Пропонуємо тему-фразу з найпопулярнішого спіричуелса «Ді, Мойсею!». Для початку заспіваймо її. А тепер пропонуємо розділитися на кілька груп. Одна буде декілька разів виконувати вокальну тему. А інші групи – імпровізувати. Тобто може бути група кланання, плескання і т.д. А щоб кожному групі було добре чути, вступаєте по черзі, на кожне нове проведення вокальної теми. Спробуйте поімпровізувати!

Відомості про спіричуелс. Слухання. Спіричуелса «Ді, Мойсею!»

Спіричуелс – це духовна пісня-гімн афроамериканців. Вона народилася під час церковної служби. Соліст, імпровізуючи біблійний текст, звертався до Бога та віршачик. Хор відповідав, додуючи до співу плескання у долоні, притопування в такт ногами, гру на тамбурині. Таким чином до нескладних мелодій і гармоній релігійних гімнів білих американців, чорношкірі співаки стали вводити до хорового співу імпровізаційні елементи у формі запитань та відповідей. Прослухаємо спіричуелс «Ді, Мойсею!» Спробуємо підспівувати, або долучитися до виконання плесканням у долоні.

Хто виконував спіричуелс?

Які інструменти супроводжували спів?

Розповідь про Луї Армстронга

Спіричуелс «Ді, Мойсею!» прозвучав у виконанні видатного джазового музиканта Луї Армстронга в супроводі хору. Ви мали змогу переконатися в красі й самобутності голосу Луї Армстронга, у силі й хвилюючій чистоті звучання його труби. Луї Армстронг зростає у Сторніваллі - найбільшому районі Нового Орлеана (США), серед злиднів, страждань і расового пригнічення. Він не отримав якісної освіти. Єдиною радістю в житті Луї була музика, що постійно звучала навколо, - тільки вона сповнювала душу радіщами та щастям. Першими інструментами, на яких почав грати музикант, були ударні. Проїшовши що «школу ритму», він почав грати на духових і, зрештою, став неперевершеним виконавцем на кларнеті й трубі. Справедливим і влучним є вислів «епоха джазу - епоха Луї Армстронга». Цей джазовий музикант виконував усе, чим був славний джаз: старі блюзи, спіричуелси, музику з мюзиклів та кінострічок, популярні пісні американських і європейських композиторів. Луї Армстронг перетворив джаз із колективної музики в мистецтво солюючої гри - саме з нього почалася ера солістів-віртуозів. Він мав оригінальний голос, який відтворював не тільки слова, але й звуки різних музичних інструментів. У його особі джаз здобув не тільки неповторного співака, а також єдиний, що народжується раз на століття, дволикій «інструмент джазу», де труба і голос невіддільні.

Відомості про блюз. Перегляд відео

Жанр спіричуелс був провісником нової музики - джазу. Але головними його витокami стали блюзи. Якщо через духовну музику спіричуелсів афроамериканці зверталися до Бога, то через блюзи вони зверталися до людини... Спіричуелс просив «Вислухай мене, Господи!» А блюз молив «Залиште мене у спокої, панове!». Таким чином джаз поєднав у собі піднесене, духовне і звичайне, буденне... Пісні в жанрі спіричуелс були колективною духовною «фортецею» чорношкірих і виконувалися хором. А вже блюзи перетворилися на їх «особистий притулок», тому соло виконувалося у супроводі гітари або банджо. Блюзи були своєрідними піснями-сповідами, сповіснями печалі, смутку, журби. В них було відображено життя знелюденого народу - тяжка невola й непосильна праця, втрачена людська гідність, любов, гірка розлука й страждання, туга за домом, якого немає. Отже, блюз є світською ліричною піснею афроамериканця, звичайній сумного елегійного змісту. Блюзові ритм та мелодичні ходи стали музичною мовою джазу. Зверніть на них увагу, слухаючи блюз «Джорджія в моїх думках» («Georgia On My Mind») (сл. С. Горелла, муз. Х. Кармайка у виконанні Ред Чарльза).

Які ритмічні особливості блюзу ви помітили?

Які мелодичні особливості блюзу ви помітили?

Що вирізняє блюзову манеру виконання?

Відомості про регтайм. Слухання. С. Джоплін. Регтайм.

Наприкінці ХІХ століття виникає ще один музичний жанр, без якого джаз не існував би. Його винайшли чорношкірі віртуози-піаністи. Це була музика експресивна, захоплююча, неповторна... Густав Кудат так описує свої відчуття: «Раптом я помітив, що ноги мої живуть окремих життям, вони смикалися, немов від електричного розряду, демонструючи бажання підняти мене з місця і ринуть в танок». У ній посланалося усе, що було раніше: спіричуелс, пісні білих, військові марші... Але головне, що було в цій музиці – свіжий, наполегливий, синкопований ритм. Цю музику назвали

реттайм, тобто рівний ритм. Спробуємо втримати власні ноги, коли вони почнуть жити власним життям під музику реттайму.

Розмовіть про джаз

Мистецтво джазу - одне з найскравіших культурних явищ XX століття. Цю епоху навіть називають «століттям джазу». Джерелами джазу були імпровізаційні форми афро-американської народної музики - спіричуелс, блюз, реттайм, а також танцювально-побутова музика білих переселенців. Для джазу характерні імпровізаційність, синкопований ритм, використання різноманітних тембрових барв, підвищена емоційність, особливий є лад виконавців та інструментів.

Історія джазу розпочинається в Африці і пов'язана з трагічною історією рабства. Впродовж понад трьох століть у Новий Світ (Америку) завозили рабів - представників різноманітних африканських племен, які розмовляли різними мовами і мали різні звичаї, культуру та музику. Однак, їхня музика мала загальну спільну основу - ритм, характерний тим, що в ньому накладаються один на одного два чи більше ритмічних рисунки. Чорношкірі раби, які потрапляли до Америки, не мали при собі нічого, крім одягу. Проте, інколи їм дозволяли брати з собою музичні інструменти: дехто з работоргівців вважав, що музика може підтримати життєві сили рабів і таким чином вони довше зможуть приносити користь своїм господарям. І насправді, пісні допомагали знелюдям витримувати тяжку, виснажливу роботу, підтримували в них потяг до життя. Частіше це були так звані трудові пісні, в яких раби висловлювали своє ставлення до життєвих труднощів, до господарів, свої релігійні переконання. «Музикою плантацій» називали джаз у XIX столітті музиканти, які не визнавали його як серйозне явище в музичній культурі. Народившись в Америці, джаз «проріс» із її національного та суспільного середовища: там були його витoki та першооснова. Прийшовши в Європу, джаз, ніби паросток-живець, був прищеплений до стовбура вікових музичних традицій, поступово розвиваючись та пристосовуючись до смаків і потреб європейської публіки. За своїм складом і характером джаз не може бути зведений до жодного із жанрів класичної музики. Проте, лише упродовж десятиліть джаз став міжнародним явищем, без якого не можна уявити музичну культуру XX століття.

Демонстрація та розучування пісні «Yesterday» («Вчора»)

Послухаємо і з'ясуємо, чи можна назвати цей твір джазовою музикою?

Чим відрізняється прослухана музика від джазової?

Якому стилю музики належить пісня?

Тестове завдання 1

Що вважається царицею джазу?

Імпровізація

Труба

Солістка

Мелодія

Тестове завдання 2

Що відрізняє блюз від спіричуелса?

Зміст

Кількість виконавців

Супровід

Інструментовка

Тестове завдання 3

Визначте з перерахованих співаків найбільш яскравих представників джазу

Фредді Меркюрі

Пол Маккартні

Елвіс Преслі

Луї Армстронг

Елла Фіджеральд

Тестове завдання 4

Основними витокami джазу є:

Спіричуелс

Блюз

Реттайм

Рок-н-рол

Кантрі

Тестове завдання 5

Який жанр джазової музики став основою багатьох музичних стилів і напрямів, зокрема поп- і рок-музики?

Блюз

Спіричуелс

Реттайм

Госпел

Пісумки уроку

Друзі, переносьте правила джазу у життя! Імпровізуйте і прислухайтесь до колег. І все у вас вийде!

Урок № 10. Легенди світової рок-музики

Вступ

Рок - це не просто мода. Рок - це більше, ніж просто музика, ніж просто тимчасове захоплення. Рок-музика є стилем сучасного життя і вона має свою захоплюючу історію.

Відомості про рок-музику

Рок-музика виникла у Великобританії та США на початку 50-х років XX століття, коли проблема «омолодь і музика» загострилася, як ніколи. Жодна історична епоха не знала настільки войовничого протиставлення музики всьому іншому музичному світові. Більше того - рок виражав протест проти всього суспільства взагалі з його мистецтвом, традиціями та правилами. А пісня, що стала музичним символом рок-музикантів, має назву «Стань осторож, Бетховене!». Її написав один з перших американських рокерів Чак Беррі. Якщо рок-музика втілює у собі і протести, і уславу недовдоволення, то вона мусить суттєво відрізнитися від класичної. Не зважаючи на те, що рок заперечував попереднє мистецтво, у рок-музиці злилися елементи різних напрямів популярної музики: ритм-енд-блюз, біт-біт, кантрі-енд-вестерн тощо. Ці елементи, об'єднавшись, породили цілковито нове звучання на основі значно підкресленого ритму, бурхливої енергетики виконання. Головним рокетним інструментом стала електрична гітара. Експресивна й агресивна, в рок-музиці вона стала візитною картою. Рокери проголосили: «Електричні гітари та гучність - ось наша зброя». Важливе значення у рок-музиці надається сольному та ансамблевому співу, тобто відкрито емоційному звучанню людського голосу. Причому виконавці суміщують функції інструменталістів та вокалістів. Рок-музика має багато різноманітних течій, форм та різновидів. Серед них базовими є рок-н-ролл та хард-рок.

Рок-н-рол - це танець, що виник на початку XX століття у США. Він характерний простою мелодією з блюзовими інтонаціями в супроводі важкого та одноманітного акцентованого ритму. Як правило, серед виконавців рок-н-ролу є соло-співак, соло-електрогітара та саксофон.

Хард-рок - напрям у рок-музиці, що відзначається жорстким і потужним характером звучання за рахунок різноманітних звукових ефектів, провідної ролі електрогітари та агресивного стилю вокалу. Типовим для хард-року є протиставлення високого пронизливого регістру вокалу та низького (воловоного) регістру супроводу.

Вікторина «Легенди світової рок-музики»

Рок-музику можна вважати нашою сучасницею, адже вона народилася порівняно недавно і продовжує свою перемогу ходу в молодіжному середовищі. Багато музики та інформації про неї є доступними завдяки індустрії розваг, шоу-бізнесу. Тому пропонуємо пригадати загальнонавчальних рок-кумирів і відкрити їх портрети.

Завдання 1

Уся історія життя цього талановитого юнака схожа на яскраву голлівудську кінострічку. У 18 років він працював водієм вантажівки, співав у церкві та навчався на електрика, хоча мріяв стати поліцейським. У студії звукозапису «Сан-рекорд» він з'явився з метою записати пісню-поздоровлення для матері. Власника студії вразив незвичайний спів білошкірого хлопця: він нагадував афроамериканську манеру виконання. А пісня, яку він записав, одразу стала дуже популярною. Його оригінальний спів, сповнений неповторного американського колориту, поміщений на вибуховий темперамент - ось що він вніс в рок-н-рол і став його королем. Його кращі пісні нагадують справжню перлину, які не змогли «розчинити» ані бездушна машина культурної індустрії, ані неможливі закони шоу-бізнесу. Упродовж своєї співацької кар'єри рок-кумир тричі отримував престижну американську премію Греммі, а також був володарем понад 50-ти золотих дисків. За своє коротке, але яскраве життя цей співак став найбагатшою й найвідомішою людиною в світі, втіленням «всієї

американської мрії». Проте чудова голлівудська казка закінчилася трагічно. Співак помер у 42-річному віці від передозування наркотиками.

Завдання 2

З появою цієї четвірки розпочалась нова епоха музики. Саме вони задали манеру поведінки, стиль життя тодішній молоді, і навіть сфері політичного життя. Пісня «Дайте світові шанс», створена у 1969 році, стала своєрідним музичним плакатом протесту проти війни у В'єтнамі, яку проводили тоді США, та заклик до миру на землі. Назва їх гурту перекладається як «жуки», а в музиці використовується такий ритм, ніби його відбивав курада. Так гурт дуже дотепно виразив свою прихильність до біт-біту. Серед інших зразків рок-музики мені ліверпульської четвірки вирізнялися найбільшим професіоналізмом та різноманітністю виражальних засобів. Музиканти гурту вперше використали англійські, шотландські балади, поєднуючи їх з інтонаціями ритм-енд-блюзу, а пізніше — з інтонаціями індійської пісенної культури. Найвищим творчим досягненням квартету був альбом «Клуб самотніх сердець сержанта Пепера», в якому використано форму пісенної сюїти і звучання струнного оркестру. Зміст їх пісень — від лірики до протесту проти насильства — має філософську спрямованість, вони актуальні й донині, бо торкаються найтонших струн людської душі.

Завдання 3

Ця британська рок-група була заснована у 1968 році і визнана, як новаторська та впливова у сучасній історії. Музиканти цієї групи — автори першого хард-рокового альбому. Створили власне звучання — тяжкий гітарний драйв, експресивна ритм-секція і пронизливий вокал. Група стала однією з перших хеві-метал-груп. Їх барабани звучали як вулканічні виверження, вокал вибухав так, немов би звучав з висоти самого Олімпу. Витончені басові партії дунали з нечуваною чистотою. Але при цьому група вмільо інтерпретувала фолк- і блюз-класику, збагачуючи свій стиль елементами інших музичних жанрів (рокабілі, регі, соул, фанк, кантрі), а також міфології і містицизму. Вони є однією з найбільш успішних груп у рок-музиці — лише у США було продано 112 млн. дисків з їх альбомами. У 1995 році музиканти були введені в Зал слави рок-н-ролу, а в 2005 році одержали Гремми за видатний внесок у музичний розвиток.

Завдання 4

Зібрались якось разом художник-графік, фізик, біолог та інженер-електрик для рок-музиків... і понад двадцять років залишалися на вершині світової популярності. Перший альбом гурту вийшов у 1973 році, а останній — в 1991-му. Їх музикантів називали королями та магстрами рок-музики. У створенні музики вони охопили різні стилі і напрями рок- і поп-музики — від хард-року до диско, а також сміливо виходили за межі рок-музики, використовуючи елементи опери, танцю і театралізованої вистави. Одну з найвідоміших пісень — «Barcelona» («Барселона») було виконано разом із знаменитою іспанською оперною співачкою Монсеррат Кабальє. У 1980 році гурт першим використав звучання синтезатора, а також був першим, хто почав записувати відео-кліпи. Створені у 80-х роках минулого століття, ці кліпи й сьогодні не мають аналогів у світі і вражають своєю красою, інтелектуальністю, образністю, режисурою та силою сценічних прийомів. Одним із найкращих серед відео-кліпів є пісня «The Show Must Go On» Брайана Меса. Лідером гурту був Фредді Меркюрі, найталановитіший і єдиний незмінний його учасник, після смерті якого гурт розпався. Однак блискуче Меркюрі виконував і оперні партії, і рок-н-рол. Упродовж недовгого життя Фредді Меркюрі виявив неперевершений талант співака і рок-музиканта, композитора і поета, піаніста і танцюрика, художника, дизайнера та кліпмейкера.

Відео вікторина «Упізнай рок-кумирів» 1

Рок-кумирів найчастіше можна побачити та почути у рок-шоу — масовий концертно-розважальний вистав, що поєднує музику, сценічні та світлові ефекти, електроніку, лазерну техніку, танцювальні елементи. Такі події значно підсилюють емоційний вплив музики на слухачів. Пропоную розпізнати рок-кумирів у власних рок-шоу. Зверніть увагу на особливості мелодики, музичні інструменти, сценічні ефекти та танцювальні елементи.

«Led Zepellin» / «Led Zepellin», «Чорний пес» («Black dog»)

Відео вікторина «Упізнай рок-кумирів» 2

«Kiss» / «Queen», «Ми вас розворушимо» («We Will Rock You»)

Відео вікторина «Упізнай рок-кумирів» 3

Елвіс Преслі, «Все гаразд, мамо» («That's All Right Mama»)

Відео вікторина «Упізнай рок-кумирів» 4

«Beatles» / «Beatles», «Допоможіть» («Help»)

Аналіз прослуханих творів

Творчість яких із представлених рок-виконавців справила на Вас найбільше враження і чому?

Охарактеризуйте мелодику рок-композицій

Які інструменти звучали?

Охарактеризуйте сценічні ефекти

Охарактеризуйте танцюально-рухові елементи

Які з англійських рок-музикантів залишать свій «зірковий слід» в майбутньому?

Робота над піснею «Yesterday» («Вчора»)

На минулому уроці ми вже слухали та виконували одну з пісень легендарної ліверпульської

четвірки «Yesterday» («Вчора»).

Ця пісня увійшла до десятки найкращих творів минулого століття. Створена у 1966 році, вона якраз провела надзвичайно самотній талант творчого тандему - Джона Леннона та Пола Маккарті. Пропоную повторити і виконати її.

Караоке, «Yesterday» («Вчора»)

Співаємо з зірками, «Yesterday» («Вчора»)

Тестове завдання 1

Позначте правильні твердження:

Рок-музика - це стиль музики, який вирізняється наявністю електроніструментів, експресивністю та агресивністю їх звучання

Рок-музика - це танець, що характерний простою мелодією з блюзовими інтонаціями в супроводі важкого та одноманітного акцентованого ритму

Рок-музика - це стиль музики, який вирізняється наявністю акустичних музичних інструментів, які послідовно використовують нетрадиційні

Рок-музика - стильовий напрям в естрадній музиці, основними ознаками якого є опора на блюзові форми та надто підкреслений ритм, високий емоційний рівень виконання

Тестове завдання 2

Які напрями популярної музики поєдналися у рок-музиці?

Ритм-енд-блюз

Біт-біт

Кантрі-енд-вестерн

Тестове завдання 3

Закінчіть речення: «Молодіжний танець, що виник на початку 50-х років XX століття у США, і вирізняється простою мелодією з блюзовими інтонаціями в супроводі важкого та одноманітного акцентованого ритму, називається...»

Реттаймом

Рок-н-ролом

Джайвом

Танго

Тестове завдання 4

Які з перерахованих імен є найбільш яскравими представниками рок-музики

Меркюрі

Маккарті

Преслі

Армстронг

Гершін

Пісумки уроку

Рок-музика, виявляється, така різноманітна - в ній багато і загального, і особистого.

До того ж вона іде в ногу з часом. Чого варті електрогітари, синтезатори, підсилювачі - драйв! А в знаходку підтримку в музиці легендарних рок-музикантів і в найшасливіші, і в найважчі

часи свого життя.

Урок № 11. Французькі кумири

Вступ

Париж — європейська столиця, яка була кумиром століттями, і не лише в певні періоди. Це його американський письменник Ернст Хемінгуей назвав «святом, що завжди з тобою».

Відлуння мистецтва...

«Не згасає наша слава,

Ми чаруємо весь світ.

Звідуєть кричать нам: «Браво!»

Наш Париж — кумир для всіх...
П'єр-Жан Беранже (французький поет)

Розповідь про французьку пісню

О, Париж! З усього музичного розмаїття наш слух завжди безпомилково виділяє французьку пісню... Вона настільки самобутня, що не піддається точному визначенню - вона просто «французька», загадкова, особлива. У кафе чи бістро, на барикадах і в колонах вуличних демонстрантів звучали голоси французьких естрадних співаків, виконавців жарнових пісень, шансоньє. Пісні, які співали шансоньє, а подекуди і самі були їх авторами, були переважно ліричного змісту. Такі пісні називали «шансон». Шансон виник у XV—XVI століттях і мав різноманітні жарнові та історичні різновиди. Ці пісні були присвячені не тільки любові, але й боротьбі з несправедливістю, пригніченням, війною. Починаючи з кінця XIX століття, шансон співають вже професійні естрадні співаки. А мистецтво шансоньє перетворюється на маленький театр, де співак не просто виконує пісню, а ніби «проживає» її історію. Кумирами у жанрі шансону є відомі всьому світі Моріс Шесвальє, Жак Брель, Едіт Піаф, Шарль Азнавур, Мірей Матьє та багато інших.

Відомості про Едіт Піаф. Слухання. Ш. Дюмон. «Non je ne regrette rien»

Ми чули голос музичної легенди Франції... Один із майданів Парижа названий її ім'ям. Вона найвидатніша французька естрадна співачка XX століття... Її пісні - перлини мистецтва французької пісні. А вона - єдина і неповторна! Едіт Піаф (справжнє прізвище - Гасйон) народилась у родині вуличного акробата і шансонетки. Вже у 8-річному віці вона разом з батьком виступала у дворах, на вулицях, майданах, у казармах: батько демонстрував сальто-мортале, а маленька Едіт збирала монети та співала «Марсельєзу». У 16 років Едіт розпочала самостійне життя. На її долю випало багато випробувань, але завжди поруч була пісня. Вона рятувала юну співачку від голоду, холоду, зради, байдужості. Усе змінилось, коли голос Едіт Піаф почув Луї Лепле, директор кабаре «Жерніс», який запросив її до свого театру. Він назвав співачку «мом піаф», що означає «маленький горобчик». Зовні неприємна, під час співу вона перетворювалася на прекрасного лебедя, її руки ставали крилами могутнього птаха, що злітали у височині разом із піснями. Почувши Едіт Піаф вперше на справжній сцені, відомий шансоньє Моріс Шесвальє вигукнув: «Яка в неї сила, у цієї маленької дівчинки». Саме вулканічний вогонь у її голосі зробив Едіт Піаф символом французьких шансонів. Шалено-пристрасним голосом співачки захоплювався весь світ. Для неї створювали пісні кращі композитори й поети Франції. «Вона була живим відзеркаленням людського горя, відчайдушним криком страждання, символом нашої самотності й нашої печалі», — так писали про неї сучасники.

Відомості про Патрісію Каас. Слухання. П. Грос. «Bessie»

У 1987 році у Франції у виконанні молодой неприємної дівчини прозвучала пісня «Мадемдузель співає блюз». Голос та манера виконання співачки нагадали слухачам неперевершену Едіт Піаф. Так на горизонті французької, а згодом і світової естради з'явилась нова зірка — Патрісія Каас.

Виступи Патрісії — це без перебільшення справжні спектаклі з відповідними декораціями та персонажами — інструменталістами та бек-вокалістками. Але головне багатство Патрісії Каас — її чуттєвий голос, що заворює з перших звуків, з особливими виконавськими прийомами: підкресленою вібрацією, затриманням останнього звуку та глісандо.

У репертуарі Патрісії Каас переважно повільні, мінорні пісні про нещасливе кохання. Завдяки оригінальним знахідкам співачки, красі інструментального аранжування й театралізації кожного з пісень не просто прослується, а «проживається» на сцені, справляючи на слухачів вражаючий ефект. Патрісія не приховує, а навіть підкреслює близькість своєї виконавської манери та голосу до Едіт Піаф і часто виконує її пісні. Пропонуємо послухати пісню-розповідь «Bessie» («Бессі»), присвячену видатній афроамериканській виконавиці блюзу Бессі Сміт. Ця співачка передчасно пішла з життя, не отримавши термінової медичної допомоги, тільки тому що була чорношкірою.

Аналіз прослухання творів

Яка пісня справила на Вас найбільше враження? Чому?

Чим подібні, а чим відмінні творчі особистості Піаф та Каас?

Які слова підходять до характеристик французького шансону: пристрасний, ліричний, героїчний, чуттєвий, театральний, епічний?

Перегляд к/ф «Бал» (фрагмент)

Уяви, що у тебе є можливість потрапити у минуле століття Парижа. Які роки ти б обрала, 30-ті, 40-ві чи 80-ті? З такої нагоди, я б мандрувала протягом усього XX століття. Різні історичні події... Зміна моди, стилів... Пропонуємо поглянути на усі ці зміни, висловлені виключно мовою музики, танцю, пластики і міміки. Без жодного слова... Саме так оригінально представлений Париж у

франко-італійсько-алжирському музичному кінофільмі режисера Етторе Скола «Бал». Переглянемо його фрагмент.

Демонстрація та розумування «Пісні про друга» (сл. і муз. В.Висоцького)

Чому пісня вважається найдемократичнішим музичним жанром? Вона доступна, а сприйняти музику допомагає текст. Послухайте «Пісню про друга» (російського шансоньє) - Володимира Висоцького. Спробуйте зрозуміти її основну думку.

Тестове завдання 1

Позначте правильні твердження

Шансоньє виконували ліричні пісні у їх життєво-історичних інтерпретаціях

Шансоньє виконували духовну музику

Шансоньє виконували народні пісні

Шансоньє виконували естрадні пісні

Тестове завдання 2

Закінчіть речення: «Особлива шиність французького шансону полягає у...»

Відзеркаленні усього різноманіття життя

Доступності текстів

Доступності музики

Талановитих перевтіленнях виконавців-шансоньє

Тестове завдання 3

Оберіть з перерахованих французьких кумирів-шансоньє:

Жак Брель

Едіт Піаф

Шарль Дюмон

Бессі Сміт

Луї Армстронг

Фредді Меркюрі

Піасумки уроку

Париж можна порівняти з величезним серцем, яке б'ється в прискореному драматичному ритмі. І драматичному, і романтичному... Але як не можна переповісти музику, так не можна описати Париж... Музику треба почути — а у Парижі треба побувати.

Адже це місто-кумир, яке об'єднує всіх, виявляє таланти у людях і робить їх вільними.

Урок № 12. «Російські шансоньє»

Вступ

Що може об'єднувати людей, різних за віком та професією? Безперечно - мистецтво! Це може бути музика, чи поезія. А скоріше за все - пісня! Авторська пісня. Булат Окуджава, Володимир Висоцький, Юрій Візбор, Олександр Галич, Новелла Матвеева, Юлія Кім... Усіх цих талановитих людей називають «російськими шансоньє». Їхні пісні дійсно схожі на французький шансон, адже ці автори-виконавці підкорюють нас щирістю та яскравою індивідуальністю.

Відомості про авторську пісню, барда

У другій половині 50-х - початку 60-х років XX століття на теренах Радянського Союзу вголос зазвучало про себе нове культурне явище - авторська пісня. Її творці - «поети, які співають», автори віршів і музики пісень, що ними самими й виконувалися, як правило, у супроводі гітари. Це були і професійні поети (Булат Окуджава, Новела Матвеева), і автори пісень, які реалізували свій поетичний дар саме в цьому жанрі, серед яких Олександр Городницький, Юрій Візбор, Володимир Висоцький, Юрій Кукин та багато інших. Спочатку ці пісні звучали у дружніх компаніях, туристичних походах та в геологічних експедиціях. З часом деякі з авторів пісень почали виступати з концертами. Та найбільше сприяли їхній популярності магнітофонні записи, що були зроблені під час публичних та домашніх виступів. Уся країна співала ці пісні; виникли клуби самодіяльної пісні, проводилися численні фестивалі. Із часом пісні «поетів, які співають», з'явилися в ефірі радіостанції «Юність» у передачі «Барди й менестрелі», а на сторінках однойменного журналу вперше було використано словосполучення «авторська пісня», яке належить журналістці Аллі Герберт.

Бардами у стародавніх кельтів у Ірландії, Уельсі та Шотландії називали народних поетів-співаків, які оспівували героїв та їхні подвиги. У середині віки музиканти, потішники, декламатори і поетів при дворах знатних феодалів у Франції й Англії називали менестрелями. Бардами називають тих, хто створює пісні та сам їх виконує, акомпануючи собі на гітарі. Це люди різного віку і професій, які діляться зі слухачами своїми думками, пропонують свої відповіді на вічні запитання,

висловлюють свою життєву позицію. Авторська пісня складається з серйозних роздумів про життя, найчастіше трагічних, з гострих сюжетів, «скелетанина душі». Головним у такій пісні є віршований текст, йому підпорядковані і музика, і манера виконання. На відміну від естрадної пісні, яку найчастіше люблять лише за музику, за виконання, а тексти є другорядними.

Розповідь про Б. Окуджаву, Слухання. «Ваша Величність, Жінко»

Бардами-засновниками авторської пісні справедливо вважають Булата Окуджаву і Володимира Висоцького. Вони підняли авторську пісню на високий рівень: це стосується як текстів їхніх пісень – досконалої поезії, так і мелодій та дивно широкого й проникливого виконання.

Пісні Булата Окуджави співаються якось по-особливому: не хочеться радісно перекрикувати сусіда, адже кожен співає з усіма й ніби наодици, про себе. Поет відкриває у своїх піснях прості істини: кохання, віру, дружбу, братерство, вірність, милосердя. Булата Окуджаву називали «невиправним романтиком», але якщо уважно вслухатися в його пісні, то можна почути і тривогу, і біль... Виявляється, що буденне може миттєво перетворитися на казкове, а до життя потрібно звертатися «Ваша Величність...». Булат Окуджава неодноразово наголошував: «... Я вирішив освятити жіночку як свято, стати перед нею на коліна». Пропонуємо послухати його пісню «Ваша Величність, Жінко...». Скажіть, якими словами автор боготворить жіночку і яка музика йому у цьому допомагає?

Аналіз прослуханого твору

Якими словами автор боготворить жіночку?
Яка музика йому у цьому допомагає?

Робота над «Піснею про друга»

Караоке. «Пісня про друга»

Співаємо з зірками. «Пісня про друга»

«Пісня про друга» – це одна з пісень з фільму «Вертикаль», що вийшов на екрани в 1967 році. Саме завдяки цій пісні фільм став дуже популярним, а сам Висоцький став відомим як кіноактор. Його гра та пісні про гори були настільки природними й правдивими, що альпіністи на зйомках фільму вважали його «своїм».

Розповідь про В. Висоцького, Слухання. «Я не люблю»

Кажуть, що справжній поет народжується з духовних потреб суспільства. І чим вони гостріші, тим різкішим і виразнішим стає голос митця. Перші пісні Володимира Висоцького з'явилися на початку 60-х років. Своїм вчителем він вважав Булата Окуджаву, якому пізніше присвятив «Пісню про Правду й Брехню». Пісні Висоцького – а їх понад 600 – ліричні, драматичні, сатиричні, про дружбу й війну, про любов і ненависть, про обов'язок, мужність, совість тощо. Люди, які слухали його пісні, були вшановані, що він особисто пережив усе те, про що писав. Сам Висоцький так говорив про авторську пісню: «Я хочу сказати й заперечити, що авторська пісня вимагає дуже великої роботи. Це пісня весь час живе з тобою, не дає тобі спокою ні ввечері, ні вночі». Пропонуємо послухати пісню-сповідь Володимира Висоцького «Я не люблю».

Аналіз прослуханого твору

Які життєві ідеали сповідує автор у пісні «Я не люблю»?

Чим саме можуть допомогти у життєві пісні «Я не люблю» та «Пісня про друга»?

У піснях Володимира Висоцького відчувається дивовижна добра сила, яка допомагає вистояти слабким та знайти впевненість розгубленим. Він «... співав правду свого часу. Люди називали його своїм другом, беззастеречно вважали його своїм співаком. Утім, ні, не співаком. Це інші були співаками. А він був — Висоцьким». Саме так писав про видатного барда відомий російський поет Роберт Рождественський. А ще один відомий російський поет Андрій Вознесенський назвав В. Висоцького «Шансон'є всьє Русі».

Відлуння мистецтва...

Російський бард Євген Бачурін сказав: «Пройде час — і по бардівських голосах майбутні покоління будуть судити про наш час, про наші бди й радощі, про наші жагучі проблеми і ставлення до них». Поясните, як ви розумієте цей вислів.

Тестове завдання 1

Що таке авторська пісня?

Пісня, творцем якої є автор віршів і музики.

Пісня, що виконується автором, як правило, у супроводі гітари.

Пісня, творцем якої є поет, актор, інженер тощо.

Пісня, автор якої є невідомим.

Тестове завдання 2

Чим авторська пісня відрізняється від розважальної естрадної пісні?

Авторська пісня складається з серйозних роздумів про життя людини, найчастіше трагічних, з гострих сюжетів, з «скелетанина душі».

Головним у авторській пісні є віршований текст.

Головним у авторській пісні є музика та манера виконавця.

Зміст авторської пісні немає великого значення.

Авторська пісня створює неповторну довірливу атмосферу.

Тестове завдання 3

Як називають тих, хто створює пісні й сам їх виконує, акомпануючи собі на гітарі?

Барди

Менестрелі

Кобзарі

Рапсоди

Тестове завдання 4

Оберіть з перерахованих російських бардів:

Жак Брель

Володимир Висоцький

Булат Окуджава

Луї Армстронг

Едді Піаф

Фредді Меркьюрі

Піасумки уроку

«Поети, які співають» об'єднує повага до людської особистості. А що на твою думку об'єднує людей, які є прихильниками авторської пісні? Як сказав Булат Окуджава: «Авторська пісня – це мистецтво мислячих людей для мислячих людей». Згодуйтеся, на що я натякую? Сподіваюся на те, що сьогодні у вашому класі стане більше розумників – а значить і прихильників авторської пісні.

Урок № 13. Витоки української естрадної пісні ступ

Як ти ставишся до української пісні? До народної? По вечорах на самоті не співаю, це правда, а на весіллі чи на Радиво – із задоволенням. А я люблю українські народні пісні у сучасному аранжуванні, або таку естраду, що нагадує народні пісні. Якщо хочеш знати, то українська естрадна пісня взагалі виростає з народних пісень і танців, ну і плюс вплив успішних інших культур...

Слухання. Відомості про А. Солов'яненка

У кожній країні народна пісня має свої національні риси. Адаже вона несе в собі певні національні ознаки. Пісня – один із найцінніших скарбів народу. В Україні народна пісня огорнула життя всієї нації – і в давні часи і у наші дні: її відроджують, зберігають та виконують як звичайні люди, так і професійні виконавці.

Виконання народних пісень в наш час є досить різноманітним. Є автентичне виконання – тобто таке, що відповідає оригіналу, дійсне, засноване на перводжерелах. Є також сучасне виконання народних пісень – з використанням естрадних прийомів, аранжувань у різноманітних стилях.

Пропонуємо послухати та уявити три українські народні пісні у виконанні відомих співаків. Визначте жанр народної музичної творчості, до якого належить кожна з пісень.

А також обгрунтуйте власні думки щодо автентичності їх виконання.

Якою за жанром є українська народна пісня?

Наскільки автентичним є її виконання?

1. Серед найкращих ліричних пісень нашого народу – пісня «Там, де Ятрань круто в'ється», яка полюбилася слухачам у прекрасному виконанні Анатолія Солов'яненка. Задуманість, ширість почуттів, емоційна схвильованість, що притаманні виконавській манері Анатолія Солов'яненка, починаються з рідних витоків, з народної пісні. Все почалося з дитинства... Батьки Анатолія любили і вчили співати, вони часто брали участь у самодіяльних концертах і навіть в аматорських оперних виставах. Анатолій спочатку отримав професію гірського інженера, проте ніколи не полишав надію стати співаком. Навчаючись у Донецькому політехнічному інституті, а потім працюючи на шахті інженером, він із задоволенням виступав на вечорах, оглядах, концертах. Випадок допоміг йому стати спочатку солістом Донецького театру опери і балету, а потім – Київського оперного театру. Анатолій Солов'яненко лічч провадив стажування в Італії – у Міланському театрі «Ла Скала», брав участь у спектаклях багатьох оперних сцен світу. У репертуарі співака були не лише оперні партії. З

великим успіхом він виконував романси вітчизняних і зарубіжних композиторів, народні пісні. «Український соловейко» - так з любов'ю називали Анатолія Борисовича Солов'яника, чия популярність вийшла далєко за межі України.

Слухання. Відомості про Н. Матвієнко

Послухайте українську народну пісню і визначте її жанр.

А також поміркуйте над автентичністю її виконання.

Українська народна пісня «Веснянка» у виконанні Нини Матвієнко

Якою за жанром є українська народна пісня?

Наскільки автентичним є її виконання?

2. Прозвучала українська народна веснянка «Розлились мости» у виконанні Нини Матвієнко та народного хору імені Григорія Верьовки. У багатьох куточках світу лунає чистий, сильний, хвилюючий голос Нини Матвієнко, проникає у найпотаємніші куточки людської душі. Українські народні пісні є перлинами її репертуару. Окрім цього вона виконує пісні відомих українських композиторів: Євгена Станковича, Мирослава Скорика, Ірини Кириліної та інших. Талант Нини Матвієнко розкрився також у театрі та кіно - там вона зіграла багато різних ролей, а також озвучила ряд теле- і радіограм. Найвідоміші спектаклі за участю співачки - «Маруся Чурай», «Катерина Білокур», «Розлились води на чотири броди» та кінофільми «Солом'яні дзвони», «Пропала грамота». У 1968 році було знято відеозапис за участю Нини Матвієнко «Русалчин тиждень». Успішною була співпраця Нини Матвієнко із зарубіжними артистами, зокрема з японським танцівником Тадаші Егасо і музичному спектаклі «Під сонцем». У 1995 році вона взяла участь у 16-ти виставах американського театру «La Mama E.T.C.» у Нью-Йорку. Нещодавно вона була удостоєна звання Героя України «за першинний пісенний талант, що пробуджує і возелечує духовну силу українського народу».

Слухання. Відомості про тріо Мареничів

Якою за жанром є українська народна пісня?

Наскільки автентичним є її виконання?

Прозвучала лірична народна пісня «Ой, у гаю при Дунаю» у виконанні тріо Мареничів. Творчість тріо Мареничів - яскрава сторінка літопису української пісні. У 70-ті роки ХХ століття це був чи не найвідоміший гурт в Україні, який поновив традиції ліричної естрадної пісні, пісню-романсу. Тріо Мареничів розпочало свою діяльність з концертних виступів у Луцьку, згодом взяли участь в огляді вокально-інструментальних ансамблів у Харкові, де здобули перемогу, а в 1976 році з'явилися на телеекранах. Це був початок їхнього триумфального успіху. На початку творчості тріо Мареничів виконувало пісні народів світу, поп-шлягери та українські народні пісні. Проте незабаром їм було офіційно заборонено виступати поза межами Волинської області через їхнє уподобання до пісень сім'яних стрільців та небажання співати радянські патріотичні пісні. На довгий час тріо зникло з ефіру. На початку 1994 року Мареничів відмітили 20-річчя творчої діяльності великими концертами у столичному палаці «Україна» та здійснили серію записів своїх пісень, як старих хітів, так і нових, написаних Антоном Мареничем. У 1998 році вийшов компакт-диск Мареничів «Три тополи» з піснями 80-х років. У 2003 році учасники тріо вже стали народними артистами України, проте наступного року тріо розпалося. Яка з українських народних пісень є вашою улюбленою і чому?

Відлуння мистецтва...

Поясніть, як ви розумієте вислів Олександра Богачука:

«Хто стів черпас із джерел народу,

Вклоняється їм серцем і чолом, —

Той сам стає від роду і до роду

Народним невичертим джерелом»

Демонстрація та розуміння пісні «Червона рута»

Сучасна українська популярна музика, хоча й знає усіх своїх авторів та виконавців, проте і вона має свої народні пісні. Народні - тобто улюблені, популярні й виконувани вдовгий час. Пісня-символ української естрадної музики, навіть символ України, пісня Володимира Івасюка - «Червону руту!» Існує гуцульське повір'я, що раз на двадцять років рута зацвітає червоним цвтом і приносить щастя тому, хто її знайде. То може відправимося на пошуки щастя? У супроводі пісні «Червона рута»!

Тестове завдання 1

Позначте правильне твердження:

Автентичний — той, що відповідає оригіналу, дійсний, заснований на першоджерелі

Автентичний — той, що не відповідає оригіналу, оброблений, вдосконалений

Автентичний — той, що потребує аранжування, реміксу

Тестове завдання 2

Закінчіть речення: «Жанром української народної пісні є...»

Лірична

Жартівлива

Обрядова

Життєрадісна

Схвильована

Тестове завдання 3

Оберть із запропонованих виконавців українських народних пісень:

Анатолій Солов'яненко

Ніна Матвієнко

Тріо Мареничів

Ірина Білик

Віталій Козловський

Тестове завдання 4

Хто є автором слів та музики пісні «Червона рута»?

Володимир Івасюк

Ігор Білозір

Назарій Яремчук

Василь Зинкевич

Підсумки уроку

У чудовій країні ми живемо, Натю, мальовничий, пісенний. На нашій землі, як хліб, так і пісні родяться

- ширю, шедрю. Нам дійсно є чим пишатися.

Урок № 14. Пісня буде поміж нас

Вступ

Які пісні ти пам'ятаєш із дитинства? Та багато пам'ятаю - з мультфільмів, кінофільмів, естради, які були тоді популярними. Минає час, змінюється мода, з'являються нові музичні напрями, а пісня, почута в дитинстві, так і залишається улюбленою, і ніякий вплив часу цього не змінює. Може це тому, що в дитинстві ми відкриваємо для себе світ? І все для нас вперше? А пісні нагадують нам найяскравіші емоції, повертають до вражаючих спогадів...

Відлуння мистецтва...

«Пісню ту візьму собі на спомин, пісня буде поміж нас» - співається в одній українській естрадній пісні яка, до речі, вже давно стала народною... Друзі, поясніть як ви розумієте ці рядки?

Яке відлуння знаходять вони у ваших серцях?

Кому належить ці рядки?

Яку пісню ви взяли б собі на спомин з дитинства?

Яку пісню ви взяли б собі на спомин з сьогодення?

Які пісні будуть жити серед людей вічно?

Робота над піснею «Червона рута»

«Червона рута» - саме та пісня, яка завжди «буде поміж нас!» Недаремно її називають національним символом української естради. Першим задумом композитора Володимира Івасюка було створення балади про дивну квітку - червону руту. До речі, він часто називав свої пісні романсами або баладами. Після трирічних творчих пошуків «Червона рута» визріла в жанрі ліричної пісні - основному жанрі творчості Володимира Івасюка. А форма цієї пісні - двокуплетна. Отож, повторимо мелодію та розумімо другий куплет пісні.

Караоке. «Червона рута»

Співасмо з зірками

Для того, щоб пісня стала популярною в наш час існує безліч проєктів: радіо та телевізійні хіт-паради, концерти, турне зрок, телевізійні шоу. Фрагмент з такого концерту, тільки 1971 року, ми зараз і подивимось. Пісня «Червона рута» дала назву телефільму, вона ж була визнана кращою піснею 1971 року.

Розповідь про В. Івасюка

Свій перший музичний гурт Володимир Івасюк назвав «Буковинка». А створив він його, навчаючись у 9-му класі, у своєму рідному місті Кіцмани Чернівецької області. Тоді ж перші пісні молодого композитора принесли йому перемогу на конкурсах самодіяльної творчості. Джерелами натхнення для Володимира Івасюка завжди були незабгненна краса рідної Буковини та народна

музична творчість. «...Кожна пісня - це перлина... Для мене український фольклор - підручник, написаний геніальним автором», - саме так за спогадами батька сказав про народну музику Володимир Івасюк. Після переїзду з родиною до Чернівців Володимир написав одну з найпопулярніших своїх пісень — «Я піду в далекі гори», яка згодом пролунала на всю Україну. У 1970 році українське телебачення вперше транслювало нові пісні Івасюка — «Волограй» і «Червону руту». Рік потому, на заключному концерті фестивалю «Пісня-71» Володимир Івасюк виконав «Червону руту» разом із Василем Зінкевичем та Назарієм Яремчуком - солістами ансамблю «Смерчка». Пісню було вважано найкращою піснею на теренах колишнього СРСР. У 1972 році найкращою піснею країни стала пісня «Волограй». У 1974 і 1977 роках пісні Володимира Івасюка «Волограй» та «У долі своя весна» пролунали на міжнародних пісенних фестивалях у Сопоті (Польща) у виконанні Софії Ротару. Володимир Івасюк створив близько 100 пісень, музику до кількох спектаклів, багато інструментальних творів. Свої найкращі пісні композитор написав на власні вірші: «Червона рута», «Волограй», «Я піду в далекі гори», «Пісня буде поміж нас», «Але Марію» та інші.

Пояснить, як ви розумієте вислови про Володимира Івасюка його сучасників?
«Орфей синіх гір» (Назарій Яремчук)
«Він дав урок сучасникам, як треба оберігати своє і не потрапляти під хитривне катування чужим... Волода завжди стояв вище моди, він був у часі, говорив від імені свого часу» (Василь Зінкевич)

«Пісні Володимира Івасюка — це ажурний слід і барвистий, самобутній орнамент в чудовій вишвираній національній пісенній історії української музики...» (Ліспек Мазепа)
«Він був глибоко переконаний, що наш світ створений для того, аби в ньому лунала музика добра, миру, злагоди між людьми» (Софія Ротару)

Розповідь про С. Ротару. Слухання.
Однією з кращих виконавиць пісень Володимира Івасюка, зокрема «Червоні руті» є, безперечно, Софія Ротару народна артистка СРСР, Молдови, України, лауреат численних премій та фестивалів, кавалер багатьох орденів, і нарешті - Герой України. А у далекому дитинстві її називали «Соловейком з Буквини». Народилася Софія Ротару в 1947 році в селі Мариничі Чернівецької області, музичну освіту здобувала в Чернівецькому музичному училищі та Кишинівському інституті мистецтв у Молдові. Справжній великий успіх до молоді співачки прийшов у 1971 році після показу музичного телефільму «Червона рута», в якому Ротару заспівала зі знаменитою «Смерчкою». На жаль, після трагічної загибелі Володимира Івасюка цей фільм було знищено на українському телебаченні. В тому ж 1971 році вона стала професійною співачкою - її запросили до філармонії, де для неї було створено вокально-інструментальний ансамбль «Червона рута». Софія Ротару виконала понад 400 (чотириста) пісень різними мовами, знялася в багатьох музичних фільмах. У центрі Києва закладена іменна зира співачки. Послухаймо Софію Ротару і пісню Володимира Івасюка «Пісня буде поміж нас».

Музична вікторина «Український рок»
1. А як справи з рок-музикою в Україні? Можу тебе запевнити - не погані! І про це свідчить той факт, що багато українських рок-пісень живуть сьогодні поміж нас. Пропонуємо пригадати творців української рок-музики та улюблені мелодії. Отже, розпочинаємо музичну вікторину «Український рок»!

Який український рок-гурт був заснований в 1987 році і в цьому ж році став рок-гуртою року, отримав першу премію на київському фестивалі «Рок-парад»?

Який український рок-гурт записав на собі вливу рок-н-ролу, панку, етнос стилів, національного колориту яким в кінці 80-х - початку 90-х дозволило використання української мови?

Назва якого українського рок-гурту пов'язана з літературним героєм Федора Достоєвського?

Який український рок-гурт записав рок-версію Державного гімну України?

Який гурт є найадаптивнішим у світі українським рок-колективом, сталомом наживо-концертним виступів?

«Весна у виконанні **Воплі Відоплясова**»

2. Який український рок-гурт створено в 1994 році у Львові?

Який український рок-гурт спочатку називався «Слан тиші»?

В творчості якого українського рок-гурту чудово поєдналися гарні поетичні тексти, виразні мелодії та сучасний гітарний рок?

Який український рок-гурт експериментує в різних напрямках легкої музики, від джазу, рок-ролу до брит-поп, пост-панку, поп-року та мелодійного року?

Який український рок-гурт здійснив спільний виступ із симфонічним оркестром «Ренесанс» у 2002 році?

Який український рок-гурт здійснив спільний проєкт з Ніною Матвієнко?

«Ото була весна» у виконанні гурту «Океан Ельзи» та Ніни Матвієнко

Аналіз прослуханих творів

Проаналізуйте образний зміст пісень, що пролунали.

Імена яких авторів чи виконавців української популярної музики, на вашу думку, заслуговують на те, щоб назвати їх поряд з іменами Володимира Івасюка, Софії Ротару, Олега Скрипки, Святослава Вакарчука?

Складіть десятку найкращих українських естрадних пісень. Аргументуйте свій вибір

Тестове завдання 1

Позначте правильні твердження:

Свої найкращі пісні В. Івасюк написав на власні вірші

Свої найкращі пісні В. Івасюк написав на вірші Т. Шевченка

Свої найкращі пісні В. Івасюк написав на вірші Л. Українки

Свої найкращі пісні В. Івасюк написав на вірші М. Рильського

Тестове завдання 2

Закінчіть речення: «Визнання до співачки Софії Ротару прийшло відразу ж після показу на телебаченні у 1971 році музичного фільму...»

«Червона рута»

«Пісня буде поміж нас»

«Я піду в далекі гори»

«Волограй»

Тестове завдання 3

Які гурти є представниками української рок-музики?

«ВВ»

«Океан Ельзи»

«Смерчка»

«Бітлз»

«Квін»

Тестове завдання 4

Хто є автором пісні, слів та музики пісні «Пісня буде поміж нас»?

Володимир Івасюк

Софія Ротару

Назарій Яремчук

Святослав Вакарчук

Олег Скрипка

Підсумки уроку

*Та перше пір'ячя добігас вже кінця
І наостанок уроку додамо ще тістляця!*

*Автентична чи естрадна, чи джаз-рокова,
Або авторська, народна чи хіп-хопова,*

*Українська пісня наша підкоряє серця,
Найвистішій у душі обираючи місця.*

Отже, зазвичай поміж нас буде пісня оця!

Друзі, обирайте свої пісні!

Урок № 15. Відлуння епох у музичному мистецтві (узгальнення)

Вступ

Англійський письменник Оскар Уайльд сказав: «Благо, що дарує нам мистецтво, не в тому, чого ми від нього навчасмося, а в тому, яким завдяки йому ми станемо». За останній підрок розніх епох та стилів. Отже, давайте перевіримо, чого саме ми з вами навчилися. Ди цього пропонуємо вшукувати вікторини: теоретичну та музичну.

Асоціативний ряд

Назви композитора або виконавця за таким асоціативним рядом.

Орган, фута, поліфона, токато, бароко - **Йоганн Бах. XVIII століття.**

Вальс, полька, Відень, свято, романтизм - Йоганн Штраус. XIX століття.
 Стилізація, сюїта, авангард - Альфред Шнітке. XX століття.
 Бразилія, арія, Й. Бах - Ейтор Віла-Лобос. XX століття.
 Джем-сешн, труба, імпровізація, джаз - Луї Армстронг. XX століття.
 Хабанера, тореадор, опера, Франція - Жорж Бізе. XIX століття.
 Рок-н-рол, король, Америка - Елвіс Преслі. XX століття.
 Шансон, пристрасність, «горобчик», Франція - Едіт Піаф. XX століття.
 Квартет, Ліверпуль, біт-біт, «жуки» - «Бітлз». XX століття.
 Пісня, «український соловейко», тенор, опера - Анатолій Солов'яненко. XX століття.
 Естрада, Буковина, «Червона рута» - Володимир Івасюк. XX століття.
 Перший відеокліп, рок, Фарух Булсара - «Квін». XX століття.

Відлуння мистецтва...
 Протягом першого півріччя ми вивчали найрізноманітнішу музику. «Одна музика йде до нас без усильних зусиль. Інша – вимагає, щоб ми до неї прийшли». Ці слова належать відомому уторському композитору, піаністу Ференцу Лісту. Поєднати, як ви розумієте цей вислів?

Слухання музики. Завдання 1
 Завдання музичної історії: назвіть композитора та його твір, що прозвучить.
 Й. Бах. Токата ре мінор

Слухання музики. Завдання 2
 Ж. Бізе. Опера «Кармен». Хабанера

Слухання музики. Завдання 3
 Е. Вілла-Лобос. Арія з Бразильської бахіани №5

Слухання музики. Завдання 4
 А. Шнітке. «Сюїта в старовинному стилі». «Менуєт»

Слухання музики. Завдання 5
 Ш. Дюмон. «Non Je Ne Regrette Rien» («Ні, я ні за чим не жалкую») у вик. Е. Піаф

Слухання музики. Завдання 6
 В. Івасюк. «Пісня буде поміж нас»

Тестове завдання 1
 Позначте правильні твердження
 Полістилістика - навмисне сполучення в одному творі несумісних стилістичних елементів
 Полістилістика - імітація художнього стилю, характерного для будь-якого автора, жанру, народності, епохи тощо
 Полістилістика - поєднання художніх стилів, характерних для будь-якого композитора

Тестове завдання 2
 Стилль музичного мистецтва XVII - XVIII століть, в якому на зразок архітектури і живопису втілювались монументальні та величні образи

Бароко
 Класицизм
 Романтизм
 Модернізм

Тестове завдання 3
 Нескладна за змістом музика, переважно проста за формою, доступна для сприйняття найширшими колами слухачів

Естрада
 Академічна
 Духовна

Тестове завдання 4
 Стилль музичного мистецтва XIX століття, який характеризується інтересом до внутрішнього світу людини, любовної лірики

Класицизм
 Імпресіонізм
 Романтизм
 Бароко

Тестове завдання 5
 Стилль розважальної музики, що з'явився у Великобританії та США на межі 50-60-х років, і має свої виражальні особливості - використання блюзових мелодичних зворотів, перебільшене

значення метро-ритму, застосування тембрів електричних музичних інструментів, підсилювачів звуку, особлива - експресивна - манера виконання.

Рок
 Джаз
 Сімфоджаз
 Реп

Тестове завдання 4

Які твердження доводять «відлуння епох у музичному мистецтві»?
 Музика минулих часів є художньою моделлю для написання оригінальних творів сучасних композиторів і артистів-виконавців.

Нові принципи «мислення у звуках» дозволяють цікаво поєднати минуле й сучасне, традиційне й новаторське.
 Нетлінні шедеври, народжені художнім генієм людства, є завжди сучасними.
 Мистецтво – скарбниця Духовності, споконвічного прагнення до Ідеалу, Гармонії та Краси.

Висновки уроку

Друзі, ми провели урок-загальнення з теми «Відлуння епох у музичному мистецтві». Правду кажучи, я б більше хотів дізнатися про джаз та рок-музику, більше її послухати... Мабуть, Антоне, тобі потрібно дочекатися канікул.

Урок № 16. Пісенні відлуння (урок-концерт)

Вступ

Сьогодні ми повторимо те, що вивчали протягом півріччя.

Пропонуємо вшукати невеличкий концерт і заспівати вивчені пісні.

Карaoke. «Зарастуй, світ!»

Карaoke. «Моя стежина»

Карaoke. «Кисве мій»

Карaoke. «Вчора»

Карaoke. «Пісня про друга»

Карaoke. «Червона рута»

А тепер уявімо себе колядниками.

І заохлодемо...

Добрий вечір цьому дому!

Тут немає місця злому.

Слава Богу, добрі люди,

Хай добро між Вами буде!

Гарні маємо новини

Для старого і дитини:

Нині весь світ звеселився,

Бо син Божий народився!

Карaoke. Колядка «Ой у саду»

Карaoke. Колядка «Добрий вечір тобі, пане господарю»

А тепер будемо шедрувати.

І не забудемо про веселі пересодягання, Козу, ...

Щедрий вечір!

Добрий вечір!

Ми прийшли Вам щастя побажати!

Чи дозволите зацедрувати?

Карaoke. Щедрівка «Ой чи є, чи нема»

Випишум Вам вини

Усі добрі люди,

Хай в кожній родині

Завжди радість буде.

Хай ласкою цедро

Весь Бог осорта

Й одарує вам много

Та благі літа.

ПІСЛЯМОВА

Ви познайомилися з посібником, що стане вашим помічником у процесі викладання музичного мистецтва в восьмому класі з використанням мультимедійних технологій, а також порадником щодо застосування комп'ютера у проведенні запропонованих уроків та проєктуванні власних уроків.

ППЗ «Музичне мистецтво, 8 клас» може бути використаний *учителем*:

- для підготовки та проведення уроку;
- для проведення індивідуальних і факультативних занять.

ППЗ «Музичне мистецтво, 8 клас» може бути використаний *учнем*:

- для самостійного вивчення матеріалу;
- для підготовки до уроку, закріплення набутих знань.

Запропонований комплекс розширить інформаційний, знаочний, методичний арсенал учителя музичного мистецтва *незалежно від рівня професійної кваліфікації та досвіду*.

Представлений ППЗ «Музичне мистецтво, 8 клас» дозволяє педагогу вже сьогодні по-новому будувати уроки, а учневі не тільки сприймати готовий навчальний матеріал, а й (при ознайомленні з Конструктором уроків) брати участь у його розробці та вдосконаленні.

Усі позитивні якості мультимедійних засобів навчання можуть не виправдати себе при спробі повністю покластися на ПК. Від учителя і лише від нього залежатиме ефективність управління всіх мультимедіа. Тому варто пам'ятати:

- комп'ютер – помічник, посередник учителя, а не заміна останнього;
- на уроці повинен переважати діалог учнів з учителем, а не монолог комп'ютера;
- учитель є організатором продуктивної, змістовної та результативної діяльності, а не мультимедійним факіром, що вміло маніпулює технічним засобом;
- урок з ППЗ має бути насичений змістовними діями учнів (розумовими, практичними), а не розвагою і лише сприйманням різноманітних мультимедійних ілюстрацій та ефектів.

Автори впевнені, що застосування мультимедійних навчальних засобів зможе піднести рівень вітчизняної освіти на новий щабель, що, зрештою, поставить Україну в один ряд із розвинутими країнами світу.

Авторський колектив буде вдячний за зауваження, побажання, інформацію про виявлені недоліки та запитання, які ви можете надіслати за адресами:

33013, м. Рівне, пр. Миру, 8

Технічна підтримка:

8 (0362) 221455 (з 9-00 до 18-00)

support@csot.rv.ua

Відділ продажу:

8 (0362) 430043 (з 9-00 до 18-00)

marketing@csot.rv.ua

Продаж через Інтернет:

www.newschool.com.ua

© 2009 ПП «Контур плюс» © 2009 Нова школа

ГЛОСАРІЙ

Інформатизація освіти – процес забезпечення сфери освіти теорією і практикою розробки і використання нових інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічної мети навчання і виховання.

Інформатизація суспільства – процес активного повсякденного використання інформаційної техніки для виробництва, переробки, збереження і поширення інформації (особливо знань).

Медіаосвіта – процес освіти та розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих і комунікативних здібностей, критичного мислення, вміння інтерпретації, аналізу й оцінювання медіатексту, навчання різним формам самовираження за допомогою медіатехніки.

Методика медіаосвіти – процес навчання основам медіакультури в аспекті змісту даної освіти та діяльності педагога й учня, з урахуванням варіативності, імпровізації, діалогічної форми викладання та навчання і вимог до компонентів навчального процесу.

Мультимедіа – комп'ютерна технологія, яка забезпечує послідовне декількох видів викладання та навчання і вимог до компонентів навчального процесу.

Мультимедіа – спектр інформаційних технологій, що використовують різні програмні і технічні засоби з метою найбільш ефективної дії на користувача, що став одночасно і читачем, і слухачем, і глядачем.

Мультимедійний урок – урок із використанням мультимедійних засобів навчання.

Педагогічний програмний засіб – програмна продукція, яку використовують у комп'ютеризованих системах освіти як засіб навчання та виховання учнів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Белкіна Т. Метод проєктів з використанням мультимедійних технологій: Педагогічні технології // Школа. - 2006. - №7. - С. 54-55.

Бондаренко О. Вимоги до мультимедійних систем навчання та їх класифікація / О. Бондаренко // Рідна школа. - 2007. - №3. - С. 60-63.

Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога: 36 наук праць / М-во освіти і науки України. Кам'янець-Подільський держ. ун-т. Рівнол.: С. А. Копилов, Ю. М. Ковальчук, В. І. Співак та ін. - Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. - С. 202-205.

Витвищук Е. І., Кривошеєв А. О. Вопросы применения информационных технологий в сфере образования и обучения // Информационные технологии. - 1998. - №2. - С. 32-36.

Гороль П. К., Гуревич Р. С., Коношевський Л. Л., Шестопалюк О. В. Сучасні інформаційні засоби навчання: Навчальний посібник. - К.: Освіта України, 2007. - 235с.

Гумінська О. О. Використання мультимедійних засобів - оновлення методики викладання мистецтв // Мистецтво та освіта. - 2009. - №3. - С. 21-25.

Довженко Н. Мультимедійні системи та розвиток творчих здібностей дітей // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. - 2005. - №1-4. - С. 54-56.

Замлєла Н. С. Мультимедійні проєкти - одна з форм роботи з обдарованою молоддю в школі // Обдарована дитина. - 2004. - №9. - С. 32-35.

Затяміна Т. Компьютерные технологии на уроке музыки // Искусство в школе. - 2006. - №5. - С. 41-43.

Лернер П. С., Палло О. М., Гудимов В. В. Концепция интерактивного учебника // Школьные технологии. - 2002. - №1. - С. 101-105.

Масол Л. М. Інноваційні художньо-педагогічні технології // Книга вчителя дисциплін художньо-естетичного шкolu: Довідкові матеріали для організації роботи вчителя. - Харків: Торсинг плюс, 2006. - С. 296-321.

Мотон П., Майер Р. Использование сигнальных признаков в мультимедийном обучении // Психология обучения. - 2002. - №5. - С. 36-38.

Освітні технології: Навч.-метод. посібник / За ред. О. Пехоти. - К., 2002.

Пичук О. П. Актуальні проблеми використання засобів мультимедійних технологій в основній школі // Нові технології навчання: Наук.-метод. збірник / М-во освіти і науки України. Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, Ред. кол.: Б. М. Жбровський, А. В. Кудин, Я. Я. Болубаш та ін. - К., 2007. - Вип. 47. - С. 107-111.

Ракингов А. И. Философия компьютерной революции. - М., 1991.

Соловьева Л. Ф. Компьютерные технологии для учителя / Л. Ф. Соловьева. - СПб.: БХВ-Петербург, 2004. - 151 с.

Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібник / Пометун О., Пироженко Л. - К.: В. С. К., 2004. - 192с.

Тараєва Г. Р. Компьютер и инновации в музыкальной педагогике. Книга 1: Стратегии и методики. - М.: Издательский дом «Классика-XXI», 2007. - 128с.

Чайковська О. Розроблення та впровадження мультимедійних програмно-педагогічних систем у навчальний процес // Вища освіта України. - 2004. - №1. - С. 102-105.

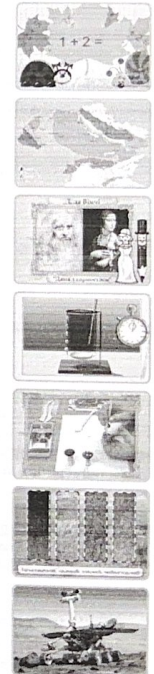
Шумаєва С. Медіаосвіта: історичні та культурологічні аспекти розвитку // Рідна школа. - 2003. - №5. - С. 70-72.

Мультимедійні підручники ТМ "Нова школа"

- Ви можете замовити:
- Економіка і соціальна географія України, 9 клас"
  - "Фізика, 9 клас"
  - Педагогічний кейс "Художня культура, 10 клас, Частина 1"
  - "Українська мова, 1 клас"
  - "Українська мова, 2 клас"
  - "Українська мова, 3 клас"
  - "Українська мова, 4 клас"
  - "Українська мова, 5 клас"
  - "Історія України, 7 клас"
  - "Зв'язання віршоїної культури, 6 клас"
  - "Історія, 8 клас"
  - "Культура доби Відродження, 8 клас"
  - "Історія України, 9 клас"
  - "Світли історія, 11 клас"
  - "Географія, 7 клас"
  - "Фізична географія України, 8 клас"
  - "Фізика, 7 клас"
  - "Фізика, 8 клас"
  - "Хімія, 9 клас"
  - "Мистецтво, 1 клас"
  - "Мистецтво, 2 клас"
  - "Мистецтво, 3 клас"
  - "Мистецтво, 4 клас"
  - "Мистецтво, 5 клас"
  - "Математика, 1 клас"
  - "Математика, 2 клас"
  - "Математика, 3 клас"
  - "Математика, 4 клас"
  - "Математика, 5 клас"
  - "Математика, 6 клас"
  - "Музичне мистецтво, 1 клас"
  - "Музичне мистецтво, 2 клас"
  - "Музичне мистецтво, 3 клас"
  - "Музичне мистецтво, 4 клас"
  - "Музичне мистецтво, 5 клас"
  - "Музичне мистецтво, 6 клас"
  - "Музичне мистецтво, 7 клас"
  - "Музичне мистецтво, 8 клас", Частина 1
  - "Музичне мистецтво, 8 клас", Частина 2
  - "Образотворче мистецтво, 1 клас"
  - "Образотворче мистецтво, 2 клас"
  - "Образотворче мистецтво, 3 клас"
  - "Образотворче мистецтво, 4 клас"
  - "Образотворче мистецтво, 5 клас"
  - "Образотворче мистецтво, 6 клас"
  - "Фонорестоматія "Музика, 1 клас"
  - "Фонорестоматія "Музика, 2 клас"
  - "Фонорестоматія "Музика, 3 клас"
  - "Фонорестоматія "Музика, 4 клас"
  - "Фонорестоматія "Музичне мистецтво, 5 клас"
  - "Фонорестоматія "Музичне мистецтво, 6 клас"
  - "Фонорестоматія "Музичне мистецтво, 7 клас"
  - "Фонорестоматія "Музичне мистецтво, 8 клас"
  - Педагогічний кейс "Художня культура, 9 клас", Частина 1
  - Педагогічний кейс "Художня культура, 9 клас", Частина 2

НОВА ШКОЛА®

Збірок у продажу:
 Педагогічний кейс "Художня культура, 10 клас, Частина 2"
 Педагогічний кейс "Образотворче мистецтво, 6 клас"

Замовити через Інтернет: www.novashkola.ua
 Телефонуйте: 0362446990 (з 9:00 до 18:00) Е-mail: support@novashkola.ua
 © 2010 ПП "Контур плюс" © 2010 Нова школа 33013, м. Рівне, проспект Мєру, 8

Рекомендовані МОН України до використання в загальноосвітніх навчальних закладах

Музичне мистецтво, 8 клас: Методичний посібник / Під ред. Гумінської О.О. – Рівне: ПП «Контур плюс», 2009. – 54с., компакт-диск.

ISBN 978-966-2274-06-6

У методичному посібнику розкриті особливості викладання музичного мистецтва на основі мультимедійних технологій, описана специфіка роботи з Педагогічним програмним засобом «Музичне мистецтво, 8 клас» для загальноосвітніх навчальних закладів, який спрямований на вивчення музичного мистецтва на основі синтезу вербальної, візуальної, звукової та рухової інформації, поєднання абстрактно-логічних та предметно-образних форм наочності.

Мета посібника – допомогти вчителю та предметно-образних форм наочності. власних уроків із використанням мультимедійних засобів навчання.

Посібник адресований учителям ЗНЗ, студентам вищих навчальних закладів педагогічного профілю, а також слухачам системи післядипломної педагогічної освіти.

Музичне мистецтво, 8 клас
Методичний посібник

Головний редактор Левченко С.М.
Редактори Юрченко Н.Г.
Комп'ютерна верстка Семашук А.С.
Відповідальний за друк Крук Т.М.

Підписано до друку 12.10.2009
Тираж 100 примірників
Партія №1210/01

ПП «Контур Плюс»
33013, Рівне, проспект Миру, 8
Тел./факс: (0362) 22-14-55, 22-57-12
Свідоцтво: Серія РВ № 47 від 12.02.2009р.

МУЛЬТИМЕДІЙНИЙ ПІДРУЧНИК

Клас

ДЛЯ ПЕРСОНАЛЬНОГО КОМП'ЮТЕРА

8

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

ЧАСТИНА 2

НОВА ШКОЛА®
МУЛЬТИМЕДІЙНІ ПІДРУЧНИКИ

Конструктор уроків і тестів

Мережева версія

Електронний журнал

УДК 373.5:78
ББК 85.31я721

Музичне мистецтво, 8 клас. Частина 2: Методичний посібник / Під ред. Гумінської О.О. – Рівне: ПП «Контур плюс», 2010. – 50с., компакт-диск.

ISBN 978-966-2274-46-2

Над педагогічним програмним засобом працювали:

Директор: Левченко Євген, **Керівник проекту:** Крук Тарас, **Рецензери:** Дейнега Тетяна, **Сценарії та методичні розробки:** Гумінська Оксана, Дейнега Тетяна, **Редактори:** Юрченко Наталя, **Звукорежисери:** Черенков Максим, **Дикторський супровід:** Ніколаса Наталя, Ващук Василь, Віник Тетяна, **Виревнок Олена, Лозовський Станіслав, Опущенко Наталя, Парфенюк Вадим, Черенков Василь, Цюлик Галина, Дзайн, анімації та 3D-графіка:** Гук Валерій, Ліщук Тарас, Михайлюк Альона, Мичка-Левченко Юлія, Мосійчук Оксана, **Парфенюк Вадим, Степанович Роман, Інформаційне забезпечення:** Мулячук Сергій, Радий Денис, Черенков Максим, **Відеорежисери:** Антонович Андрій, **Флеш-програмування:** Герасимович Олена, Івашико Сергій, Камініца Юрій, Качанов Євген, Ковальчук Роман, Клетчар Микола, Столярчук Вадим, Ткачук Ігор, Храновський Сергій, Шилин Євген, **Літшин Олександр; Програмні розробки:** Дожженця Оксана, Кшиков Михайло, Рабешко Андрій, Шилин Євген; **Технічна підтримка:** Ткачук Василь, Федоришин Олександр.

У методичному посібнику розкриті особливості викладання музичного мистецтва на основі мультимедійних технологій, описана специфіка роботи з Педагогічним програмним засобом «Музичне мистецтво, 8 клас. Частина 2» для загальноосвітніх навчальних закладів, який спрямований на вивчення музичного мистецтва на основі синтезу вербальної, візуальної, звукової та рухової інформації, поєднання абстрактно-логічних та предметно-образних форм наочності.

Мета посібника – допомогти вчителю у проведенні запропонованих уроків, а також розробити власних уроків із використанням мультимедійних засобів навчання.

Посібник адресований учителям ЗНЗ, студентам вищих навчальних закладів педагогічного профілю, а також слухачам системи післядипломної педагогічної освіти.

*Охороняється Законом України «Про авторське право і суміжні права»
Жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-2274-46-6
© ПП «Контур плюс», 2010

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
1. ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗНЗ.....	5
1.1 Мультимедійні технології навчання.....	5
1.2 Використання мультимедійних технологій у позаурочній роботі.....	5
1.3 Використання мультимедійних технологій на уроці музичного мистецтва.....	6
1.4 Структура мультимедійного уроку мистецтва.....	6
1.5 Підготовка до проведення уроку мистецтва з використанням ППЗ.....	8
1.6 Типи мультимедійних уроків.....	9
2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ППЗ " МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО, 8 КЛАС. ЧАСТИНА 2".....	10
2.1 Специфікація програмного виробу.....	10
2.2 Підготовка до роботи.....	10
2.2.1 Інсталяція ППЗ.....	10
2.2.2 Активізація продукту.....	11
2.2.3 Демонстрація ППЗ.....	13
3. РОБОТА З ППЗ.....	15
3.1 Заголовок вікна.....	15
3.2 Перегляд уроку.....	15
3.3 Додаткові можливості.....	16
3.4 Завершення роботи з уроком.....	17
3.5 Робота з довідкою.....	17
3.6 Додатки.....	17
Конструктор уроків.....	17
Модуль вчителя.....	17
Конспект уроку.....	17
Посилання на джерела.....	18
Додаток «Характеристики музики».....	19
Глосарій.....	19
Імпринт показачик.....	20
4. ПЛАНІ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ.....	20
Урок №17. Диалог з музикою Верді.....	20
Урок №18. Диалог міфології з музикою.....	21
Урок №19. Диалог із шеєспірівськими образами.....	23
Урок №20. У діалозі з чарівною казкою.....	24
Урок №21. Диалог-настанови.....	26
Урок №22. Диалог класики і сучасності, Європи та Америки.....	27
Урок №23. Диалог з богомою.....	29
Урок №24. Диалог з епохою оптимізму.....	30
Урок №25. Диалог із пам'яттю.....	32
Урок №26. Музичні діалоги (урок-узагальнення).....	34
Урок №27. Наш великий співрозмовник Бах.....	34
Урок №28. Наш великий співрозмовник Бетховен.....	36
Урок №29. Наш великий співрозмовник Шопен.....	38
Урок №30. Наш великий співрозмовник Чайковський.....	40
Урок №31. Наш великий співрозмовник Лисенко.....	41
Урок №32. Диалог з великим учителем.....	43
Урок №33. Наш видатний співрозмовник-сучасник.....	45
Урок №34. Музика і сучасність (узагальнення).....	46
Урок №35. «Музичне мистецтво» (урок-концерт).....	47
ПІСЛЯМОВА.....	48
ГЛОСАРІЙ.....	49
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	50

4. ПЛАНІ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ

Розділ II. МУЗИКА В ДІАЛОЗІ З СУЧАСНІСТЮ

Урок №17. Діалог з музикою Верді

Вступ

Вести діалог про музику задан майже кожній, а давай поспілкуємося із самою музикою – її образами, настроями, характером... Сьогодні на нас чекає геніальний співбесідник – сам маестро Джузеппе Верді – майстер опери!

Робота над вокалізом. Перегляд фрагмента фільму-опери Дж.Верді. Пісенька Герцога з опери «Ріголетто»

Темпераментний діалог відбувся між публікою Венеції та музикою нової опери «Ріголетто» славнозвісного Джузеппе Верді. Прем'єра, що відбулася 11 березня 1851 року мала шалений успіх. Після кожного номеру опери композитора викликали на сцену бурхливими аплоесами. Після такого захоплюючого спілкування публіка з музикою, фрагменти з опери незабаром записала вся Венеція! Особливо надзвичайне враження на слухачів справила пісенька Герцога, яка миттєво стала шлягером. Виконання пісеньки Герцога вокалізом.

Чи знайома Вам ця мелодія?

Яку бісиду пропонує сучасному слухачеві ця музика?

Знамениту пісеньку «Серце красунь» співає у опері Герцог. Це маніфест безтурботної, поверхневої й легкодушної людини яка звикла використовувати інших заради будь-якої примхи.

Дж. Верді Опера «Ріголетто» Пісенька Герцога – перегляд фрагмента фільму-опери

Розповідь про оперу «Ріголетто»

В основу сюжету опери покладено драму видатного французького письменника XIX століття Віктора Гюго «Король розважається». Місце дії автор переніс з Франції до Італії й з'явився в опері Дж. Верді перетворився на Ріголетто, а короля Франциска I — на Герцога. Опера отримала нову назву – «Ріголетто».

Основний задум опери - показати на музичній сцені зіткнення чистоти, благородства і безкорисливої любові з цинічним світом сегоїзму, зла і несправедливості. Цьому драматургічному конфлікту підкорено весь музичний розвиток опери, побудований за принципом яскравої контрастності. За допомогою надзвичайно виразних мелодій композитор створив музичні характеристики усіх дійових осіб опери.

Ріголетто — придворний блазень, озлоблений власною потворністю та нікчемністю. У Ріголетто немає нікого в світі, крім улюбленої дочки Джильди, яку він приховує від усіх у відлюдному будинку, прагнучи виховати її у віри та чистоті. Юна Джильда - світлий образ, вона зовсім не знає життя, добра і довірлива. Але вона потрапляє у світ зла і несправедливості, у розлушений світ Герцога та його оточення. У гонимій за розвагами, заради хвилиної примхи, воїни не зупиняться ні перед чим, аби позбавити невину дитину честі та вбити старого батька, який став на захист дочки. Драматична кульмінація опери - її остання картина. Лютею гроза, яка наче підкреслює душевний стан Джильди. Ріголетто падає жаданим помсти – вбити розпусного Герцога. Але закохана у Герцога Джильда вирішує врятувати йому життя. Передана в чоловічий одяг, вона приймає на себе смертельний удар кинджалом. Ріголетто отримує мішок із тілом, але кризь шум грози раптом чує знайому пісеньку Герцога... Безтурботне її звучання багаторазово підсилює трагізм ситуації. Жалюва істина відкривається перед Ріголетто: жертвою страшної помсти стала його улюблена дочка.

Смертельно поранена Джильда помирає на руках збожеволілого від горя батька...

Перегляд фрагмента фільму-опери «Ріголетто». Аналіз

Подивіться фінал опери Верді «Ріголетто» Зверніть особливу увагу на музичне відтіння трагічної ситуації.

У рецензії на прем'єру опери «Ріголетто» венеціанська газета підкреслювала незвичайність музики: «В ній все визначається новою сюжету: нова музика, новий стиль і нова форма номерів». «Оркестр веде бесіду і плаче разом з вами. Ніколи звуки не були настільки виразними».

Як ви розумієте цей вислів: «Оркестр веде бесіду і плаче разом з вами»?

Яку роль має звучання Пісеньки Герцога у фіналі опери?

Чи актуальні сьогодні проблеми, що розкриті Верді в опері «Ріголетто»?

Розповідь про Дж. Верді

Світового визнання італійський композитор Джузеппе Верді зазнав ще за життя. Переконаний патріот, він усім серцем сподівався на звільнення своєї Батьківщини від австрійського гніту. У роки битв за національну незалежність і об'єднання Італії Дж. Верді створював опери, що закликали народ до боротьби. Деякі опери хором спілюди звучали на вулицях країни як героїчні революційні пісні. Своєю музикою композитор довів здатність мистецтва впливати не тільки на людей, але й на життя, за що його називали «вихователем Італії».

Основою творчості Дж. Верді була опера. Майже всі 26 опер композитора належать до кращих досягнень світового мистецтва. Немає в світі оперного театру, в якому б не йшли його відомі опери: «Аїда», «Отелло», «Дон Карлос», «Бал-маскарад», «Травіата» та інші.

Героями опер Джузеппе Верді стали люди принижені, відкинуті суспільством, але піднесені над ним благородством душі і моральною силою. Любов до людей, правдивість сюжетів, мелодична виразність музичної мови — ось характерні риси оперного мистецтва Дж. Верді.

Демонстрація та розуміння пісні «Наді крихтливий оркестрик» (сл. і муз. Б. Окуджава)

Російський бард Булаг Окуджава показує життєві ідеали через образи інструментів оркестру в одній із своїх пісень. Послухайте його пісню «Наді крихтливий оркестрик» і поміркуйте над її образами.

Навіть життєві ідеали та образи, що їм відповідають, «ідеї» «Наді крихтливий оркестрик».

Потруніться у читанні тексту пісні в ритмі. При розумуванні пісні прослідкуйте за ритмічними особливостями мелодії. Зверніть увагу на повторність чи подібність фраз.

Тестові завдання

Підсумки уроку

Світ сегоїзму, зла й несправедливості лише одна ілюстрація життя в операх Джузеппе Верді. Але опери Верді існують, щоб з чистим серцем і совістю насолоджуватися його прекрасною драматичною музикою.

Урок №18. Діалог міфології з музикою

Вступ

Про жагу до мистецтва Ріхарда Вагнера, про жагу до золота та влади героїв опер Ріхарда Вагнера піде мова сьогодні.

Розповідь про «Перстень Нібелунга» Р.Вагнера

Для видатного німецького композитора Ріхарда Вагнера, людини XIX століття, достатньо сучасними виявилися образи скандинавської міфології Загалом, тасмичні і водночас надлені всіма людськими рисами: заздрістю і жадобою, відвагою та самопожертвою заради ширшої любові. У результаті діалогу сучасності та міфології вийшов дуже масштабний твір – цикл з чотирьох опер, або тетралогія, під загальною назвою «Перстень Нібелунга». Серед діючих осіб – боги, герої, декілька видів чарівних істот, і головне – перстень, що дає владу над світом. Тетралогія складається з чотирьох опер: «Золото Рейну», «Валькірії», «Зігфрід», «Загибель богів».

В глибокій давнині скандинавських та німецьких племен народилися міфологічно-героїчні «Пісні про нібелунгів» – дтеї підземелля з племені злих карликів, які володіють нелічними багатствами. Ріхард Вагнер веде діалоги з богами, героями, чарівними істотами. З образом непереможного сонячного Зігфріда – героя, який не знає страху, героя майбутнього... З образом верховного бога Вотана - нерушлого, схального до філософствування, а не до дії, пригніченого злом і несправедливістю, що панують навколо. З образом нібелунга Альберіха – владки золотих скарбів підземного світу, чарівного шолома та проклятого перся.

Перстень – символ давньої і завжди сучасної, на думку Вагнера, ідеї згубної влади золота.

І всемогутні боги, і сильні велетні, і пастині карлики нібелунги, і люди - усі охоплені корисливостю, спрагою багатства, влади, готові відкритися від людських почуттів, стати на шлях насильства, неправди й обману. Тому Вагнер прагне загинути цього несправедливого суспільства, гігантської катастрофи, неправди, що зруйнує увесь світ - і погребє під його уламками всі пороки і злочини людей. Навіть кращий з героїв тетралогії, видатний Зігфрід, гине, його дії нікому не принесуть порятунку. І це додає фіналу похмуру-трагічної риси. Лише в музиці, в останній просвітленій темі, пробивається промінь надії. Ідея оперного циклу була грандіозною – Ріхард Вагнер створив його упродовж 26 років. Та не менш грандіозною стала його реалізація. Вистава оперної тетралогії упродовж чотирьох діб у спеціально побудованому для вагнерських опер театрі в Баварському місті Байреїтті і стала визначною подією світового мистецького життя. Загальний час виконання всіх чотирьох опер займав понад 15 днів! Незвичною стала й побудова опер. Це не традиційна послдовність речитатив, арий, ансамблів, а безперервний потік мелодій, що послують в

себі речитативність та наспівність. Головна роль у виставі відведена оркестру, який розкриває підтекст усього, що відбувається на сцені. Кожна діюча особа, а також її почуття і пристрасті (любів, страждання, гнів), різні предмети (меч, золоті, шолом) та природні стихії (вогонь, гроза, райдуга) у Вагнера отримують свою оркестрову мелодію - характеристику - лейтмотив.

Лейтмотив (з нім. провідний мотив) — музична тема, що неодноразово повторюється та характеризує певний образ у музичному творі. Лейтмотиви підкреслюють значення певної ситуації. Саме вони, нові засоби втілення оперних образів, зробили композитора музичним реформатором. В тетралогії «Перстені Нібелунга» лейтмотиви близько ста! Вони настільки точно і виразно характеризують образ, ситуацію, що народжують в нашій уяві точні асоціації.

Перегляд фрагмента фільму-опери Р. Вагнер, «Політ валькїрів» з опери «Валькїри». Пропонуємо послухати найвизначніший симфонічний епізод тетралогії - «Політ валькїрів» з III дії опери «Валькїри». У ньому зображено картину польоту фантастичних воєвоєничих створін, валькїрів, на фоні розбуханої стихії грози в горах. Тобто такою є програма даного симфонічного епізоду. Визначте, палітра яких засобів виразності знадобилась композитору для створення цієї картини.

Аналіз твору

Якими засобами створений образ польоту валькїрів?

Якими засобами змальована стихія грози?

Яку б живописну картину ви б створили під враженням від цієї музики?

Розповідь про Р. Вагнера

Німецького композитора Ріхарда Вагнера називають останнім найзначнішим романтиком XIX століття. Проте його шлях до вершин музичного мистецтва був незвичним. Композитор, який реформував традиційний оперний жанр та створив справжню музичну драму, був майже самотюком. З дитячих років Р. Вагнер захоплювався міфологією, поетичними переказами, театром, музикою, багато читав. У 14 років під впливом трагедій Шекспіра він написав власний літературний твір — трагедію «Леїбалд і Аделаїда», до якої пізніше створив музику. Перше незабутнє музичне враження Вагнер отримав від музики Л. Бетховена до драми «Еґмонт». Композитор став його кумиром. Він вигадав незвичний спосіб музичної самоосвіти: переписувати партитури симфоній Бетховена, слідкуючи за ходом музичної думки та технікою її викладу. Метод був дієвим. І коли до цієї самоосвіти додалося шестимісячне навчання з досвідченим учителем, то цього стало достатньо для того, щоб учорашний самотюк набув потрібних професійних навичок. Вже за кілька років Вагнер написав свої перші твори.

Р. Вагнер - реформатор оперного жанру, творець музичної драми, в якій музика «тече безперервним потоком», а вокальні номери замінені речитативами. В історію світового музичного мистецтва Вагнер увійшов як реформатор оперного жанру, творець музичної драми, яка значно відрізняється від традиційної опери.

Метою реформи Р. Вагнера було створення монументального програмного вокально-симфонічного твору у вигляді драми, в якій замінені всі види оперної і симфонічної музики. Ним повинна була стати «музична драма», в якій музика «тече безперервним потоком», а вокальні номери замінені емоційно насиченими речитативами.

Важливе місце в операх Р. Вагнера посідають великі самостійні оркестрові епізоди — увертюри, антракти, симфонічні картини, які перетворилися на яскраві та різкісні за образною силою інструментальні полотна. Деякі з них стали визначними шедеврами світової програмної симфонічної музики.

Диалог музики і сучасності. **Слухання - Р. Вагнер, Опера «Лоєнґрін».** Вступ

Чому музичні твори минулого стають яскравою частиною життя сучасних людей?

Напевне тому, що в душі та розумі сучасної людини геніальна музика знаходить своє відлуння і не має значення, написана вона в минулому чи подамувилому столітті.

Як це сталося, наприклад, з вступом до опери «Лоєнґрін» Р. Вагнера.

Послухайте і визначте, за яких життєвих обставин сьогодні можна почути що музику Вагнера?

Робота над пісню «Надії крихітний оркестрик»

Зверніть увагу на осмислене і виразне виконання її тексту. А як відчуєте себе готовими, долучіться до виконання пісні самим Булатом Окуджаво!

Караоке. «Надії крихітний оркестрик»

Співаємо з зірками. «Надежды маленький оркестрик», сл. і муз. Б. Окуджави

Тестові завдання

Підсумки уроку

У музики Р. Вагнера ніколи не було байдужих слухачів: вони одразу ставали або його захопленими прихильниками, або лютими супротивниками. Наші друзі стали його прихильниками чи супротивниками? Враженнями залишилися усі. І від спілкування з музикою, і від спілкування з геніальною особистістю Ріхарда Вагнера.

Урок №19. Диалог із шекспірівськими образами

Вступ

*Сумні всі ті, хто так, як я, колав.
Мене гнітить моя тяжка печаль,
Твоя ж - убоге зближує мій жаль.
Ти співчуваєш до мене виваласи,
І, мов ножем, мені ти серце краси.
Любов - це дим, що в'ється від згинання;
В очах коханця - це вогонь бажання.
Безумство мудре - ось що с любов.
Воно отруєє й зціляє кров.*

Шекспіром можна кого хочеш вразити. Вже скільки століть його вірші і на музику кладуть, і фарбами змальовують, і на плівку знімають. Є навіть композитор, який примудрився втілити шекспірівський сюжет новою балетю! І зробив це блискуче!

Музична вікторина

З цим композитором ми неодноразово спілкувалися. Це його музика допомагала нам планити світ дитинства, казок, світ музичних інструментів... Пропонуємо упізнати композитора за музикою, яку ми вивчали раніше. Отож, упізнайте твор і автора.

Вальс з балету «Попелюшка»

Тема Петрика з симфонічної казки «Петрик та вовк»

«Базіка»

Ще у молодших класах ми розпочали знайомство з музикою Сергія Прокоф'єва, сповненою різноманітних «дитячих» і «дорослих», казкових та реальних образів, гармонійного й радісного відчуття навколишнього світу.

То були діалоги з чарівною Попелюшкою, кумедною Базікою, відважним Петриком та іншими героями симфонічної казки «Петрик і вовк».

Розповідь про С. Прокоф'єва

Свій творчий шлях С. Прокоф'єв, визнаний класик XX століття, геніальний новатор розпочав як запевнятий бунтівник. Його музику називали грубою, «футбольною». Пружини волів ритми в стрімкому русі, насичення звукової палітри різкими дисонансами були несподіваними для більшості слухачів, які звикли до витончених творів романтиків та імпресіоністів. Заснована на світових музичних традиціях, творчість Прокоф'єва відкрила багато нових творчих шляхів, засобів та прийомів у шарні мелодії, ритму, гармонії, тембрових сполучень.

Музика Прокоф'єва вражає неімовірно широтою сфери свого призначення — від музики для наймолодших слухачів до складних філософських музичних полотен.

Творчість композитора дуже різноманітна: опери й балети, симфонії й концерти, кантати й ораторії, сонати й скіти, пісні й музика для театру і кіно — усі вони є зразками унікального й неповторного творчого стилю видатного майстра.

Шекспірівські образи в музиці

Образи трагедій видатного англійського письменника Вільяма Шекспіра називають «вічними мандрівниками». Вони мандрують, залишаючи після себе яскравий слід не лише у театральному мистецтві - свої батьківщині, а й у образотворчому, музичному мистецтві, мистецтві кінематографу... Змінюються століття, а люди не залишають спроб виразити в мистецтві трагічну історію Ромео та Джульєтти. Пропонуємо пригадати, які твори за мотивами трагедії В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта» вам відомі.

Які твори за мотивами трагедії В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта» вам відомі?

Пригадайте сюжет трагедії

В яких музичних жанрах були втілені шекспірівські образи Ромео та Джульєтти?

Минулого року ми мали нагоду послухати прекрасну увертюру-фантазію Петра Чайковського «Ромео і Джульєтта», створену в XIX столітті. А XX століття — це і художні фільми, і мюзикли. Та найбільше на сюжет трагедії «Ромео і Джульєтта» було створено опер — аж 14! Проте, до Сергія Прокоф'єва ніхто з композиторів не наважувався втілити образи закоханих на балетній сцені. І

музику Прокоф'єва не сприйняли одразу навіть у театрі! «Сумніших оповідей не знайдете, ніж музика Прокоф'єва в балеті», - саме так були перефразовані останні рядки трагедії «Ромео і Джульєтта» після того, як артисти балету вперше почули музику Сергія Прокоф'єва. Розпочинаючи складну роботу над балетом, Сергій Прокоф'єв ставив за мету не просто написання танцювальної музики до відомого сюжету, а створення балету, гідного шекспірівської трагедії. Близьке, з надвичайною переконливістю С. Прокоф'єв розкриває основний конфлікт трагедії зближення світлої любові Ромео і Джульєтти із родовою ворожнечею, яка переслідує дві аншарські родини Монтеккі та Капулетті. В основі композиції балету - окремі номери, дуже лаконічні і виразні. Усього їх 52, але вони складають безперервну музичну дію, яка передає ідейний задум і загальну сюжетну основу трагедії В. Шекспіра. Симфонічний розвиток у балеті досягається шляхом використання лейттем (провідних тем), які об'єднують усю образну тканину в єдине ціле.

Слухання. С. Прокоф'єв. «Танець ліпшарів» з балету «Ромео і Джульєтта». Творче завдання

Про балет «Ромео і Джульєтта» С. С. Прокоф'єва говорили, що це істинний «переклад Шекспіра на мову руху». Спробуємо і ми створити пантомімічні образи до прокоф'євської музики. Пропонуємо перший образ - балетний номер «Танець ліпшарів» або «Монтеккі і Капулетті».

Цей образ загрозово-війничий та величний, ніби узагальнений портрет безглуздої ненависті ворожих родин Його середній розділ - витончений, тендітний танок Джульєтти й Париса - одна з найшмеливіших ліричних сторінок балету. Різкий контраст, що створюється завдяки цьому епізоду, допомагає ще глибше відчутти страшну руйнівну силу середньовічних забобонів.

Аналіз прослуханого твору

Якими засобами виразності композитор підкреслює образний зміст танцю?

Перегляд фільму-балету «Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва

Колі я чую імена Ромео та Джульєтти, мені хочеться перш за все бачити образи кохання, образи прекрасних, чарівних, юних закоханих...

Аналіз твору

Які засоби музичної виразності підкреслюють образи закоханих?

Наскільки відповідає хореографія музиці?

Демонстрація та розумування пісні «Хуртовина» Сл. М. Сінгайського, муз. М. Катричка

Про перше кохання, світле й чисте, «як зоряна сніжинка», кохання, що «освячує нам серця» йшла мова у пісні, яку ми сьогодні будемо розумувати. Пісня захоплює мелодійністю й ритмічною вишуканістю. Ось саме на ритмічні особливості варто звернути увагу при розумуванні.

Тестові завдання

Підсумки уроку

Історія Ромео і Джульєтти не зникла у віках - і по сьогодні закохани носять їхні імена, їхніми словами, які кожного разу звучать по-новому. І в котрі, наче заклинання, лунає музика кохання.

Урок №20. У діалозі з чарівною казкою

Вступ

Одній відомій особі казка, а точніше тисяча казок, навіть врятували життя. І звали її Шехерезада.

Говоритимемо ми сьогодні про композитора, якого вразили не тільки тисяча і одна казкака оповіда Шехерезади, а й багато інших. Це - видатний російський композитор XIX століття Микола Римський-Корсаков. Отже сьогодні ми в діалозі з чарівною казкою музикою Римського-Корсакова.

Гра «Пропущене слово». Розповідь про М. Римського-Корсакова

Щоб пригадати, що ми знаємо про Миколу Римського-Корсакова та його музику, пропонуємо прочитати і вставити пропущені слова за нашими підказками.

Стародавні народні повір'я, обряди легенди, билинні та казки мали особливу силу для ... (Римського-Корсакова)

В творчості М. Римського-Корсакова багато казкових сюжетів і образів, тому його називають «музичним ...» (казкарем).

Найвідомішими операми-казками М. Римського-Корсакова є «Садко», «Золотий півнік», «Казка про царя Салтана», «...» («Снігуронька»).

М. Римський-Корсаков був морським офіцером, тому до його творчості назавжди увійшов образ ... (образ моря).

Микола Римський-Корсаков є автором 15-ти опер, симфоній, симфонічних сюїт, картин, увертур, інструментальних, хорових та вокальних творів. Також він написав ряд підручників з музики і статей, а його власні спогади про життя та творчий шлях втілюються у «Літописі мого музичного життя». На перший погляд твори композитора є різними за змістом. Але їх об'єднує погляд до світлих почуттів і прекрасного в житті, гармонія людини і природи, піднесеність і романтизм, з яким змальоване життя народу та його героїв.

Розповідь про симфонічну сюїту «Шехерезада» М. Римського-Корсакова

Микола Римський-Корсаков був у захопленні від арабських казок, які «Тисячу й одну ніч» оповідала прекрасна і чарівна Шехерезада ... Султан Шахрїяр, впадений у неврівноваженість своїх жнок, вирішив страчувати їх після першої ж шлюбної ночі. Але султанина Шехерезада врятувала своє життя тим, що зуміла зашкварити його казками. Вона розповідала їх упродовж 1001 ночі так, що Шахрїяр постійно відкладав її страту, а зрештою зовсім змінив свої наміри. Багато історій розповіді йому Шехерезада, наводячи вірші поетів й слова пісень, утілюючи казку до казки й оповідь до оповіді ... Тисяча казок! Щоб їх втілю композитору, напевно, знадобився цілий цикл опер? Римський-Корсаков не пішов шляхом Вагнера, тобто не став створювати оперний цикл. А використав інструментальний жанр - сюїту.

Так народилася програма симфонічна сюїта «Шехерезада».

Що таке програма музика?

Якою музичний твір має назву, це допомагає чи заважає сприймати музику?

Симфонічна сюїта «Шехерезада» належить до таких програмних творів, у яких головна тема та основний образ зумовлені назвою. Крім того, за основу літературної програми симфонічної сюїти «Шехерезада» покладені не усі, а лише окремі образи з арабських казок «Тисяча й одна ніч» А саме - захоплюючі пригоди Синдбада-морехода.

Спочатку Римський-Корсаков дав кожній частині сюїти програмні підзаголовки:

I частина - «Море і Синдбадів корабель»;

II частина - «Оповідь шаревіча Календара»;

III частина - «Царевич і Царівна»;

IV частина - «Багдадське свято й корабель, що розбивається об скелю з мідним вершином».

Пізнає композитор вирішив залишити тільки назву сюїти та її загальну програму без підзаголовків. Він прагнув музикую надати кожному слухачеві можливість самому уявити сцени з «Шехерезади». Усі чотири частини не пов'язані між собою послідовним розвитком сюжету. Це ніби калейдоскоп казкових сценних образів та малюнків. Але всі вони пов'язані між собою двома музичними темами, що вперше з'являються у вступі, а потім у музиці кожної з частин.

Тендітна візерунчаста тема солюючої скрипки у супроводі арфи нагадує ніжний голос Шехерезади, а грізна тема у виконанні низьких струнних і мідно-духових інструментів - це голос безжалісного Шахрїяра! Якщо порівняти загрозову музику султана у вступі з м'яким, заспокоєним її звучанням у фіналі, то стає зрозумілим, що життя юної Шехерезади вже ніщо не загрожує.

Слухання. М. Римський-Корсаков. Симфонічна сюїта «Шехерезада». Частина I. «Море і корабель Синдбада»

Отже, перша частина сюїти - «Море і корабель Синдбада» - розпочинає грізна і могутня за характером тема султана Шахрїяра та мрійлива й витончена тема Шехерезади. А далі музика зображує безмежну морську широчнь під променями сліпучого південного сонця. Вона побудована на збалансованих контрастних тем — Синдбада і корабля.

Аналіз прослуханого твору

Яке морське пейзаж зобразила музика?

Чому Римського-Корсакова називають «Аївазовським у музиці»? Поясніть, використовуючи репродукції-підказки.

Слухання. М. Римський-Корсаков. Симфонічна сюїта «Шехерезада»

Другу частину — «Оповідь Календара-шаревіча», — як нову казку починає «голос» Шехерезади. Потім на перший план виходить тема Календара у виконанні фагота. Розвиток відбувається на інтонаціях східних народних мелодій та зростає драматургічних контрастів.

«Царевич і Царівна» - світла, лірична й наспівна III частина. Вона збирає східні мелодійний колорит та відтворює звучання арабських народних інструментів.

Остання частина сюїти — «Багдадське свято» — починається «розмовою» Шахрїяра та Шехерезади. Одна по одній звучать, переплітаючись, теми попередніх частин сюїти аж до напруженого звучання кульмінації твору.

Завершуйте своїя тихою сумною темою Шехерезади і спокійною, ніби «приборканою», темою Шахрира.

Послушайте одну з частин симфонічної сюїти і спробуйте упізнати її за музичними образами.

Аналіз прослуханого твору

Які музичні образи зобразила музика?

Яка частина сюїти «Шехерезада» прозвучала?

З яким з образів симфонічної сюїти «Шехерезада» Вам було цікаво вести діалог?

Прозвучала Частина IV «Багдадське свято» Симфонічної сюїти «Шехерезада» Миколи Римського-Корсакова.

Перегляд фрагмента фільму-балету «Шехерезада»

Казки Шехерезади відобразились і в інших жанрах та видах мистецтва. Це і численні книжки, і мультфільми, і художні фільми, і навіть деякі сучасні пісні. А краса музики Римського-Корсакова до «Шехерезади» надихнула балетмейстерів до хореографічного діалогу. Так народився балет «Шехерезада» з хореографією Михайла Фокіна, в якому балетмейстер втілює власне лібрето та сцхідні образи на музику Римського-Корсакова.

Робота над пісню «Хуртовина»

Пропонуємо зі спекотного східного літа повернутися додому і до наших реалій. Тобто від образів східного кохання повернемося до образів першої закоханості наших ровесників. Пригадаємо та довичимо пісню «Хуртовина».

Караоке «Хуртовина»

Тестові завдання

Підсумки уроку

Під враженнями музики Римського-Корсакова хочеться знову перечитати казки «Тисяча і однієї ночі»... І уявити себе Синбадом-мореплавцем, який мандрує світом...

Урок №21. Діалог-настанови

Вступ

Судачи з історії, люди потребують настанов, зауважень і навіть застережень. Адже історія людства – це численні війни, боротьба за життя, боротьба амбіцій і таке інше. Саме від цього і хочеться застерегти усіх. Друзі, спробуйте дати власну настанову-застереження людству. Сформулюйте її в закінченій формі.

Споглядання та аналіз репродукцій

З настановами-застереженнями як до кожної людини так і до всього людства мистецтво звертається по-особливому. Перегляньте твори різних видів мистецтва і визначте, від чого хочуть нас застерегти художники та фотографи (мистецтво проти Сиду, війни, атомної зброї).

Що хочуть нам сказати художники, фотографи?

Російський художник Борис Пророков є автором серії малюнків «Це не повинно повторитися!». Вже сама назва серії звучить як настанова-заказ. Розгляньте малюнки з цієї серії.

Б. Пророков. «Біля Бабиного Яру», «Тригога», «Хіросіма»...

Які образи та настрій втілені художником Б. Пророковим у серії «Це не повинно повторитися!»?

Образний зміст серії малюнків розкриває тему найжахливішої в історії людства другої світової війни, атомних бомбардувань японських міст Хіросіма і Нагасаки... Ця тема названа апокаліптичною. Від слова апокаліпсис, що в перекладі з грецької означає одкровення, об'явлення. Мистецькі твори, що змальовують кінець світу, потрясіння та бідні називають апокаліптичними. Апокаліпсис – (з грецької) одкровення, об'явлення.

«Одкровення Івана Богослова» - остання книга Нового Заповіту. Вона була створена святим апостолом Іваном на острові Патмос, де праведник був на заслання. В цьому апокаліптичному творі сповідається про кінець світу, друге пришествя Христа. У різні часи людство по-різному тлумачить «Одкровення Івана Богослова». А мистецькі твори, що змальовують кінець світу, потрясіння та бідні називають апокаліптичними.

Які почуття викликали у Вас ці настанови?

Навіщо нам переживати подібні почуття?

Розповідь про «Симфонічні фрески» Л.Г.Гравовського. Слухання

В українській музиці одним з першовідкривачів апокаліптичної теми став Леонід Гравовський. За мотивами малюнків Бориса Пророкова у 1961 році композитор написав сюїту «Симфонічні фрески». Він відтворив образний зміст малюнків за допомогою оригінального набору засобів

музичної виразності. За формою «Симфонічні фрески» є сюїтою з семи невеликих частин. Кожна з них (окрім першої) має програмний заголовок, пов'язаний з певним малюнком художника: «Авторська передмова», «Тригога», «Найт», «У руїнах», «Мати», «Хіросіма» та «Прокльон катам».

Послушайте фрагмент «Симфонічних фресок». Визначте, якому малюнку Бориса Пророкова він відповідає.

Аналіз прослуханого твору

Якому малюнку Б. Пророкова відповідає фрагмент «Симфонічних фресок»?

Ознайомтеся з звучанням та образний зміст музики у порівнянні з образами малюнків Б. Пророкова.

Які настанови композитора виразила музика?

Авангард - назва різноманітних течій сучасного музичного мистецтва, які характеризуються руйнуванням традицій класичної музики й пошуками нових форм і засобів вираження. Частина, що має назву «Хіросіма», змалювала жахливу картину. Які ж музичні засоби підкреслюють цей страх та жах? Перш за все - динаміка і тембр. Динамічно твор вибудований на контрастах тихого та гучного звучання. Створенню образу допомогло підсилення ударної групи інструментів та звукоімітація «завивання», «гудіння» струнних. Зверніть увагу, що для створення такого образу композитор відмовляється від класичних засобів виразності - мелодії, інтонації, гармонії. Інші «фрески» розкривають свої образи через інші оригінальні засоби музичної виразності, притаманні авангардистському типу мислення композитора. Авангардистський тип мислення властивий митцям художнього напрямку авангард. А що таке авангард? Авангард (з франц. avant-garde - передовий загін) — це сміливе, різке протистояння традиціям. Таким чином музичний авангард - це своєрідна форма інкомунікації в звуках.

Розповідь про Л.Гравовського

Вже у 25-річному віці Леонід Гравовський набув слави апостола українського авангарду. Його перші твори були настільки неординарними, що вразили та привернули увагу самого Дмитра Шостаковича.

З метою вивчення творчості сучасних композиторів різних країн Леонід Гравовський разом з композиторами Валентином Сильвестровим, Віталієм Годзьким на початку 60-х років ХХ ст. створили групу, яку згодом назвали «Київським авангардом». Пізніше до неї приєдналися й інші композитори — Володимир Губа, Іван Карабін, Євген Станкович. Молоді митці спрямували свою діяльність на боротьбу проти шаблонів в українській музиці, на засвоєння найкращих досягнень західноєвропейського мистецтва ХХ століття, на пошуки нових форм духовно-образного наповнення української музики. Завдяки активній діяльності «Київського авангарду» світ дізнався про існування в Україні нової композиторської школи. У 70-х роках Леонід Гравовський цілковито зосередився на музиці для театру й кіно. У 80-х роках композитор проїхався в Москву, де співпрацював з музичними видавництвами та писав нові твори. У 1990 році Леонід Гравовський виїхав до США. Нині свої твори задуми композитор пов'язує з розвитком найсучасніших комп'ютерних технологій і розробляє свою комп'ютерну програму.

Демонстрація пісні «Ласкаво просимо», сл. В. Крищенко, муз. І. Білозіра

До людства можна звернутися з доброзичливим та ввічливим запрошенням. Наприклад, до товаришування, співпраці. Тільки для цього знадобляться інші слова та інші інтонації. Ось хоча б такі, як у пісні українських авторів Ігоря Білозіра і Вадима Крищенка «Ласкаво просимо!». Послушайте її і знайдіть у пісні слова, що розкривають красу української душі, її гостинність і привітність.

Вокальна імпровізація. Розучування пісні «Ласкаво просимо»

Перед розучуванням пісні - розсміяйтесь, створіть власні мотиви на слова «ласкаво просимо» або «слово, скупане в любові». Розучіть перший куплет та припів пісні «Ласкаво просимо».

Тестові завдання

Підсумки уроку

Урок №22. Діалог класики і сучасності, Європи та Америки

Вступ

Класика – це база, фундамент. А мистецтво без знання основ - це так, ...аматорство... Американський композитор Джордж Гершвін, Джордж Гершвін, який об'єднав у симфонізації академізм і популярну музику, імпровізацію і класичну форму, Європу і Америку.

Розповідь про Дж. Гершвіна

Джордж Гершвін — перший із композиторів Сполучених Штатів Америки (XX ст.), який отримав асоційоване визнання. Зростає він у бідній багатодітній, проте дружній родині, що проживала на околиці Нью-Йорку. Батькові майбутнього композитора не вдавалося розбагатіти, - тому він мріяв, щоб його діти, зокрема Джордж, займалися комерцією. Він влаштував сина продавцем у магазині. І в якийсь момент у музичній магазині Купюччи ноті, покупці часто бажали послухати обраний музичний твір і просили Джорджа виконати його на фортепіано. Для майбутнього композитора це було справжньою насколою. На запитання колеги, чи не збирається він стати видатним віртуозом Америки, Джордж відповів: «Я збираюся стати видатним композитором популярних пісень!» Саме з пісень — а Гершвін написав їх понад 300 — і почалася його творча діяльність. Джордж Гершвін не отримав ніякої професійної музичної освіти — лише кілька уроків фортепіанної гри та гармонії у знайомих музикантах. Усім своїми досягненнями він зобов'язаний лише своєму талантові й наполегливості: кожен хвилину вільного часу він присвячував вивченню творчості видатних європейських композиторів — Баха, Бетховена, Ліста, Шопена та інших. Граючи на фортепіано, Гершвін виявляв справжній талант імпровізатора. За свою першу пісню композитор отримав 6 доларів. Проте незабаром популярність його музики почала зростати зі швидкістю сингової лавини: ім'ям Гершвіна та назвами його пісень завісили вогні реклами над Бродвеем — головною театральньо-мистецькою вулицю Нью-Йорку. Композитора наперобіть запрошували до створювати знамітні музичні видавництва і театри.

Яку роль зіграла класична музика у музичній освіті Джорджа Гершвіна?

Чим саме приваблював Гершвіна афроамериканський джаз?

Ми вже знаємо з нашої та натхненною «Колісковою» Гершвіна. Це фрагмент його опери «Порт і Бесс». Опера - жанр класичної музики, і заслуга Гершвіна саме у майстерному поєднанні класики і джазової музики - найпопулярнішої в часи Гершвіна. Афроамериканський джаз приваблював композитора своєрідністю мови, глибокою почуття, імпровізаційністю. Джордж Гершвін вважав, що джаз, який несправедливо відносять до «музики нижчого ґатунку», здатний збагатити європейську класичну музику, оновити її форму та зміст. Американський диригент Волтер Дамрош досить образно змалював відношення академічних композиторів з музикою джазу: «Багато композиторів ходили навушки джазу, як коті навколо миски із гарним супом, оскільки вони їли трохи охолоне і вони зможуть насолодитися їм, але не ризикуючи об'єктами зника. Джорджу Гершвіну вдалося вирішити проблему. Як принц із відомої казки, він узяв за руку Попелюшку і оголосив її принцесою, незважаючи на шалену злість її заздрісних сестер».

Розповідь про «Рапсодію в блюзових тонах» Дж. Гершвіна

Якось «король джазу» Пол Вайтмен підказав Гершвіну ідею написання симфонічного твору в джазовому стилі. Підхопивши ідею, композитор почав писати твір... Коли Джордж програв друзям нову музику, хтось запитав, як вона буде називатися? Композитор відповів: «Американська рапсодія». «Я чую її як музичний калейдоскоп Америки - наш киплячий казан, нашу багатонаціональну енергію, наш блюз, нашу стилізовану метушню...» Саме в той день старший брат Джорджа Гершвіна побував на виставі в музеї сучасного мистецтва і бачив роботи художника Вістлера «Ноктюрн у блакитному і зеленому» та «Композиція в сірому і зеленому». Почувши музику Гершвіна, він сказав: «Чому б не назвати її «Рапсодія в блюзових тонах?» Так «Американська рапсодія» отримала іншу назву, влучну, змістовну. Адже слово *blue* в англійській мові має кілька значень: це і лірична пісня (блюз), і колір (блакитний).

Що таке рапсодія?

У значенні цього кольору є й інші відтінки: блакитний - колір суму, настроїв плачу, скорпі, мольби, характерний для негрівських блюзів. Надалі з'явилися інші варіанти назви твору: «Рапсодія в стилі блюз» або «Блакитна рапсодія». **Рапсодія** — вокальний або інструментальний музичний твір у довільній формі, фантазія на народні теми — пісенні й танцювальні. В основі твору чотири теми. Перші дві експонуються в оркестровому вступі — перша — чуттєва, рясно хроматизована мелодія у кларнета і друга — танцювальна тема в м'яких духових. Третя тема - синкопована за ритмом, пісенна, четверта - світла і світлова - лірична кульмінація всього твору. Кожна з тем розвивається варіаційним способом, виявляючи свою багатозначність. Так, у першій темі виявляється гумор, у другій - грайливість, у третій - відчайдушне молодство, у четвертій - внутрішній драматизм. У побудові «Рапсодії» Гершвін не дотримувався жодних відомих схем. Епізоди, засновані на різному мелодійному матеріалі, вільно чергуються, контрастуючи один одному. Дійсно, якщо композитор прагнув створити «музичний калейдоскоп Америки», то чітка форма тут надорочна. Отже, зазираємо у калейдоскоп Америки. Роздивимось її різнобарвну скельця...

Слухання. Дж. Гершвін. «Рапсодія в блюзових тонах»

Аналіз прослуханого твору

Які образи ви почули в «Рапсодії в блюзових тонах»?

Які вислови про образність твору Ви вважаєте найвлучнішими? Доведіть свою думку

Успіх першого виконання рапсодії був приголомшливий. Її оригінальність та яскравість скорила найсуворіших критиків та шкителів симфонічної музичної класики. Адже подібно темам симфоній, джазові теми «Рапсодії» сприймалися як згусток пружної енергії. А їх рух, розвиток, широта подиху спрямовувались до кульмінації. Таким чином, джазові елементи - імпровізаційність, гра ритмів, мелодійна своєрідність, - діяли на іншому рівні - рівні симфонічної музики. До Гершвіна образність і засоби виразності джазу були для представників академічного напрямку настільки незвичайними, що існувала прірва між музикою академічною і музикою легкою. Познавши у своїй творчості характерні виразні риси джазу із традиційними канонами симфонізму, Джордж Гершвін змінив прірву, що розділяла їх. Так відбувся гершвінський діалог класичних і джазових засобів музичної виразності. І назвали його симфоджаз. А Джорджа Гершвіна - його родоначальником.

Симфоджаз - це напрям симфонічної музики, що органічно поєднує характерні риси європейського симфонізму із джазовими виконавськими елементами.

Перегляд фрагмента м/ф «Фантазія 2000»

Зверніть увагу на шедєвр студії Волта Діснея під назвою «Фантазія 2000!»

Отже - «музичний калейдоскоп Америки» очима мультиплікаторів!

Робота над пісню «Ласкаво просимо»

Караоке. «Ласкаво просимо»

Співасмо з гірками. «Ласкаво просимо», сл. В. Крищенко, муз. І. Білозіра

Тестові завдання

Надумки уроку

Джордж Гершвін казав: «Я вірю, що джаз може стати основою серйозних симфонічних творів, які мають у собі непересічні цінності». А підтвердив він це своїми «симфоджазовими» творами.

Урок №23. Діалог з богемою

Вступ

Богеме життя... коло одиноким, спатажна повидка...

Богема — це узагальнена назва людей, які присвячують себе творчості у різних видах мистецтва й обирають вільний спосіб життя, що відрізняється від унормованих суспільних відносин.

Про захоплюючу історію з життя богеми, яка втілена у мелодійному і легковожаним жанрі оперети, сьогодні піде мова.

Відомості про оперету

Оперета - музично-драматичний комедійний твір, здебільшого розважального характеру, в якому спів і танок поєднуються з розмовним діалогом.

Оперета народилася з комічної опери, цей жанр був дуже популярний в Італії та Франції в XVI—XVIII століттях. Та на відміну від опери, музика оперети має переважно популярний, пісенно-танцювальний характер. Музична мова оперети пов'язана з інтонаціями побутової музики та музичної естради. Важливою рисою оперети є також велика частка розмовних діалогів в дії.

У XVII—XVIII століттях оперетами називали невеликі опери. Як самостійний музичний жанр оперета визначилася у середині XIX століття у Франції. Там вона набула яскраво вираженої пародійно-сатиричної спрямованості, зокрема у творчості композитора Ж. Оффенбаха, якого називають засновником цього жанру. Нового злету в своєму розвитку жанр оперети набув в Австрії. У творчості композиторів Ф. Зуппе, К. Міллера та, особливо — Й. Штрауса оперета «по-милу» свій характер, змінивши його з пародійно-сатиричного на лірично-комедійний, і стала по суті розважальною музичною мелодрамою. Високої художньої цінності австрійській (віденській) оперети надала музика, шедро збагачена віденським вальсом поряд з маршем, полькою, мазуркою, галопом, чардашем. На початку XX століття австрійська оперета набула більш драматичного та, водночас, чуттєво-сентиментального характеру. Такій напрямку почали називати «новітєвською оперетою». Її представниками — Едмунд Ейслер, Франц Легар, Йозеф Кальмана та інші.

Розповідь про оперету «Фіалка Мортмартру» І. Кальмана

Всі знають, що Монмартр — найвідоміша вулиця Парижу, на якій облаштовували свої студії та майстерні поети, музиканти, художники. Ось, де справляв Богема! Цій вулиці присвячено чимало творів мистецтва. Французький драматург Мюрге написав п'єсу «Богема», а італійський композитор Джакомо Пуччіні створив однойменну оперу. Цей самий сюжет лежить в основі оперети Йозе

Кальмана «Фіалка Монмартру». Саме тому сучасники називали Імре Кальмана «Пучіні в опереті», а «Фіалка Монмартру» вважали оперетковим варіантом «Богемки». В основі сюжету твору — життя талановитих, але бідних молодих артистів «богемки»: поетів, художників, музикантів, які мешають у бідному кварталі Парижа. Серед діючих осіб — художник Рауль Делакруа, поет Аїрі Міржес, композитор Марсель Ерве. У певній мірі твір є автобіографічним, адже в героях оперети можна впізнати видатних митців і близьке оточення композитора. Незважаючи на те, що за жанром «Фіалка Монмартру» є музичною комедією, композитор зобразив у ній драму нерозділеного кохання. Лише у фіналі твору замість трагічної (як в опері Пучіні) наступає традиційна для оперети пасивна розв'язка.

Пропонуємо увяйти себе героями оперети на веселому щорічному світі художників на Монмартрі. Усі присутні на цьому святі — в комедійних масках і фантастичному одязі — веселяться від душі, сміються й танцюють. А розкішно одягнена Малден співає блискучу, віртуозну «Карамболіну». Послухаймо цю знамениту пісню.

Перегляд фільму-оперети І. Кальмана «Фіалка Монмартру». II дія. «Карамболіна»

Аналіз твору. Творче завдання

Який вплив створило у Вас таке спілкування з богемою?

Яким Ви уявляєте собі богемний світ?

Музика «Фіалки Монмартру» вирізняється свіжістю і чарівністю мелодій, ефектністю, шиком і блиском. За характером музики ця оперета наближається до жанру *ліричної опери*.

Продумайте власний сюжет (збірку) про богему для створення оперети

Розповідь про І. Кальмана

«Угорський геній оперети», — так називають найвидатнішу постать в історії цього жанру — композитора Імре Кальмана. Крайні творіння композитора складають золотий фонд репертуару багатьох театрів світу. Найвідоміші його оперети — «Сільва», «Маріца», «Принцеса цирку», «Фіалка Монмартру» — яскраво емоційні, ліричні, сповнені широким, палким почуттям та блискучого гумору. Величезну популярність і любов глядачів завоювали мелодії цих оперет. Народився Імре Кальман у 1882 році в невеличкому селі на узбережжі озера Балатон — природної «перлини» Угорщини. З 10 років він проживав у Будапешті, навчаючись спочатку в гімназії, потім на юридичному факультеті університету і, нарешті, в музичній академії. Першими творами Імре Кальмана були: симфонічна поема, вокальні та інструментальні твори. Переїзд композитора до Відня спричинив захоплення жанром оперети, там було створено найвідоміші з них: «Циган-прем'єр», «Королева чардашу» («Сільва»), «Голландочка», «Маріца», «Принцеса цирку», «Фіалка Монмартру» та інші. Творчість Імре Кальмана в жанрі оперети (їх у композитора 20) вирізняється драматизмом сюжетів, емоційністю та романтичними образами, яскравими мелодіями і високим професіоналізмом. На початку XX століття Кальмана називали одним із кращих представників цього жанру.

Демонстрація та розуміння української народної пісні «Чом ти не прийшов»

Сьогодні на Монмартрі можна почути голоси з усього світу. Туристи, відвідуючи це богемне місце, пропонують один одному свої народні пісні. Ті, хто знають, підсвічують. А ті, хто не знає, підтримують елементарним супроводом, плескаючи, танцюючи. Справляється враження великого концерту народних пісень.

Якщо б ви отримали на Монмартрі, яку українську народну пісню Ви б записали для оточуючих?

Українську народну пісню «Чом ти не прийшов» міг би заспівати весь Монмартр! Але спочатку вичимо її ми. Під час розуміння пісні зверніть увагу на фразування та дихання під час співу.

Тестові завдання

Підсумки уроку

Музика «Фіалки Монмартру» — красива мистецька картинка з життя бідної, але вільної й талановитої богемки...

Урок №24. Діалог з епохою оптимізму

Вступ

Нам песня строить и жить помогает,

Она, как друг, и зовет, и ведет,

И тот, кто с песней по жизни шагает,

Тот никогда и нигде не пропадет.

Як називається кінороль, в якому звучить ця пісня?

Які актори грають?

Чия музика звучить у фільмі?

Ми переглянули фрагмент кінорольму 1934 року «Веселі хлоп'ята». Це весела музична історія про комедію пригоди талановитого пастуха-музиканта Кості Потєхкіна і затіно робітницю Анюту. Простодушного Костю помилково прийняли за модного гастроляра-музиканта. Ох і наробив справ Костя через цю помилку. Головне те, що він зміг зробити сенсацію в одеському мюзік-холі — він став диригентом джазового оркестру, а хатня працівниця Анюта — співачкою. Головні ролі у музичній комедії зіграли Любов Орлова та Леонід Утєсов. Своїм успіхом кіноролька завдячує музиці Ісака Дунаєвського. А виконував її джаз-оркестр під керівництвом Леоніда Осиповича Утєсова, виконавця ролі Кості Потєхкіна. Саме після цієї стрічки до композитора прийшло справжнє всенародне визнання. І саме з оптимістичною музикою цього композитора ми поведемо сьогодні діалог.

Розповідь про І. Дунаєвського

Творчість Ісака Осиповича Дунаєвського започаткувала розвиток радянського «песенного» жанру. Радянська пісня з самого початку була призначена стати музикою мільйонів окремих сердець. Вона не була музикою танцювальних залів, ані нічних клубів. Її сцена — широка світла вулиця й великий святковий майдан. І пісня виїшла на вулиці просто з екранів кінотеатрів, де здійснювала триумфальну ходу перша радянська музична комедія «Веселі хлоп'ята». Надзвичайно світлі, радісні за своїм звучанням мелодії, пружний, вольовий ритм — такими є ознаки пісенної творчості композитора. Старші покоління пам'ятають пісні Дунаєвського «Летить, голуби!», «Шкільний вальс», «Яким ти був», «Ой, шатте каліна» та ін. Та не лише авторством пісень прославився Ісаак Дунаєвський. Його ще називають засновником радянської оперети. На розвиток цього жанру вплинули перші радянські кінокомедії: «Веселі хлоп'ята», «Цирк», «Волга — Світлий шлях» тощо. Однією з перших радянських оперет була оперета Ісака Дунаєвського «Женіх», створена в 1927 році.

З того часу композитор ніколи не полишав цього жанру і створив загалом п'ятнадцять оперет. Найкращі оперети І. Дунаєвського — «Золота долина», «Вільний вітер», «Біла акація» — переважно твори лірико-романтичного напрямку. Дунаєвський принципово відхилив віденські традиції, зокрема мелодраматичні сюжети та чуттєву романтичність, тому перші оперети композитора — «Женіх», «Ножі» та «Мільйон терзань» були своєрідними пародіями на віденські опереткові сюжети. Під впливом кіноіндустрії та масової пісні 30-х років склався особливий тип радянської оперети, що висвітлював нагальні події народного життя і соціальні проблеми того часу. Більшість сюжетів оперет Дунаєвського були побудовані виключно на темах сучасності, а музика відповідала стилю, інтонаціям та ритмам масової молодіжної пісні.

Розповідь про оперету «Біла акація» І. Дунаєвського

Оперета «Біла акація» — останній, незакінчений твір Ісака Дунаєвського, роботу над яким завершив композитор Кирило Молчанов. Вона закінчена яскраво захоплюючою музикою. Композитор прагнув створити легку, барвисту ліричну комедію, в якій герої — звичайні люди, які працюють, кохають, страждають, веселяться. Вони закохані у море, в свою професію, у рідне місто Одесу. Дія відбувається у 50-х роках XX століття в Одесі. Кітобійна флотилія вирушає в далеке плавання на проміселі. Рідні, друзі та кохани проводжають моряків. Капітан флотилії, красень Костянтин Купріянов, залишає на березі наречену Ларису, дівчину досить ефектної зовні, але неглибоку, хитру в душі. У Ларисі є інший кавалер — Яшка-Букіри, приналежний одеський шахрай. За Костею ж таємно злітає зовсім юна дівчина, «морська дочка» Тоня Чумакова. Вона посправжньому любить героя-моряка, любить настільки безкорисливо і глибоко, що зажується на обман. В той час, коли флагманський корабель Кості потерпає від шторму, Тоня посилає радіограму від імені Ларисі. Усі свої почуття вона вкладає у слова любові, підписуючись чужим ім'ям. Повернувшись додому Костянтин довідався, хто автор радіограми, що так його схвилювала, і звичайно ж зміг зробити правильний вибір.

Перегляд фрагмента фільму-оперети «Біла акація». Сцена Ларисі з кавалерями

Пропонуємо познайомитися з героїнею оперети Ларисою. Переглянемо дотепну сцену нещодавно знайомства героїні із залицяльниками.

Слухання І. Дунаєвський. «Пісня про Одесу» з оперети «Біла акація»

Сьогодні оперета «Біла акація» практично забута, а її назва вже ні про що не говорить вищому поколінню. Давно немає кітобій. Немає тієї особливий атмосфери, коли Одеса зустрічала і проводжала героїв Антарктики. Та й місто змінилось... Але щось таке залишилося і не втрачило своєї цінності по сьогоднішній день. Саме такою виявилась «Пісня про Одесу», яка звучить

на початку оперети у виконанні головної героїні Тоні Чумакової. У рамках оперети це була лише пісня, яка поєднувала ті чи інші вчинки героїв постановки. Але в цих рамках її стало тісно і «Пісня про Одесу» заспівали на концертних площадках... Її наспівували на вулицях, на дружніх застілках. Її мелодію почали підбивати «Одеські курагги» на Приморському бульварі... Послухаємо знамениту «Пісню про Одесу».

Аналіз прослуханого твору

Охарактеризуйте образи і звучання фрагментів з оперети «Біла акація»

Чи близькі нашим сучасникам образи оперети І.Дунаєвського? Доведи власну думку

У класичному сьогоднішньому «Біла акація» скоріш нагадує казку з хепі-ендом. Адже завжди хочеться вірити у щось світле, ідеальне. Яким би не був світ, душа все одно прагне чистоти і легкої мелодії, добрих почуттів, людяності, оптимізму, віри у щось казкове. Оперета «Біла акація» і є саме такою казкою...

Робота над піснею «Чом ти не прийшов»

Світлу тему кохання підтримує також і ліричний діалог у пісні «Чом ти не прийшов». Пропонуємо спочатку додати пісню. Потім - розділити на дві групи виконавців: двічат та хлопців, і проспівати цей ліричний пісенний діалог.

Співаємо з зірками. «Чом ти не прийшов»

У попередніх класах ми неодноразово чули пісні у виконанні Тріо Мареніча. Цей колектив поновив традиції ліричної естрадної пісні, пісні-романсу. В їх репертуарі є й обробки українських народних пісень. Заспіваємо пісню «Чом ти не прийшов» разом із Валерієм Маренічем.

Тестові завдання

Підсумки уроку

Не дарма ж кажуть, що оптимістичні пісні допомагають жити. Наприклад сьогоднішній діалог з Ісаком Дунаєвським довів, що обрати правильну дівчину в правильному місці допомагає правильна музика! Отже, головне перед усім обрати правильне мистецтво, а життя підтягнеться!

Урок №25. Діалог із пам'яттю

Вступ

Один відомий авангардист сказав, що Музику потрібно не стільки слухати, скільки занурюватися в неї.

І тоді ми відчуємо саму пульсацію життя, подих Весесвіту... Давайте спробуємо відчутти пульсацію життя в музиці відомих вам авангардистів - Альфреда Шнітке, Леонда Грабовського та Валентина Сильвестрова.

Ви вже знайомі з деякими творами цих композиторів... Тож спробуйте їх пригадати і узгодити назви творів та їх авторів.

- А. Шнітке «Тихі пісні»
- Л. Грабовський «Сюїта в старовинному стилі»
- В. Сильвестров «Симфонічні фрески»
- Правильні відповіді:*
- А. Шнітке «Сюїта в старовинному стилі»
- Л. Грабовський «Симфонічні фрески»
- В. Сильвестров «Тихі пісні»

Чим Вам запам'яталися, вразили ці твори?

Що об'єднує цих митців?

Ціх композиторів називають авангардистами, тобто новаторами. Їхня творчість сформувалась у 60-ті роки ХХ століття і одразу привернула увагу слухачів своєю несхожістю на традиційну музику. Новаторські ідеї авангардистів полягали у пошуках оновлення композиційної техніки і традиційних музичних засобів виразності. Український композитор Валентин Сильвестров вважав, що музика має звучати всередині свідомості, обережно торкатись пам'яті слухача, нею пам'ять слухача співає що музику. Отже, виходить, що в процесі сприйняття музики слухач вступає у діалог не з емоцією, не з композитором, а із самим собою...?

Принаймні так вважає Валентин Сильвестров, і сьогодні ми послідуємо саме з його музикою. А точніше - з власною пам'яттю під музику Сильвестрова.

Розповідь про «Кіч-музику» В. Сильвестрова

У 1977 році Валентин Сильвестров створив п'ятичастинний фортепіанний цикл під назвою «Кіч-музика». Слово «кіч», на мою думку, має якийсь іронічний відтінок. Автор трактує це слово як щось «слабке, відкинута, невдале»... В цьому власне і є - іронія, жаль, відстороненість. Насправді, це

гра, це тільки стилізація під просту музику...яку нібито пригадає сам слухач! Прочитаємо авторські ремарки до виконання «Кіч-музики»: «Грати дуже тихо (pp) і гранично тихо (ppp), ніби далеко. Мелодію виділяти обережно, грати її якнайближче до акомпанементу! Грати дуже ніжним, інтимним тоном, ніби обережно доторкаючись музикою до пам'яті слухача, щоб музика звучала всередині свідомості, наче пам'ять слухача сама співає цю музику». Послухаємо «Кіч-музику» Валентина Сильвестрова. Пригадаємо те, що пропонує нам пригадати автор...

Слухання. В. Сильвестров. «Кіч-музика»

Аналіз прослуханого твору

Які спогоди звучали у Вашій свідомості разом з «Кіч-музикою»?

Оберіть слово-характеристику, яке найбільше підходить цій музиці: напруження тиші й ніжності, романтичність й зовнішня сентиментальність, ніжність, прозорість, тремтливості, ясність, романтичність, спокій.

Чи є сильні риси між «Сюїтою в старовинному стилі» А.Шнітке та «Кіч-музикою» В.Сильвестрова? Якщо так, то в чому вони полягають?

Отже, якого мистецького стилю — класицизму чи романтизму є відкритими у «Кіч-музиці»? Оберіть своє думку.

Розповідь про В. Сильвестрова

Валентин Сильвестров — один із найвизначніших представників сучасної української музики, лауреат багатьох міжнародних премій та конкурсів. Початкову музичну освіту композитор отримав у Київській вечірній музичній школі, а продовжив у Київській консерваторії в класі професора Бориса Лятошинського. По здобутті диплома - багато років викладав у різних музичних школах Києва. Сьогодні Сильвестров - вільний композитор, живе головним чином у Києві. Сильвестрова вважають одним з провідних представників «Київського авангарду» - творчої групи, що стала відомою та жорсткою критикованою на початку 60-их років. Спробувавши традиційні техніки авангарду, композитор згодом відмовився від них та створив свій власний стиль, який назвав «мета-музикою» (чи метафоричною музикою). «...Я зробив спроби будувати форму як мелодію, сповнити весь її шлях не тільки логічною, але й мелодичною напруженою», — писав В. Сильвестров. Наскрізна мелодизація - одна з найхарактерніших ознак творчого стилю композитора. Витонченість музичної мови, краса втілених композитором найпростіших, але значущих музичних думок поставили Валентина Сильвестрова на п'єдесталі лірика сучасної української класики. Ти тільки вслухайся - *сучасний класик* - це звучить якимось дивно. А ти вслухайся в музику Валентина Сильвестрова і це визначення стане зрозумілішим. Адже його музика не розрахована на елементарне сприйняття, вона вимагає справжньої слухачької співтворчості. Ідеальним слухачем, на думку композитора, є такий, що розуміє сутність часу, в якому живе. Відповідно роль видатних композиторів він вбачає в тому, щоб «проспівати» мову епохи подібно Моцарту, квантово відкриваючи її у кожному творі.

Перегляд фрагментів відео «Сад Гетсиманський» та «Грати»

Творчість Валентина Сильвестрова поширюється, в основному, на жанри симфонічної, камерно-інструментальної, фортепіанної, хорової та вокальної музики. Композитор як ніхто інший відчуває пульс епохи. Він - автор багатьох естрадних пісень, музики для дітей, плідно співпрацює із кінематографом. Пропонуємо послухати музику Сильвестрова до відомих кінострічок.

Виконання вивчених пісень (караоке)

«Наді крихітний оркестрик» Сл. і муз. Б. Окуджави

«Хуртовина» Сл. М. Сингаївського, муз. М. Катричка

«Ласкаво просимо» Сл. В. Крищенка, муз. І. Білозіра

Українська народна пісня «Чом ти не прийшов»

Тестові завдання

Підсумки уроку

За словами одного з слухачів: «Музика стелється і в'яне, залишається лише спогад - тонкий аромат, легкий подув. І кожного охоплює почуття чекання давно минулих подій...». Дивна річ виходить. Нібито спілкувалися із пам'яттю, згадували те, що було, а виявилось, говорили про дуже сучасні речі. Можливо ми таки стали ідеальними слухачами музики, які розуміють сутність часу, в якому живуть?

Урок №26. Музичні діалоги (урок-узагальнення)

Вступ
Ми спілкувалися із стількома композиторами... Пригадаймо усі музичні діалоги: з історією, міфологією, з казкою, з різними народами та країнами...
Теоретична вікторина «Музичний діалог»
Назвіть композитора та твор, з якими ми спілкувалися на тему «Барестий світ східних казок».
Микола Римський-Корсаков. Симфонічна сюїта «Шехерезада»
З чією музикою ми переживали «іскристієскі трагедії»?
Сергій Прокоф'єв. Балет «Ромео і Джульєтта»
Чия музика закликала до боротьби за мир?
Леонід Гравовський. «Симфонічні фрески»
У чий музиці ми зустрічались із міфологічними образами?
Ріхард Вагнер. Опера «Валькірія» «Полт валькірій»
Який діалог розшилює нас «змітченню чистоти, благородства, безкорисливій любові з цинічним світом егоїзму, зла й несправедливості»?
Джузеппе Верді. Опера «Ріголетто»
Спілкування з якою музикою розкрило перед нами метузілий світ американського міста?
Джордж Гершвін. «Рапсодія в блюзових тонах»
Хто познайомив нас із паризькою босомою?
Імре Кальман. Опера «Фіалка Монмартра»
Чия музика вселяє оптимізм, добрі почуття, людяність?
Ісаак Дунявський. Опера «Біла акація»
Яка музика додає нам ніжності, ясності, спокою?
Валентин Сильвестров. «Кіч-музика»
Музична вікторина
Назвіть композитора та один з його творів, що прозвучить.
Валентин Сильвестров. «Кіч-музика»
Джордж Гершвін. «Рапсодія в блюзових тонах»
Ріхард Вагнер. Опера «Валькірія». «Полт валькірій»
Леонід Гравовський. «Симфонічні фрески». «Наліт»
Сергій Прокоф'єв. Балет «Ромео і Джульєтта». Танець лицарів
Джузеппе Верді. Опера «Ріголетто». Пісенька Герцога
Підсумки уроку
Музика дарує шлий світ образів, ідей, почуттів. Тут головне – не розгубитися – а насолоджуватися.

Урок №27. Наш великий співрозмовник Бах

Вступ
Старокалдники просто не мають інших варіантів. З такою кількістю геніальних творців-співрозмовників будь хто стане музичним естетом. Дізнаєтесь, коли пригадаєте, кому з великих композиторів минулого належить така характеристика поліфонічної музики: «Кожен голос у творі – це особистість, а багатоголосся – бесіда цих особистостей, і слід взяти за правило, щоб кожна з особистостей говорила гарно й своєчасно...»
Вікторина «Що ми знаємо про Баха?»
Сьогодні наш великий співрозмовник – Йоганн Себастьян Бах. Ми неодноразово спілкувалися з його музикою. Друзі, пригадаймо, що нам відомо про Йоганна Баха.
Де і коли жив Й. Бах?
Якими музичними інструментами володів Й. Бах?
Ким був батько відомий Й. Бах за життя: композитором чи виконавцем?
Який композитор сприяв «відкриттю і відродженню» музики Й. Баха?
У якому передіку творів Й. Баха визначте твори для органа: Бранденбурзький концерт, хоральні прелюдії, «Добре темперований клавір», органні фуги, оркестрові сюїти, інтенції, Токата і фуга ре мінор, «Страсті за Матфеєм».
Які риси вказують на творчу манеру Баха: поліфонічна мудрість, багатожанровість, рівновага, досконалість, віртуозність, витонченість, величність.

Відомий американський композитор та диригент Леонард Бернстайн так сказав про музику Баха: «Краса цієї музики прихована глибоко всередині. Саме тому вона не так легко стирається, і вплив її безмежний у часі». Поясніть, як ви розумієте цей вислів.

Прослухайте і упізнайте твори Йоганна Баха

Органна фуга ля мінор

Токата ре мінор

«Жарт» з оркестрової сюїти №2

Розповідь про Бранденбурзькі концерти Й. Баха

Ім'я Йоганна Себастьяна Баха асоціюється з такими поняттями як орган і поліфонія. А творів для оркестру у величезному композиторському спадку композитора порівняно небагато. В якості найяскравішого прикладу оркестрового стилю Баха можна назвати шість «Бранденбурзьких концертів». Ці зразки ранньої симфонічної музики й дотепер є еталоном краси та стилю. «Бранденбурзькі концерти» були написані композитором у той період, коли він служив при дворі князя Кютенського, у німецькому містечку Кютені. Для князівського двору Бах писав кантати та концерти, присвячені Христіану Людвігу, графу міста Бранденбург. Тому пізніше, вже без участі Й. Баха ці твори стали називатися Бранденбурзькими концертами. «Бранденбурзькі концерти» передують жанру класичної симфонії. При великому розмісті інструментальних складів і прийомів викладу композиція цих творів майже однакова, а саме: тричастинний цикл (швидко – повільно – швидко). Більшість «Бранденбурзьких концертів» належать до жанру «кончерто грассо», що затвердився у європейській музиці на початку XVIII століття. Concerto grosso – «Великий концерт» – багаточастинний твор, у якому звучання групи солюючих інструментів (а не одного інструмента, як у класичному концерті) протиставляється звучанню всього оркестру. Найвідомішим з усього циклу концертів Баха є П'ятий Бранденбурзький концерт. Він привертає увагу незвичним складом групи солюючих інструментів: уперше разом із флейтою та скрипкою звучить класесні. Його партія є домінуючою, а іноді її звучання набуває грандіозності. Найбільш виразно класесні звучить у I частині Концерту № 5. Музика II частини Концерту переносить слухачів у зовсім іншу за настроєм сферу. Вона виконується тільки солюючими інструментами. А поліфонічне проведення виразної теми залишає відчуття неквадливий «бесіди - розмови». Пригадаймо, що таке поліфонія? Поліфонія - багатоголосся, при якому немає розподілу на головний голос і супровід: всі голоси рівноправні. Для творчості Й. С. Баха характерний поліфонічний склад, тобто багатоголосся, при якому немає розподілу на головний голос і супровід: всі голоси рівноправні. Але у своїй музиці, особливо оркестровій, Бах користується ще одним видом багатоголосся – «гомोфонією». Гомофонія – це вид багатоголосної музики, де один голос є головним, а всі інші голоси його супроводжують. Для першої та третьої частин Концерту №5 характерний саме гомофонічний склад. Піднесено-радісна тема третьої частини спочатку звучить у виконанні солюючих інструментів, потім – у всього оркестру. Послухайте одну з частин Бранденбурзького концерту №5. І визначте, яка саме частина звучатиме.

Слухання. Й. Бах. Бранденбурзький концерт №5 (фрагмент)

Аналіз прослуханого твору

Яка частина Бранденбурзького концерту прозвучала?

Який вид багатоголосся: поліфонічний чи гомофонічний?

Яким є образ, створений Бахом у Бранденбурзькому концерті №5?

Оркестрова музика Й. Баха вирізняється переважно святковим звучанням. Над багатьма різноманітними настроями, вираженими в ній (драматичними, ліричними, жартливими тощо), панує радість життя.

Розповідь про оркестрові сюїти Й. Баха

Винуватим зразком гомофонії у доробку Й. Баха є його оркестрові сюїти. У часі Й. Баха сюїтою називали музичний твор, який складався з кількох самостійних п'єс – танців, розташованих за принципом контрасту. Композитором створено шість «Французьких», шість «Англійських» сюїт, а також сюїти для виолончелі соло, скрипки тощо. Музика сюїт - це чергування народних танців, жанрових сцен чи концертних п'єс, різних за настроєм, темпом та образами. Вони різноманітні за змістом, формою і засобами виразності. Найбільш відомими є чотири оркестрові сюїти Й. Баха, які сам композитор називав «Увертюрами-сюїтами». Поряд із опетозованими танцями в увертюрах-сюїтах існують натхненні співучі арії. Спочатку слово «арія» означало «пісня». Пізніше так стали називати більш складну композицію для голосу з оркестром. У сюїтах Й. Баха «арія» – це п'єса м'якого співучого характеру.

Слухання арії з оркестрової сюїти №3 Йоганна Баха.

Аналіз прослуханого твору

Що хотіли сказати Бах цією музикою своїм слухачам?

Яким є образ, створений Бахом?

Охарактеризуйте засоби музичної виразності «Арії»

Оркестрові світи Баха можна назвати «сказками коліскових часів ранньої симфонічної музики». Ці прекрасні твори напрочуд актуальні і сьогодні, бо «істинна, глибока краса завжди блищить і сяє», - як написав російський музикознавець Олександр Серов. Скромна, світла й гармонійна, «перуківська музика у старовинній манері» й дотепер дарує своїм слухачам радість, а композиторам — натхнення.

Нове життя у мистецтві

Кольсь музика Баха звучала в церквах, при князівських дворах. Згодом вона перейшла до концертних залів. А сьогодні, завдяки кінематографу, телебаченню, музику Баха можна почути у мультимедійних та художніх фільмах, телепрограмах і навіть рекламі. Передивіться фрагмент з кінофільму та зверніть увагу на характер присутності музики Баха у кадрі.

Перегляд фрагменту в/ф «Мама вийшла замуж» (Бранденбурзький концерт)

Який сенс ви побачили у присутності музики Баха в епізоді?

Заповіт наступним поколінням

Як ти вважаєш, до слів великих людей варто прислухатись?

Гадаю, що варто. Це ж — і мудрі поради, і влучні підказки, і напутні слова.

Тоді прислухаємося до Баха. В яких життєвих обставинах Вам би знадобилася така бахівська мудрість?

«Коли звучить благочестива музика, Бог завжди присутній із своїми благодатними милостями».

Демонстрація пісні «Місто золоте» Сл. А. Волохонського (переклад В. Федоренка), муз. В. Вавилова (в обробці Б. Гребенникова)

З далекого минулого дійшла до нас загадкова мелодія, відома сучасному слухачеві як пісня «Город золотой» у виконанні Бориса Гребенникова і групи «Алкартум». Любителю старовинної музики вона відома як інструментальний твір італійського композитора де Міано, записаний на платівці «Лютневська музика XVI—XVII століть». Існує також версія, що автор цієї музики — Володимир Вавилов, композитор і лютніст, який брав участь у запису платівки. Цікаво, що авторство слів цієї пісні також остаточно не з'ясовано. Його приписують відразу двом поетам — Олексію Хвостенку й Аїрі Волохонському. Останній стверджує, що створив вірші під впливом божественної краси старовинної лютневої музики. Осць та одна прекрасна мелодія може вести діалог між композитором, істориком, поетом, виконавцями та інтерпретаторами. До діалогу прислунюються ще й перекладачі пісні - з російської українською. Адаже сьогодні ми починаємо розумівати пісні «Місто золоте».

Розуміння пісні «Місто золоте»

Вірально прочитайте текст першого куплету. Спробуйте уявити собі що фантастичну картину. Зверніть увагу на ритмічну точність та дикцію. При розумінні мелодії продумайте зручне фразування та дихання.

Підсумки уроку

Недарма музику Й. Баха порівнюють із камертоном для майбутніх поколінь. Адже камертони задають правильну, точну висоту музичного звука для музиканта. А бахівська музика дає нам оптимістичну установку на життя... І стаєлою довершеної музичної краси для музикантів і слухачів.

Урок №28. Наш великий співрозмовник Бетховен

Вступ

З ким би ти порадила поговорити безнадійної закоханості. Ну, напевне з людиною, яка сама пережила таку закоханість і може поділитися досвідом, втішити, дати надію. Це про нього французький письменник Ролан Ролан сказав: «Він найбільший і найкращий друг усіх, хто страждає й бореться». Мабуть ви зможете втішити, підтримати? Хто ж, якщо не він? Адже це — Людвіг Ван Бетховен.

Вікторина «Що ми знаємо про Бетховена?»

Де і коли жив Л. Бетховен?

Яким жанром надішов перевагу Л. Бетховен?

Які головні образи творчості Бетховена?

У даному переліку оберіть твори Бетховена: Соната №14 «Місячна», Опера «Тарас Бульба», Симфонія №3 «Героїчна», Симфонія №5, Симфонія №7 «Ленінградська», Увертюра «Егмонт», Симфонія №40

Хто дав назву «Місячна» фортепіанній сонаті №14 Бетховена?

Які риси вказують на творчу манеру Бетховена: позиційність, багатожанровість, національний колорит, величність, скромність, ліричність?

Прислухайте і уявіть твори Людвіга ван Бетховена

Соната №14 «Місячна» І частина

Симфонія №5, І частина

Фортепіанна п'єса «Елізі»

Проникливо-нижня мелодія фортепіанної мініатюри «Елізі» не втрачає своєї популярності і в наш час. Цей образ дійсно сучасний. Як і переважна більшість творів композитора, вона присвячена людським стосункам, особливо відносинам особистості й народу, людини і людства. Ці відносини в музиці Бетховена часто були контрастні, різко протилежні за характером. Тому для розкриття процесу їх зіткнення і боротьби, композитор використовував музичну форму сонати. Сонатна форма приваблювала композитора можливістю глибокої передачі процесу розвитку, взаємодії та взаємопроникнення образів.

Спів з нот «теми Радості»

Ще юнаком Бетховен захоплювався революційними ідеями свободи, рівності, братерства. Саме тому ода Фрідріха Шиллера «До радості» надовго запала в серце композитора. Прочитайте уривок цієї оди. Спробуйте уявити себе Бетховеном, який пише музику до цих слів.

Радість! Ти несеш славу

Слава, сонця майбуття!

Потім'я душі своєї ми несемо у життя.

Радість дасть чарівні крила

Всім, хто вірить і чека.

Радість всіх людей з'єднає

В святості свого добра!

Якою може бути музика оди «До радості», на ваш у думку?

Тема Людвіга ван Бетховена до оди - величність і піднесена. Заспівайте її, використовуючи нотний запис.

Відомості про Симфонію №9 Л. Бетховена

Дев'ять симфоній Людвіг ван Бетховен завершив у кінці життя. Тому вона стала своєрідним заповітом наступним поколінням. Навче величність жага, Дев'ять симфоній вінчас грандіозну споруду симфонічної творчості Бетховена, підбиваючи підсумок великим досягненням композитора. Образи Дев'яти симфоній близькі образам Третьої («Героїчної») і Пятої симфонії. Тобто, «Від темряви до світла, через страждання до радості». Симфонія складається з чотирьох частин. У І частині наче з небутия народжується Світ, владно проголошуючи: «Я є!». Цей світ розвивають протиріччя, створюється враження велетенської битви в душі античного епоху. Стрімка музика І частини, швидко, викликає в уяві героїчні й фантастичні образи. Це частина напружена, динамічна, поривчаста. Велич музики ІІ частини надихає на роздуми про духовну досконалість людини, її місію; тут панує мудра ясність і гармонія почуття й думки. Початок 4 частини, фіналу, сповнений сум'яття. Лютим вибором проносяться теми попередніх частин. В оркестрі наступає мить тьмяної тиші, наче очікування... І нарешті, народжується нова тема — тема Радості. Це Радість перебореного страждання, перемоги над Злом, досягнення вищої гармонії й свободи людського духу, вселенської ідеї загальнолюдського братства й любові! Щоб передати масштаб такої радості композитор вийшов за рамки симфонічного жанру, залучивши слово як могутній виразовий засіб: у фіналі симфонії введено звучання хору та співачок-солістів. Цей сміливий прийом звучить як Голос Людства, а в його уста вкладені слова Шиллера.

Радість всіх людей з'єднає

В святості свого добра!

Настінна, суворя, величність та, одночасно, проста і світла за характером «тема радості» створена з опорою на народнописенні інтонації, тому легко запам'ятовується і розпізнається слухачем. Перший показ цієї теми Бетховен доручив віолончелям і контрабасам — інструментам, що звичайно мають в оркестрі аккомпануючу роль і не виконують протяжних, наспівних мелодій. Після проведення повним оркестровим звучанням тема радості передається до хору. Стрімке розростання теми несподівано переривається «фанфарним жаху». Наступає тиша. Надзвичайним драматургічним ефектом є надлі речитатив солуючого басу. І — поступове нагнітання нової хвилі радості у виконанні солістів, оркестру та хору аж до могутнього апофеозу в кінці твору. Прислухайте фінал Симфонії №9 і зверніть увагу на усі зміни, які зазнає тема радості.

Слухання. Л. Бетховен. Симфонія №9. Фінал. Тема Радості
Аналіз прослуханого твору

Які ознаки набуває тема Радості у фіналі симфонії?

Які Ваші особисті життєві переконання є співзвучними бетховенським ідеалам, втіленим у його музиці?

Майже двісті років минуло з моменту створення Дев'ятої симфонії Л. Бетховена, але й в XXI столітті кожне її виконання проходить при переповнених залах і має шалений успіх. Наприкінці XX століття у відкритій космос був виведений супутник, на борту якого знаходилася капсула із 24-годинною інформацією про земну цивілізацію загалом. Характерно, що з усієї існуючої на той час музики до неї було записано Дев'яту симфонію Бетховена, яку вичає хорівий фінал - ода «До радості» — пристрастний заклик до всевітнього братерства. Сьогодні хорівий фінал - тема Радості - з Дев'ятої симфонії Бетховена є Європейським гімном.

Чому хорівий фінал Дев'ятої симфонії став Європейським гімном?

Нове життя у мистецтві

Музика Бетховена має багато кінематографічних інтерпретацій. Пропонуємо вашій увазі режисерську інтерпретацію виконання симфонії Бетховена з к/ф «Перелисуочи Бетховена».

Перегляд фрагмента к/ф «Перелисуочи Бетховена» (Симфонія № 9. Фінал).

Заповіт наступним поколінням

Які з висловів Бетховена Ви б взяли для себе як слушну пораду, підказку, напутні слова? У яких життєвих обставинах вони можуть стати в нагоді?

Музика - посередниця між життям розуму і життям почуттів.

Справжній художник позбавлений марнославства, він завжди добре розуміє, що мистецтво невичерне.

Робота над пісню «Місто золоте»

Мудрі думки та важливі поради часом поради, можна зустріти навіть в піснях, якщо з розумом підходити до вибору. Пропонуємо допити до кінця пісню з такою слушною і мудрою порадою: «Як любиш ти когось, любитимуть й тебе...».

Карaoke «Місто золоте»

Співаємо з зірками. «Город золотой», сл. А. Волохонського, муз. В. Вавилова (в обробці Б. Гребенникова). Пісня «Місто золоте» («Город золотой») набула великої популярності завдяки творчості російської рок-группи - Бориса Гребенникова та його гурту «Акваріум». Пропонуємо заспівати пісню «Город золотой» разом з іншими відомими музикантами.

Підсумки уроку

Поряд із такою довершеною музикою - прагнеш і собі бути більш досконалим. Адже разом з іншими ідеалами — «Божественною комедією» Данте, «Сикстинською мадонною» Рафаеля, «Фаустом» Гете - музика Бетховена також є вираженням ідеалів і прагнень всіх людей.

Урок №29. Наш великий співрозмовник Шопен

Вступ

Почну оразу із загадки. Про кого з композиторів кажуть: «Про що з ним не заговорити, його розмова одна - кохання». Як таке кохання? До світу, до людей, до рідної землі?... Пристрасне або тихе, нещасне чи щасливе? У це важко повірити, але в музиці цього композитора є все. Вона надзвичайно - іррична, мелодійна, щира, вишукана і технічно досконала.

Вісторична «Що ми знаємо про Шопена?»

Як ви вже напевно здогадалися, сьогодні нашим великим співрозмовником буде Фридерик Шопен.

Де і коли жив Ф Шопен?

Який інструмент був для Шопена улюбленим?

В яких жанрах писав Шопен?

Які головні образи творчості Ф Шопена?

Що є витоками музики Шопена?

Які риси екзотичної на творчу манеру Ф Шопена: багатожанровість, ліричність, мелодійність, щирість, величність, вишуканість, героїчність, позитивність?

Прослухайте і упізнайте твори Фридерика Шопена

Ноктюрн сі мажор

Прелюдія №20 до мінор

Полонез ля мажор

Розповідь про Ф.Шопена

Фридерик Шопен був дуже обдарованою особистістю. Ще у ранньому дитинстві він виконував власні полонези і мазурки, імпровізуючи в стилі народної музики. Крім того, писав вірші, гарно малював.

До того ж, Шопен був людиною скромною і не вважав себе генієм. А вихвалання і звеличення шанувальниками сприймав як перебільшення. Так само і в своїх творах Шопен буває витонченим та делікатним. Але там, де його окриляло сильне почуття, проступає дивна м'яць. Мелодії Шопена виражають спектром відтінків: від глибоко піднесеної до неосяжимо легкої, чарівно умишеної. Творчість Шопена майже повністю присвячена фортепіано. Хоча його композиторське обдарування й давало йому повне право на багатожанрову композиторську діяльність. Але, делікатний та замкнутий по натурі делікатною та замкнутою людиною, Шопен задовольнявся рамками фортепіано і виявляв в них надзвичайну силу широти. Серед його творів зустрічаємо концерти, сонати, скерцо, прелюдії, полонези, мазурки, вальси, ноктюрни, балади, етюди... Шопен - великий новатор. Дивовижно, як багато вдалося йому вкласти, скажимо, в кожну зі своїх прелюдій, хоча деякі з них займають усього два-три нотні рядки! А його балади, фантази, скерцо й особливо сонати за глибиною змісту і багатством образів не поступаються симфоніям.

Розповідь про етюди Ф.Шопена

У листопаді 1830 року політична ситуація у Варшаві була дуже напруженою. Шопен саме збирався на гастролі. На прощальному вечорі друзі подарували йому срібний кубок з польською землею, аби композитор легше переніс біль розлуки з батьківщиною. Тоді ще ніхто не знав, що це було дійсно прощання. Далеко за межами рідної землі він довідався про невдачу польського повстання і падіння Варшави. Під сильним враженням від цієї звістки Шопен пише етюд до мінор. Етюд - це ж вправа для розвитку виконавської техніки. Неваж, вражений такою подією, Шопен написав тренувальну вправу? Так, етюд, дійсно, тренувальна вправа. Та шопенівський етюд не сприймається як вправа. Всі віртуозно-технічні елементи підпорядковані романтичному образу, пристрастним почуттям.

Етюд №12 до мінор часто називають "революційним". Послухаймо його.

Слухання. Ф.Шопен. Етюд №12 до мінор «Революційний»

Аналіз прослуханого твору

Опишіть музичний образ етюду.

Які музичні засоби Шопен використав в етюд?

Чому Роберт Шуман сказав: "Музика Шопена - це гермати в квітах"?

Шопен відкрив у музиці цілий світ, до того невідомий. Це була Польща. її життя, історія, дух... У звуках його фортепіано можна почути ту картину пишного балу, то танць сезан під невіддільним аккомпанементом сільського скрипала, то тиху пісню... То сторічки історії Польщі, блискучі і трагічні... Польща справедливо вважає Шопена своїм істинно національним композитором, що так яскраво відобразив риси музичної народної мови.

Заповіт наступним поколінням

У якій життєвій ситуації Вам би знадобився вислів Шопена: «Вічність досягнені близького, ніж насильством?»

Нове життя у мистецтві

Музика Шопена має багато кінематографічних інтерпретацій. Пропонуємо переглянути один з таких кіннофрагментів.

Перегляд фрагмента к/ф «Піаніст».

Демонстрація пісні «Родина», сл. В. Криженка, муз. О. Злотника

Для кожного поляка твори Шопена є справжніми національними символами.

І в нас є музичні національні символи. Ось, наприклад, серед пісень дуже любимою народом є «Родина» композитора Олександра Злотника. Послухаймо її.

Розучування пісні «Родина»

Спочатку попрацюйте над текстом. Прочитайте текст першого куплету у ритмі. При наступному розучуванні мелодії зверніть увагу на повторність та відмінність фраз.

Підсумки уроку

Прислухайся, як мелодія свою

Перекидають одна одну струну,

Що схоже на розпівану сім'ю, -

Батьки щасливі і потомство юне.

Чарівна, глибока музика цього митця живе не тільки в серцях його нащів – польського народу, але й усього музичного світу.

Урок №30. Наш великий співрозмовник Чайковський

Вступ

«Я бажав би всіма силами душі, щоб музика моя поширювалася, щоб збільшувалося число людей, які люблять її, знаходять в ній розраду і опору», – казав Петро Чайковський. Втілюю мрію геніального композитора!

Вікторина «Що ми знаємо про Чайковського?»

Де і коли жив П. Чайковський?

В яких жанрах писав П. Чайковський?

Які головні образи творчості П. Чайковського?

У даному переліку визначте твори П. Чайковського: Симфонія №2, Балет «Ромео і Джульєтта», Увертюра-фантазія «Ромео і Джульєтта», Балет «Лускунич», «Дитячий альбом», Соната №14 «Місячна», Опера «Тарас Бульба», Увертюра «Есмінт».

Які цитати з української народної музики вводить Чайковський у власні твори?

Які риси вказують на творчу манеру П. Чайковського: пристрасність, драматизм, ліричність, щирість, правдивість, доступність, багатожанровість?

Прослухайте і упізнайте твори Петра Чайковського

«Марш дерев'яних солдатиків» з «Дитячого альбому»

«Танець маленьких лебедів» з балету «Лебедине озеро»

Увертюра-фантазія «Ромео та Джульєтта»

Слухаючи музику Чайковського, ніби гортаєш сторінки вже знайомої книги, щоразу знаходячи в ній щось нове та захоплююче. Адже творча спадщина композитора – це музичні твори всіх жанрів. Він став одним із творців російської класичної симфонії. Його опери відкрили нові шляхи в музичному театрі. А балетами «Лебедине озеро», «Лускунич», «Спяча красуня» Чайковський відкрив еру симфонічного балету. Не менш знаменитими є класичні зразки камерних ансамблів, три фортепіанних концерти, скрипковий концерт, «Варіації на тему рококо» для віолончелі з оркестром, чудові романси, хорові твори, симфонічні увертюри, фантазії, сюїти. У яких би жанрах не творив Чайковський, складних чи простих, він писав однаково «правдиво, широко і просто». Усі почуття людської душі – від найглибшої скорботи до окрижаючої радості – виразив він у своїй музиці. Своєю трагізмом приголомшує Симфонія №6. Але окриляє радісний гімн життя – Концерт №1 для фортепіано з оркестром.

Розповідь про Концерт №1 для фортепіано з оркестром

Перший концерт для фортепіано з оркестром – напевно найвідоміший твір Петра Ілліча Чайковського.

Він входить до обов'язкової програми Міжнародного конкурсу ім. П. І. Чайковського, що традиційно проходить у Москві. Серед трьох фортепіанних концертів композитора Перший вирізняється і мелодійною ясністю, і дивовижною досконалістю форми. Величезний заряд життєлюбства містить ця музика. Композитор поєднує риси героїчного віртуозного стилю з тонким ліризмом, речитативністю – із російською пісенністю. У музиці використовуються українські народні насліви. Чайковський завжди прагнув створити концерт для фортепіано з оркестром саме на основі народних пісень. Уже з перших тактів твору П. І. Чайковський утверджує перевагу радісно-світлого образу. Назавжди запам'ятовується заключне та святкове звучання валторни, яке відкриває концерт, дзвінкі акорди фортепіано, що переможно злітають, і з якими радісно зливається веселіччя й ніжна мелодія струнних інструментів. Великий із обсягом вступ, побудований на розробці урочистого заключного мотиву, композитор пише як окрему частину, включивши до нього велику віртуозну каденцію соліста. У головній темі I частини, поривчато-схвильованої за характером, композитор використав насліви сильних ліриків, який він чув раніше в Україні. «Варто звернути увагу, що всі сліди співаків у Малоросії співують один і той же вічний насліви із тим же награванням. Я частково використав цей насліви у першій частині мого фортепіанного концерту», – писав П. І. Чайковський. М'яко контрастує *побічна тема*, побудована на інтонаціях ласкавого прохання, несміливого зів'язання. Це один з найкращих ліричних образів у музиці композитора. Кульмінацією I частини є грандіозна *каденція соліста*. Наче спогади, звучать у ній мелодії побічної теми, бурливі акорди розробки, наповнюючи музику роздумами, хвилюванням, ніжністю. У II частині твору переважають ліричні й споглядальні образи. Світло й неспішно, як голос ранкового пробудження природи, звучить плавна, ніжна мелодія. Пісенна-вальс, що з'являється у середньому розділі, нагадує

картини життя, які постають у роздумах людини. Музика *фіналу* – світла і ясна – сповнена щастя і радості. *Головна тема фіналу* – вже знайома нам мелодія української веснянки «Вийди, вийди, Іванку» – передає атмосферу народного свята. *Побічна тема* звучить у душі величальної мелодії (яка починає концерт), більш поривчатою і цілеспрямованою. У її завершенні натхненно «співають» пісню щастя, зливаючись воедино, роль і оркестр.

Слухання П. Чайковський. Концерт для фортепіано з оркестром №1. I частина

Аналіз прослуханого твору

Які образи ви почули у музиці концерту?

Які засоби використав для цього композитор?

Чому музику Чайковського можна назвати «мелодією щастя»?

Перший фортепіанний концерт є зразком втілення захоплюю-радісних почуттів та любові до життя.

Нове життя у мистецтві

Музика Чайковського, як і попередніх наших співрозмовників, має багато кінематографічних інтерпретацій. Пропонуємо подивитися один з кінофрагментів.

Перегляд фрагмента к/ф «Незакінчена повість».

Заповіт наступним поколінням

Які вислови Чайковського Ви б взяли для себе як слухачу пораду, підказку, напутні слова?

У яких життєвих ситуаціях вони б Вам знадобились?

Натхнення – це така гостя, що не любить відвідувати ледяних.

Свійшій портулюк у широкеродичному горі – це робота.

Робота над пісню «Родина»

Петро Чайковський завжди шаливо почував себе у родинному колі своєї сестри, яка жила в Україні. Так само тепло людям у родині музичних творів Чайковського. Заспівали про українську родину – «від батька до сина».

Караоке «Родина»

Співаємо з зірками. «Родина», сл. В. Крищенко, муз. О. Злотника

Пісня Олександра Злотника на вірші Валіма Крищенко стала популярною завдяки виконанню її Назарієм Яремчуком. Виконаймо її разом із зіркою української естради.

Підсумки уроку

Головне, щоб усі слова були ширими і йшли від серця. А послухавши музику Чайковського відчуваєш і щирість, і відкритість – є чим поділитися! Друзі, слухайте музику Петра Ілліча Чайковського, любіть її, знаходьте у ній розраду і опору, як того бажав сам композитор! Цнуйте гарних співрозмовників!

Урок №31. Наш великий співрозмовник Лисенко

Вступ

Хто сьогодні буде нашим співрозмовником? До якої країни ми завітаємо? Цього разу пропонуємо завітати вдова, в тихому сімейному колі. З відчуттям великої української родини. Це відчуття у мистецтві нам нагадає пісня «Родина» Олександра Злотника. Подібні відчуття народжуються також при спілкуванні з творчістю інших видатних українців.

Вікторина «Що ми знаємо про Лисенка?»

Сьогодні нашим великим співрозмовником буде Микола Віталійович Лисенко.

Пригадаймо, що ми знаємо про цього композитора.

Де і коли жив М. Лисенко?

Яким жанром надавав перевагу М. Лисенко?

Які головні образи творчості М. Лисенка?

У даному переліку визначте твори М. Лисенка: Кантата «Радуйся, ниво неополитая», Опера «Тарас Бульба», Концертний вальс ре-мінор, Опера «Наталка Полтавка», Респодія № 2 для фортепіано, «Молитва за Україну».

Які риси вказують на творчу манеру М. Лисенка: зв'язок з класичною літературою, зв'язок з народнопісенною творчістю, багатожанровість, національний колорит, величність, героїчність, ліричність?

Прослухайте та упізнайте твори Миколи Лисенка

«Молитва за Україну» (сл. О. Кониського)

Опера «Наталка Полтавка». Пісня Наталки

Кантата «Радуйся, ниво неополитая». I частина

майстерно переплітаються чоловічі та жіночі голоси! Таке подання голосів нагадує співзвуччя партій інструментів симфонічного оркестру, де кожна група по-своєму розвиває основне зерно-тему. Такий композиторський прийом називають симфонізацією хорового твору. *Симфонізація хорового твору* - композиторський прийом, при якому подання голосів нагадує співзвуччя партій симфонічного оркестру, де кожна група по-своєму розвиває основне зерно-тему.

Розповідь про Б. Лятошинського

Хорова музика – найкласичніший жанр творчості кожного українського композитора. І це не дивно, адже спів, хорова виконавство – улюблений вид музичування нашого народу. Своїм хоровим творам Борис Лятошинський надає ознак симфонічності. Написано він писав і симфонічну музику? Борис Лятошинський спробував свої композиторські сили в багатьох жанрах – від локальних мініатюр до симфонічних жанрів та опер. Усім його творам властивий симфонізм як своєрідний тип мислення.

Мислити симфонічно – це вести епічну музичну розповідь, використовуючи ажурну контрастність або конфліктність між мелодіями-темами, розвивати музичні теми до їх повного перетворення, переродження. Своїми вчителями Борис Лятошинський вважав видатних симфоністів минулого – композиторів-романтиків Ф. Шуберта, Ф. Ліста, Р. Вагнера, О. Скарбіна. Але ж вони не були сучасниками Лятошинського. Як же він міг у них навчатися? Випити можна не лише в процесі особистого спілкування, а й через творчість – вивчати музику, мистецькі погляди, творчі ідеї...

Найпершим же вчителем композитора була мама, яка змалку і до закінчення гімназії займалась з сином музикою. У Києві, де Лятошинський навчався на юриста, доля звела його з Рейнгольдом Глєром – професором Київської консерваторії. Глєр займався зі своїми учнями не лише композицією, а й багатьма іншими музичними науками – гармонією, аналізом музичних творів, поліфонією, інструментуванням. Лятошинський закінчив і юридичний факультет Київського університету, і Київську консерваторію по класу композиції. А у спогадах завжди згадував про Глєра: «Він вимагав тільки одного, щоб ми були ширі у своїх музичних висловлюваннях, щоб ми відчували правдивість думки і почуття, щоб ми неухильно підвищували свій професіоналізм». Творчі зв'язки учня і вчителя переросли у ширшу людську дружбу на все життя.

Перегляд фрагмента фільму «Тарас Шевченко» з муз. Б. Лятошинського

Як істинний український композитор-класик, Борис Лятошинський не раз звертався до образу Великого Кобзаря. Шойно прозвучав один з таких творів – хор на вірші Тараса Шевченка «Тече вода в синє море». Є у Лятошинського ще й інші хори на вірші Шевченка та сюїта фортепіанних мініатюр «Шевченківська», в якій до кожної п'єси подані рядки з віршів поета. У 1951 році був знятий біографічний фільм «Тарас Шевченко», у якому також звучить музика Бориса Лятошинського. Пропонуємо подивитися епізод з цього фільму. Зверніть увагу, як музика допомагає візуальним образам.

Перегляд фрагмента х/ф «Тарас Шевченко»

Робота над пісню «Журавлина пісня»

Справжній Учитель – помічник, наставник, порадирик і розрадинок... – важлива постать в житті кожного.

Це людина, яка надихає і окриляє... Саме про неї – найкращі спогади, саме для неї – найкращі пісні. Отож, розумімо до кінця та виконаємо «Журавлину пісню». І подаруємо її своєму вчителю.

Караоке. «Журавлина пісня»

Співаємо з зірками. «Журавлина пісня», сл. Г. Полонського, муз. К. Молчанова

Вперше «Журавлина пісня» прозвучала в художньому фільмі «Доживемо до понеділка». Сюжет фільму розгортається протягом трьох шкільних днів – четвер, п'ятниця, субота. Кожна з цих днів сповнений своїх проблем, протиріч і, навіть, конфліктів. Герої фільму – вчитель, учні – чекають «Журавлина пісню» на початку кінотриптику...

Перегляд фрагменту х/ф «Доживемо до понеділка»

Тестові завдання

Підсумки уроку

Вчительська праця – не легка, нелегка... Вкладаєш в тих учнів знання, совість, мудрість, культуру всьляку, а чи вийде толк чи ні – хто ж його знає? Але і від учнів багато залежить, Антоне. І головне – справжніх, турботливих, чуйних вчителів учні пам'ятають все життя. Наприкінці уроку ми завжди щось бажали нашим старшокласникам. А сьогодні давай скажемо слова вдячності вчителям!

*О, вчителі! І сльези не підібрали,
Епітетів, метафор, порівнянь,*

*Щоб вдячності рядочки проказати
За те, що щедро віддаєте нам,
О, вчителі! Прехрасно ви діли,
Бо вибрали в житті свою мету,
І нині я за всіх скажу – Спасибі, рідні,
За вашу місію повиважливу й святую!*

Урок №33. Наш видатний співрозмовник-сучасник

Вступ

Нашим останнім музичним співрозмовником буде відомий український композитор, у музиці якого є роздуми, і злет фантазії. Провідною темою його творчості є питання про сутність Людини і Світу, про вибір між гармонією і дисгармонією, між добром і злом. У своїх творах він яскравий, експресивний, багатомасштабний. А в реальному житті – товариська людина з світлою енергетикою. Його ім'я – Євген Станкович.

Розповідь про творчість Є. Станковича

Євген Станкович – один із найвідоміших сучасних українських композиторів, музичний діяч, педагог, народний артист України, лауреат міжнародних конкурсів та Державної премії імені Т. Г. Шевченка. Багато років Євген Станкович очолював Спілку композиторів України та кафедру композиції у Національній музичній академії України. Нині композитор проживає в Канаді, в місті Вінніпегі, де співпрацює з одним із кращих симфонічних оркестрів Америки. Народився Євген Станкович у 1942 році в місті Сваляві на Закарпатті в родині вчителів. Музичну освіту він здобув спочатку в Ужгородському музичному училищі, а потім у Київській консерваторії, де його вчителями були Борис Лятошинський, Станіслав Людкевич та Мирослав Скорик. Серед творів Євгена Станковича – фольк-опера «Цвіт папороті» (сина фольк-опера в українській музиці), балети «Ольга», «Прометей», «Ніч перед Різдом», фольк-балет «Майська ніч», ораторія «Чорна слеза» (про чорнобильську трагедію), музика для симфонічного оркестру різних жанрів, камерно-інструментальна музика, хори, вокальні твори, дитячі п'єси, музика до 70-ти кінофільмів. Вже кілька композиторів, з якими ми спілкувалися, писали музику до кінофільмів. У цьому жанрі працювали і працюють багато відомих композиторів. Це Ніно Рота, Мішель Легран, Френсіс Лей, Еніо Морріконе, з російських композиторів – Андрій Петров, Мікаел Таривердєв, Едуард Артем'єв, з українських – Вадим Гомоляк, Мирослав Скорик, Валентин Сильвестров, Олег Кива і Володимир Грошевський. Музику для кіно писали також Сергій Прокоф'єв, Дмитро Шостакович та Борис Лятошинський.

Музика у кінофільмі є важливим драматургічним засобом, невіддільною частиною єдиного цілого картини. А її звучання ораду викликає асоціації саме з цим фільмом. Така музика стає складовою своєрідної аури картини, створеної режисером, художником, оператором.

Серед робіт Євгена Станковича у кіно є багато історичних фільмів та скранізації літературної класики. Робота над історичним фільмом «Легенда про княгиню Ольгу» дала можливість композитору заглянути в нашу історію, у далекі часи хрестових походів та князівських війн. Інтерес до образу княгині Ольги, дружини князя Ігора, розмах її діянь – жорстока помста за смерть Ігора, активна адміністративна діяльність, поїздка з посольством до Візантії, прийняття християнства, що вимагало незвичної мужності, адже піддані княгині залишилися вірні язичницькій вірі – вражали композитора. Але водночас композитор знайшов музичний матеріал для характеру цієї видатної особистості як звичайної жінки, що кохає і страждає.

Перегляд фрагмента х/ф «Легенда про княгиню Ольгу»

Звернення Євгеном Станковичем до літописних сторінок рідної історії дало яскравий музичний результат. Пропонуємо і нам звернутися до минулого. Тобто переглянути кілька кіно-сторінок.

Аналіз переглянутого фрагмента

Якою показано солов'я співають у даному фрагменті?

Як музика допомагає зрозуміти психологічну атмосферу сцени фільму?

Відомості про балет «Ольга» Є. Станковича

Створення балету «Ольга» збіглося з визначною ювілейною датою – 1500-річчям заснування Києва. Це талановите відтворення образу образно-поетичної княгині Русі. Але на відміну від схожих за тематикою творів «Весна священная» Ігора Стравінського та «Скіфська сюїта» Сергія Прокоф'єва, що побудовані на міфах, у балеті Є. Ф. Станковича підкреслюється її літописна основа. Відтворюючи історичні події, композитор прагне передати патріотичний пафос, героїзм і стійкість народу, тобто втілити образи, які є актуальними в усі часи. Для цього він використовує подання

стихії старовинних шарів фольклору з різноманітними технологічними засобами XX століття. Таке застосування яскраво проявляється у симфонічному пролозі до балету, в якому наявні риси «портрета» Русі.

Відкриває пролог так званий «хор мідних» (звучання мідно-духової групи оркестру). Тема здійснюється як «спічний пам'ятник». Оригінальним є оркестрове рішення нижнього воєльного хороводу - м'який рух акордів у виконанні арфи на тлі жорстких звукосполучень флейт. Послухаймо пролог, вступний розділ балету «Ольга». І спробуємо уявити «портрет» стародавньої Русі.

Слухання. С. Станкович. Балет «Ольга». Пролог

Аналіз прослуханого твору

Яким Ви уявили собі портрет Київської Русі?

Якими музичними засобами створений портрет?

Відомості про неоромантизм

Більшість сучасних українських композиторів використовують творчий метод, який посилає фольклорні здобутки з різноманітними технологічними засобами сучасності. Сучасним твором це надає оригінальності, а мелодичні інтонації на основі фольклору значно збагачуються. І називається це неоромантизмом. **Неоромантизм** - цей творчий метод оновлення засобів композиції у європейській музиці кінця XX ст. шляхом використання фольклорних джерел. Найбільш яскраво цей метод втілений у фольк-опері Станковича «Цвіт папороті».

«Мене цілковито захопила ідея написати сучасний твір на основі українського фольклору. Я вивчив практично всі музичні матеріали Інституту мистецтвознавства, фольклору й етнології і зустрівся на фольклорних зразках Центральної України. Для мене це було справжнім відкриттям! Важко назвати ще хоча б один народ серед народів світу, який би мав таке пісенне багатство. А вже кожна пісня — це істинний шедевр», - розповідає композитор про створення фольк-опери «Цвіт папороті». Фольк-опера була насамперед новим словом у музиці: вперше поєднали народний хор з його специфічною поданою звуку та неповторними тембрами (зокрема, «грудинно» сопрано) і великий симфонічний оркестр. Розширений за рахунок введення народних інструментів. Вперше Народний хор відтворював сучасну, вкрай складну музичну мову, одночасно співали три жіночі і два чоловічі хори, причому, кожен своє. Це нагадувало справжню революцію в академічній музиці.

Слухання. С. Станкович. Фольк-опера «Цвіт папороті». Фрагмент

Сучасна постановка опери є закінченим твором у чотирьох частинах: «Людське купало», «Русалчині купало», «Відьомське купало», «Заключне купало». Це видовишна історія кохання, що пройшло випробування Вогнем, Водою, відьомськими марами й людським осудом. Яскраві хореографічні образи, барвисті костюми викликають у пам'яті картини з «Весни священої» Ігоря Стравінського чи «Сіфійської сюїти» Сергія Прокоф'єва з їх оспівуванням дохристиянської стихії.

Знавіть наступним виконанням

Прислухаймося до мудрих слів Євгена Станковича: *«Духовність безмежна як і людське життя. Все, що чинить людина, її вчинки її дії на цій землі, і є духовність»*

Чи співзвучні ці слова Вашим поглядам?

Демонстрація та розумчання «Пісні на добро», сл. Ю. Рибчинського, муз. І. Карабиця

Пропонуємо від мудрих думок перейти до мудрих пісень. Щоб побажати усім щастя, радості й добра, як у пісні Івана Карабиця на вірші Юрія Рибчинського.

Тестові завдання

Підсумки уроку

«Що б там не було на цьому світі, яка б техніка не з'явилася в майбутньому, та якщо не торкнеться твору рука талановитого майстра, нічого з того не буде». Ці мудрі слова належать відомому композитору та диригенту Ігорю Стравінському. І справді, який розвиток сучасних засобів не замінить нам те, за що ми любимо Моцарта, Шопена, Чайковського, Бетховена, Лятошинського, Ревуцького...

Урок №34. Музика і сучасність (узагальнення)

Вступ

Сьогодні ми пригадаємо твори, які ми слухали цього навчального року. Кожному твору, кожному автору - знайдеться своє місце!

Асоціативний ряд

Називіть композитора за таким асоціативним рядом:

Німеччина, скандинавські міфи, симфонізація опери. **Р. Вагнер**

«Айвазовський у музиці», Схід, казка. **М. Римський-Корсаков**

Віктор Гюго, Італія, жахлива трагедія, блазень. **Дж. Верді**
Вільям Шекспір, кохання, родова ворожнеча, балет. **С. Прокоф'єв**
Музичний камерно-симфонічний ансамбль Америки, музичний магніт, симфо-джаз. **Дж. Гершвін**
Б. Брідерсон, апокаліпсис, авангард. **Л. Гравебюскі**
Імпресіонізм, півтон, музичний живопис. **К. Дебюссі**
Великий трумпетер, всевітнє братерство, Ф. Миллер. **Л. ван Бетховен**
«Молитва за Україну», хоровий жанр, Т. Шевченко. **М. Лисенко**
Княгиня Ольга, фольк-опера, неоромантизм. **С. Станкович**
Великий учитель, вокальна музика, м/ф «Шевченко». **Б. Лятошинський**
Бранденбург, концерто гресо, поліфонічна мудрість. **Й. Бах**
Музична вікторина

Називіть композитора та один з його творів, що прозвучить.

В. Сильєвстров «Кіч-музика»

М. Лисенко Кантата «Б'ють пороги»

Л. Бетховен Симфонія № 9. Фінал. Тема Радості

Р. Вагнер Опера «Валькірія». «Полт валькірій»

Й. Бах Бранденбургський концерт №5

Дж. Гершвін «Рапсодія в блюзових тонах»

Тестові завдання

Підсумки уроку

Ось ми й пройшли останнє випробування на знання та розуміння музичного мистецтва. А наші великі співрозмовники, їх музика пройшли більш вартісне випробування - випробування часом. І вони здали цей іспит на відмінно. Нехай і у вашому подальшому спілкуванні з мистецтвом все також складатиметься на відмінно! Аж життєздатність музичних творів визначається не лише датою їх створення, а тим, наскільки вона співзвучна з нашими - думками, почуттями, прагненнями, ідеалами... І глибина мистецтва Баха, і непереможна сила творів Бетховена, і ліричні сповіді композиторів-романтиків, і оригінальність музики XX століття завжди будуть потрібні людям.

Урок №35. «Музичне мистецтво» (урок-концерт)

Вступ

Музика - це ж унікальний вид пам'яті! Ще з дитинства ми маємо можливість «закладати» у звучання певної музики почуття, пов'язані з подіями нашого життя. Але як тільки ми почуємо музику з дитинства, юності, це звучання витітне з нашої пам'яті усе, що з нею пов'язане: події, наші почуття, образи людей, які оточували нас... На останньому уроці вивчення музичного мистецтва - пригадайте усі вивчені нами за цей рік пісні. І запам'ятайте їх на все долісне життя!

Виконання вивчених пісень (караоке)

«Музика» Сл. І. Боровик, муз. Ю. Рожкова

«Шкільний корабель» Сл. К. Ібрєєва, муз. Г. Струве

«Я маю мрію» Сл. Н. Погребняк, муз. О. Янушкевич

«Моя стежина» Вірші А. Малишка Сл. П. Майбороди

«В долонях рідної землі» Сл. В. Тарасенка, муз. В. Раковського

«Україна» Сл. і муз. Т. Петриненка

«Ласкав просимо» Сл. В. Крищенко, муз. І. Білозара

«Веселкова пісня» Сл. В. Гутник, О. Кононенко, муз. О. Жилинського

«Червона рута» Вірші та музика В. Івасюка

«Коліска майбуття» Сл. і муз. В. Дроботенко

«Хай живе нація» Сл. К. Гнатенка, муз. І. Білик

«Пісня на добро» Сл. Ю. Рибчинського, муз. І. Карабиця

Підсумки уроку

Ось таким життєрадісним акордом пролунав останній урок «Музичного мистецтва». Протягом восьми років цей предмет дарував можливість зустрічей з талановитими особистостями, різноманітні враження від спілкування з шедеврами світової музики. Ці враження залишаться з вами на завжди і стануть надійними орієнтирами в безмежному океані музики, що оточує нас. Безліч мелодій життя, розмаїття його гармоній і ритмів відчули ми за цей час. Як природно зливаються воєдино ці поняття — Життя і Музика! Бажаємо Вам подальших успіхів на шляху пізнання краси і гармонії світу!

ПІСЛЯМОВА

Ви познайомилися з посібником, що стане вашим помічником у процесі викладання музичного мистецтва у восьмому класі з використанням мультимедійних технологій, а також порадиником щодо застосування комп'ютера у проведенні запропонованих уроків та проєктуванні власних уроків.

- ППЗ «Музичне мистецтво, 8 клас. Частина 2» може бути використаний *учителем*:
- для підготовки та проведення уроку;
  - для проведення індивідуальних і факультативних занять.
- ППЗ «Музичне мистецтво, 8 клас. Частина 2» може бути використаний *учнем*:
- для самостійного вивчення матеріалу;
  - для підготовки до уроку, закріплення набутих знань.

Запропонований комплекс розширить інформаційний, паперовий, методичний арсенал учителя музичного мистецтва *незалежно від рівня професійної кваліфікації та досвіду*.

Представлений ППЗ «Музичне мистецтво, 8 клас. Частина 2» дозволить педагогу вже сьогодні по-новому будувати уроки, а учнени не тільки сприймати готовий навчальний матеріал, а й (при ознайомленні з Конструктором уроку) брати участь у його розробці та вдосконаленні.

Усі позитивні якості мультимедійних засобів навчання можуть не виправдати себе при спробі повністю покластися на ПК. Від учителя і лише від нього залежатиме ефективність упровадження всіх мультимедіа. Тому варто пам'ятати:

- комп'ютер – помічник, посередник учителя, а не заміна останнього;
- на уроці повинен переважати діалог учнів з учителем, а не монолог комп'ютера;
- учитель є організатором продуктивної, змістовної та результативної діяльності, а не мультимедійним фактом, що вміло маніпулює технічним засобом;
- урок з ППЗ має бути насичений змістовними діями учнів (розумовими, практичними), а не розвагою і лише сприйманням різноманітних мультимедійних ілюстрацій та ефектів.

Автори впевнені, що застосування мультимедійних навчальних засобів зможе підняти рівень вітчизняної освіти на новий щабель, що, зрештою, поставить Україну в один ряд із розвинутими країнами світу.

Авторський колектив буде вдячний за зауваження, побажання, інформацію про виявлені недоліки та запитання, які ви можете надіслати за адресами:

33013, м. Рівне, пр. Миру, 8

Технічна підтримка:
0 (362) 460990, 221455 (з 9-00 до 18-00)
support@csot.rv.ua

Відділ продажу:
0 (362) 430043 (з 9-00 до 18-00)
a.zalovsky@novashkola.ua

Продаж через Інтернет:
www.novashkola.ua

© 2009 ПП «Контур плюс» © 2009 Нова школа

ГЛОСАРІЙ

Інформатизація освіти – процес забезпечення сфери освіти теорією і практикою розробки і використання нових інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічної мсти навчання і виховання.

Інформатизація суспільства – процес активного повсякденного використання інформаційної техніки для виробництва, переробки, збереження і поширення інформації (особливо знань).

Медіаосвіта – процес освіти та розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спільзування з медіа, творчих і комунікативних здібностей, критичного мислення, вміння інтерпретації, аналізу й оцінювання медіатексту, навчання різним формам самовираження за допомогою медіатехніки.

Методика медіаосвіти – процес навчання основам медіакультури в аспекті змісту даної освіти та діяльності педагога й учня, з урахуванням варіативності, імпровізації, діалогічної форми викладання та навчання і вимог до компонентів навчального процесу.

Мультимедіа – комп'ютерна технологія, яка забезпечує подання декількох видів інформації (текст, звук, фото, малюнки, анімація, відео та ін.) в єдиний блок; а також носій такої інформації.

Мультимедіа – спектр інформаційних технологій, що використовують різні програмні і технічні засоби з метою найбільш ефективної дії на користувача, що став одночасно і читачем, і слухачем, і глядачем.

Мультимедійний урок – урок із використанням мультимедійних засобів навчання.

Педагогічний програмний засіб – програмна продукція, яку використовують у комп'ютеризованих системах освіти як засіб навчання та виховання учнів.

Музичне мистецтво, 8 клас. Частина 2: Методичний посібник / Під ред. Гумінської О.О. – Рівне: ПП «Контур плюс», 2010. – 50с., компакт-диск.

ISBN 978-966-2274-46-2

У методичному посібнику розкриті особливості викладання музичного мистецтва на основі мультимедійних технологій, описана специфіка роботи з Педагогічним програмним засобом «Музичне мистецтво, 8 клас. Частина 2» для загальноосвітніх навчальних закладів, який спрямований на вивчення музичного мистецтва на основі синтезу вербальної, візуальної, звукової та рухової інформації, поєднання абстрактно-логічних та предметно-образних форм наочності.

Мета посібника – допомогти вчителю у проведенні запропонованих уроків, а також розробити власних уроків із використанням мультимедійних засобів навчання.
Посібник адресований учителям ЗНЗ, студентам вищих навчальних закладів педагогічного профілю, а також слухачам системи післядипломної педагогічної освіти.

**Музичне мистецтво, 8 клас. Частина 2
Методичний посібник**

Головний редактор Левченко Є.М.
Редактор Юрченко Н.Г.
Комп'ютерна верстка Семашук А.С.
Відповідальний за друк Крук Т.М.

Підписано до друку 27.01.2010
Тираж 100 примірників
Партія №2701/01

ПП «Контур Плюс»
33013, Рівне, проспект Миру, 8
Тел./факс: 0 (362) 46-09-90
Свідоцтво: Серія РВ № 47 від 12.02.2009р.

